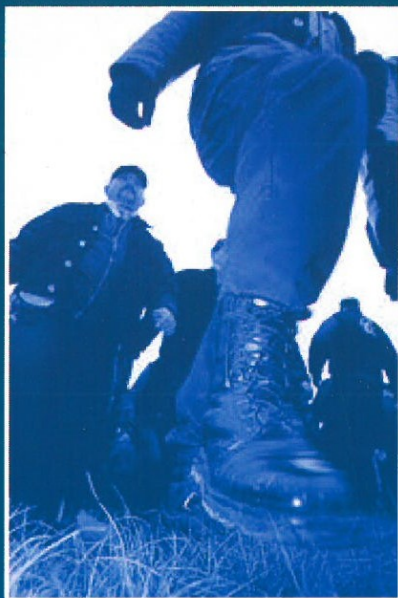

2012

1.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

UTASI JUDIT: A gyűlölet-bűncselekmények elemzése – esettanulmányok I.

PERGE KINGA: A tudomány a katasztrófavédelem szolgálatában: a vörösiszap-katasztrófa

BÉRCZI LÁSZLÓ: A mentő tűzvédelem szervezésének új elvei

DARAI PÉTER: Kapj el, ha tudsz!

KÁTAI RAFAEL: Taktikai ajánlások a helyszíni szemléhez

UJVÁRI ÁKOS: Gondolatok a kitérési (menekülési) kötelezettségről

60.
évfolyam

TARTALOM 2012/1.

SUMMARY (3–4)

UTASI JUDIT A gyűlölet-bűncselekmények elemzése –
esettanulmányok I. (5–32)

PERGE KINGA A tudomány a katasztrófavédelem szolgálatában:
a vörösiszap-katasztrófa (33–43)

BÉRCZI LÁSZLÓ A mentő tűzvédelem szervezésének új elvei (44–50)

DARAI PÉTER Kapj el, ha tudsz! (51–64)

KÁTAI RAFAEL Taktikai ajánlások a helyszíni szemléhez (65–83)

UJVÁRI ÁKOS Gondolatok a kitérési (menekülési) kötelezettségről
(84–94)

■ KÖNYVISMERTETÉS

Graeme R. Newman (ed.): Crime and Punishment around the World

GEDEON VALÉRIA (95–103)

■ HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

LAJER SÁNDOR Falu végén kurta kocsma (104–127)

■ EURÓPAI UNIÓ

A hónap eseményei
az EU bel- és igazságügyi együttműködése terén
(128–131)

SZERZŐINK 2012/1.

BÉRCZI LÁSZLÓ tűzoltó ezredes, tanácsos, tűzoltósági főfelügyelő,
BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság
Tűzoltósági Főfelügyelőség

DR. DARAI PÉTER jogász, Nemzeti Adó- és Vámhivatal
Észak-magyarországi Regionális Adó-főigazgatósága

DR. GEDEON VALÉRIA PhD-hallgató, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar
Kriminológiai Tanszék

KÁTAI RAFAEL rendőr őrnagy, kiemelt főnyomozó, kriminalisztikai
szakember, Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság
Bűnügyi Osztály

DR. LAJER SÁNDOR rendőr őrnagy, alosztályvezető,
Tatabányai Rendőrkapitányság Bűnügyi Osztály
Vagyonvédelmi Alosztály

PERGE KINGA polgári védelmi hadnagy, kiemelt főelőadó,
BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság
Informatikai Főosztály Térinformatikai és Távközlési
Osztály

DR. UJVÁRI ÁKOS egyetemi adjunktus (PhD), Pázmány Péter Katolikus
Egyetem Jog- és Államtudományi Kar,
bíró, Budai Központi Kerületi Bíróság

DR. UTASI JUDIT az Országos Kriminológiai Intézet
Legfőbb Ügyészségre kirendelt
tudományos munkatársa

DR. SZABÓ ADRIENN tanácsos, Európai Együttműködési Főosztály,
osztályvezető, BM EU Együttműködési Főosztály

SUMMARY

Utasi, Judit

Hate Crimes in Hungary: Case Studies 2008–2010 [3–32]

The author provides a comprehensive assessment of trends in prosecuting hate crimes in Hungary in the past years.

Perge, Kinga

Academics in disaster prevention [33–43]

The author provides an assessment of the involvement of experts of Budapest University of Technology and Economics and Róbert Károly College in October 2010, after cassette X of the slurry (sludge) reservoir of the alumina plant broke near the town of Ajka. Working in an unusual and unfamiliar environment, the experts successfully used GIS tools and remote sensing, like thermal and infrared imagery, LIDAR and hyperspectral measurements, 2D modeling.

Bérczi, László

New organizational principles for fire protection [44–50]

The author provides an assessment of the reorganization of the Hungarian fire protection system originates and the entire disaster management system'.

Darai, Péter

Catch me if you can! [51–64]

Relying on both criminal law and tax law, the author provides an assessment of the phenomena of phantom companies, circular debt-schemes and fictitious transactions in Hungary.

Kátai, Rafael

Recommendations for crime scene investigation [65–83]

The author focuses on new methods of criminal tactics concerning inter alia the collection, securing and packaging of the evidence, and features of the crime scene investigation record.

Ujvári, Ákos

Right to self defense or an obligation to escape? [84–94]

Building on recent constitutional, judicial and legislative developments, the author provides an assessment of where the limits of self defense can be drawn (in light of the case of the Constitutional Court) and to what degree are individuals obliged to evade and escape from unlawful threats and attacks.

SUMMARY

Gedeon, Valéria

Book review: Crime and Punishment around the World [95–103]

The author provides an overview the four volumes presenting the criminal justice systems of almost every country in the world.

Lajer, Sándor

Burglarizing bars and shops [104–127]

The author describes the investigation of a series of burglaries.

■ **TOPIC-WATCH**

Szabó, Adrienn

Monthly overview of EU legislation and relevant events [128–131]

UTASI JUDIT

A gyűlölet-bűncselekmények elemzése
– esettanulmányok I. (2008–2010)*

A vizsgálat folyamán az eredetileg *nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszakként*, majd – a 2009. február 1-jén hatályba lépő Btk.-módosítás után – a *közösség tagja elleni erőszakként* minősített [174/B § (1), (2), (3) bek.], az ország területén elkövetett bűncselekmények miatt induló, és 2008. január 1. és 2010. december 31. között jogerősen lezárt büntetőeljárások elemzését végeztem el.

Vizsgáltam a *közösség elleni izgatás* büntette (Btk. 269. §) miatti jogerősen lezárt ügyeket, továbbá elemeztem az aljas indokból vagy célból elkövetett emberölések [Btk. 166. § (2) bek. c) pont] és testi sértések [Btk. 170. § (1)–(3) bek.] miatt az említett időszakban jogerősen befejezett büntetőeljárásokat is.

A kutatás célja annak értékelése, hogy a kisebbségeket támadó gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés a jogalkotói akaratnak megfelelően alakult-e, a törvényi tényállás kiterjesztése valóban szélesebb körben nyújtott-e védelmet a gyűlölettettek ellen.

Arra is szerettem volna adatokat kapni, hogy a rasszista motiváltságú ügyekben valóban faji indítatású erőszak miatt indult-e eljárás, és ténylegesen azért marasztalták-e el a bíróságok is az elkövetőket, vagy csak egyszerűen személyes összetűzésnek minősítették.

Az egyes ügyek kapcsán lefolytatott eljárások elemzésével bemutatom a jellemző jogalkalmazói problémákat is.

A vizsgált időszakban a Btk. 174. §-ába ütköző cselekmény miatt tizenegy jogerős ítélet született. Ezek közül kettőbe (*Fővárosi Főügyészség 15487/2006. és Bp. XVIII. és XIX. ker. Ü. 5072/2006.*) nem tekinthettem bele, mert a rendőrség selejtezte azokat! A Zala Megyei Főügyészség jóvoltából viszont át tudtam tekinteni egy olyan esetet, amely a nyomozás megszüntetésével zárult (*760/2009.*).

A Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztálya által a Vádképviselési Informatikai Rendszer V adatlapjaiból beszerzett adatok szerint a Btk. 269. §-ába ütköző cselekmény miatt tíz ügy zárult

* A Belügyi Tudományos Tanács által kiírt pályázaton I. díjjal jutalmazott tanulmány szerkesztett változata. A befejező rész a februári lapszámunkban jelenik meg.

le jogerősen. Ezzel szemben a valóságban csak két (!) ügy tartozik a vizsgálati körbe. Ez valóságot torzító, magas hibaszám egy ilyen kis elemszámú bűncselekménytípusnál.

A Btk. 166. § (1)–(2) bekezdésének c) pontjába ütköző bűncselekményre nézve a Vádképviselési Információs Rendszerben – számomra érthetetlen megfontolásból, hiszen az ECRI-jelentés 21., 22. és 28. pontja még javaslatot is tett a faji indíttatású ügyek kiemelt figyelésére¹ – nincs külön kódszám, ezért a leggyűjtés tartalmazta a 166. § (1)–(2) bekezdés b) pontjába ütköző cselekményeket is.

Ebben a kategóriában is kaptam tévesen ide sorolt adatokat: nyolc cselekmény a Btk. 166. § (1)–(2) bekezdésének a), d) vagy f) pontjai szerint minősült. Az adott intervallumban hatvannégy eljárásban született jogerős ítélet, de a kutatás szempontjából releváns ügy nem volt.

A Btk. 170. § (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdése szerint minősülő aljas indokból elkövetett testi sértés büntette miatt hozott jogerős ítéletet a Vádképviselési Információs Rendszer 367 ügyben tart nyilván. Ebből a halmazból véletlen mintavételi módszerrel 117 aktát néztem meg. Közülük hármat selejteztek, további harminc ügyben pedig ismét téves adatszolgáltatás történt.

Bár kutatásomnak egyáltalán nem volt célja az ügyészség adatszolgáltatásának és adatkezelésének minősítése, de ez a hibatenger elgondolkodtatja az embert a V vádképviselési lap értelméről és megbízhatóságáról, ennek egyenes folyományaként pedig magának a Legfőbb Ügyészség Vádképviselési Információs Rendszerének minőségéről.²

Elméletileg több bűncselekménnyel megvádolt személyek esetében a leválogatás eredményeként kapott táblázatban az a bűncselekmény szerepel, amelyet az adatlapon az ügyész az első helyen tüntetett fel, és ez értelemszerűen nem feltétlenül azonos a keresési kritériumban megjelölt bűncselekményekkel. A vizsgált aktákban egyáltalán nem folyt eljárás gyűlölet-bűncselekmények miatt.

¹ ECRI-jelentés Magyarországról (negyedik monitoringkör). Elfogadva 2008. június 20-án. Nyilvánosságra hozatal napja: 2009. február 24.
<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Hungary/HUN-CbC-IV-2009-003-HUN.pdf>

² Lőrinczy György is foglalkozott korábban a V lapok okozta ügyészi munkateher növekedésével. Lőrinczy György: Gondolatok a V-lapos statisztikai rendszer megszüntetésének szükségességéről. Ügyészségi Értesítő, 1994/3–4., 56–62. o. Meglátása szerint az ügyészségi bünyügyi statisztikai rendszernek „az ügyészek tevékenységéről kell releváns adatokat szolgáltatnia [...] az ERÜBS rendszer is képes annak nyilvántartására, hogy [...] büntette miatt milyen ügyszám alatt emelt az ügyész vádat, és ezt a listát összevetve az ügyvitel adataival, megállapítható a megvizsgálandó ügyek nyilvántartási száma”. Ez a nyilvántartás is értelmét veszti azonban, ha az ügyész hibásan tölti ki a V lapot.

**Nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni
erőszak büntette, közösség tagja elleni erőszak büntette
(Btk. 174/B §),
valamint aljas indokból elkövetett testi sértés büntette
[Btk. 170. § (1)–(3) bek.]**

Első eset

A cselekmény akkor történt, amikor a nemzeti, etnikai, faji és vallási csoporton kívül álló más kisebbségeket – így a melegeket – a törvény még nem védte kiemelten. A vizsgálatban ez volt az egyetlen ilyen, jogerősen lezárt ügy.

A vádlott 2005 júniusában egy az eljárás során ismeretlenül maradt nő felbujtására, az általa felajánlott húszezer forint reményében elvállalta, hogy a sértettet (vélt) homoszexualitása és a felbujtó gyermekének füves cigarettával való lakására csalása miatt tettleg bántalmazza. A terhelt megjelent a sértett fővárosi lakásán, becsengetett, és amikor a sértett a bejárati ajtó üveges kitekintő ablakát kinyitotta, a vádlott benyúlva egy alkalommal a sértettet ököllel arcon ütötte, majd a megtántorodó sértettet az ajtóra felszerelt rácshoz húzta, és mellette benyúlva az ajtót kinyitotta. Ez után a sértett akarata ellenére bement a lakásba, ahol egy törkessel a sértettet megfenyegette, és ismét arcon ütötte, majd belökte a szobába, ahol a sértett vendége tartózkodott. Ott a vádlott újra megütötte, farba rúgta, karját hátracsavarva a szoba padlójára leszorította. Ez után az ágyra lőkte, miközben a késsel a sértett ágyát összeszurkálta, majd a kést a sértett nyakához szorítva felszólította, hogy költözzön el a környékről, miközben a sértett homoszexuális életvitelével kapcsolatos kijelentéseket tett, és távozott a lakásból. A sértett az arcán és a kezén nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedett.

A Budapesti VI. Kerületi Rendőrkapitányság a Btk. 321. § (1) bekezdésébe ütköző és aszerint minősülő *rablás büntette* miatt indított nyomozást.

A Budapesti VI–VII. Kerületi Ügyészség vádiratában a Btk. 170. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdésre figyelemmel a (3) bekezdés második fordulata szerint minősülő *aljas indokból elkövetett súlyos testi sértés büntett kísérletével* és a Btk. 176. § (4) bekezdése szerint minősülő *magánlaksértés büntettével* vádolta meg a gyanúsítottat.

A PKKB a vádlottat bűnösnek találta *magánlaksértés vétségében* és *aljas indokból elkövetett könnyű testi sértés büntetében*, ezért halmazati büntetésül tíz hónap börtönbüntetésre és két év közügyektől eltiltásra ítélte. A bíró-

ság elrendelte egy korábbi ítélettel kiszabott egy év börtönbüntetés végrehajtását is.

A bíróság indokolása szerint „a vádlott a sértettet vélt vagy valós nemi identitása miatt bántalmazta, amely erkölcsileg mélyen elítélendő és aljas indoknak minősítendő. [...] A vádlott tárgyalás során tanúsított magatartása, megvető nyilatkozatai a sértett vélt nemi identitása miatt, egyértelművé tették a bíróságban, hogy a vádlott a sértett megverésére ezen okból vállalkozott. A vádlottat a tárgyalás során többször kellett utasítani a sértettel szemben tanúsított méltatlan, még a bíróság előtt is fenyegető magatartása miatt a sértett vélt homoszexualitása miatt. A vádlott mássággal szembeni intoleranciáját bizonyítja korábbi, hasonló jellegű cselekmény miatti elítélése is.”

Enyhítő körülményként vette figyelembe a bíróság a vádlottnak fel nem róható időmúlást, a részbeni beismerést, és két kiskorú gyermekes családi állapotát. Súlyosító körülményként értékelte büntetett előéletét, a halmazatot, a veszélyes eszközök használatát, valamint hogy visszaesőnek minősül, és cselekményét nyereségvágy is motiválta.

Az ítélet ellen az ügyész a vádlott terhére a büntetés súlyosítása, a fő- és mellékbüntetés tartamának felemelése céljából jelentett be fellebbezést. A vádlott és védője a magánlaksértés vétsége miatt emelt vád alóli felmentését, illetve a védő másodlagosan enyhítésért fellebbezett.

A Fővárosi Bíróság mint másodfokú bíróság az ítéletet annyiban változtat- ta meg, hogy felhívta a Btk. 176. § (1) bekezdését, és a testi épség elleni cselekményt *testi sértés büntetékének* [Btk. 170. § (1) bek., (3) bek. első fordulat] nevezte és jelölte meg. Egyebekben az elsőfokú ítéletet helybenhagyta.

A sértett 44 éves magyar férfi. A vádlottal korábban nem ismerték egymást, bár környékbeliek. A sértettel egy lakásban tartózkodó tanú ismerte a vádlottat, mivel egy házban laktak.

A sértettnak vélhetően van homoszexuális hajlama, de ezt a tárgyalás nyilvánossága előtt – érthető okból – nem vállalta a maga teljességében: „(vádlott a tanút) kérdezte meg, hogy bepróbálkoztam-e nála [...] Ő (vádlott) végig buzizott engem [...] Én nem molesztáltam semmi fiút [...] Irritál, hogy homoszexuálisnak, pedofilnak nyilvánít [...] Amikor sokkal fiatalabb voltam, volt ilyen kapcsolatam, de most van barátnőm. Volt fiúkapcsolatom, fiatalok- romban.”

Az elsőfokú ítélet meghozatala után a sértett ellen az ügyész feljelentése alapján a Fővárosi Ügyészségi Nyomozó Hivatalnál hamis vád büntette mi- att büntetőeljárás indult, mivel azt állította, hogy a bántalmazás után a vád- lott értékes tárgyait (két laptop, PDA) eltulajdonította.

A terhelt 32 éves magyar férfi. Legmagasabb iskola végzettsége szakközépiskolai érettségi és technikus szakképzettség. Élelmiszerüzlet alkalmazottjaként dolgozott, havi jövedelme száztízezer forint³ volt. Korábban rendőrmozgató volt, de kényszervallatás büntette, továbbá befolyással üzérkedés büntette és kábítószerrel visszaélés vétsége miatt elbocsátották. A cselekmény elkövetésekor nős volt, felesége szintén rendőr, közösen nevelték kiskorú gyermeküket. Az ítélelhozatalkor válófélben voltak, és a vádlott új életársi kapcsolatban élt, élettársával közösen nevelve annak kiskorú gyermekét.

A terhelt büntetett előéletű, erőszakos, nyíltan előítéletes személyiség, cselekményét kizárólag a rá nézve hátrányos következmények miatt bánta meg.

Védekezése szerint a felbújtó elmondta neki, hogy „a 15 éves kisfiát felcsábította a lakására egy fazon [...] fogdosni próbálta és próbált neki füves cigarettát adni [...] Végül meg is állapodtunk abban, hogy húszezer forintért megverem ezt a férfit [...] becsengettem [...] rögtön megismertem, mert az egyik szemének látható ferdülése van [...] Kérdezte, milyen ügyben. Mondtam neki, azért mert az egyik ismerősömnek a fiát akartad molesztálni, meg kábítószerrel kínálgattad. Először be sem akart engedni, mert azt mondta, van nála valaki. Erre mondtam neki, hogy biztos egy kisfiú, de semmi gond nincs, mert most idehívom a rendőröket és kiabálhatunk itt a lépcsőházban is. Erre azt mondta nekem, hogy akkor jöjjenek be, és beszéljünk meg. Megkérdezte, hogy melyik fiúról van szó, mire azt kérdeztem tőle, hogy: miért, több is volt? Belegondoltam, hogy nekem is van gyerekem, mi lett volna, ha őt molesztálta volna. Gyakorlatilag beismerte [...] És már ütöttem is [...] Egyfolytában csak azt emlegette, hogy mondjam meg, melyik az a fiú [...] Tudom, hogy nem ez a törvényes elintézési módja, de a viselkedése miatt fajult el időig a dolog. Nem is a pénz motivált [...] nem megverni mentem föl, hanem hogy megbeszéljem vele a dolgot [...] Azért is szurkáltam bele az ágyba, mert közben kérdeztem tőle, hogy ezen szoktad kúrni a kisgyerekeket? [...] Valahol megbántam, nem kellett volna megverni ezt az embert, fel kellett volna jelenteni [...] Nem szimpatizálok az ilyen emberekkel, van egy kiskorú fiam, ez a másik ok. Aztán azt sem szeretem, ha kábítószerrel adnak a kisfiúknak és buziskodnak vele [...] felhergeltem magam. A rendőrségen is volt egy pedofil gyerek, aki az anyját molesztálta, és ezért volt egy kényszervallatási perem.” (4766/2005.)

3 KSH-statisztika: A háztartások egy főre jutó éves átlagos jövedelme jövedelemforrások szerint. http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zhc006b.html 2005-ben 67 008, 2006-ban 70 074, 2007-ben 72 986, 2008-ban 72 875, 2009-ben 72 304 forint volt az egy főre jutó nettó havi jövedelem.

Második eset

2006 áprilisában, a fővárosban, egy MSZP-rendezvény miatt elhelyezett padon négy román állampolgár ült, és egymással román nyelven beszélgettek. Az ittas hajléktalan vádlott ezt észelve indulatos lett, odalépett a magyar anyanyelvű sértetthez, és vélt román nemzetisége miatt azt kérdezte: „Kit választotok, ti geci románok?” A sértett visszaszólt, hogy hagyja őket békén, és menjen el. Vádlott ekkor elővett a zsebéből egy 8 cm pengehosszúságú kést, és a sértett arca felé vágott. A sértett a támadást észelve felugrott, így a vádlott a mellkasát vágta meg úgy, hogy a sértett pulóverét és ingét is átvágva, nyolc napon belül gyógyuló hámsérülést okozott. Ez után a vádlott a sértettet többször lábon rúgta, és megpróbálta leködni.

A helyszínen tartózkodó rendőrök intézkedtek, majd a Btk. 170. § (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés harmadik fordulata szerint minősülő *aljas indokból elkövetett testi sértés büntette* miatt indítottak nyomozást.

Az ügyészség – helyesen észelve a gyanúsított cselekményének motívumát – a Btk. 174/B § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés b) pontja szerint minősülő *nemzeti csoport tagja ellen felfegyverkezve elkövetett erőszak büntetével* és a 170. § (2) bekezdésébe ütköző *súlyos testi sértés kísérletével* vádolta meg.

A Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság bűnösnek találta a *nemzeti csoport tagja ellen felfegyverkezve elkövetett erőszak büntetében* a terheltet, ezért mint többszörös visszaesőt két év és két hónap fegyházbüntetésre és négy év közügyektől eltiltásra ítélte. A vádlottat az ellene súlyos testi sértés büntetének kísérlete miatt emelt vád alól felmentette, tekintettel arra, hogy a bíróság nem látta megállapíthatónak, hogy az ittas vádlott szándéka nyolc napon túl gyógyuló sérülés okozására irányult volna. „A vádlott nem szúrta a sértett felé, hanem csupán egy kaszázó mozdulatot tett, amellyel a sértettet a mellkasán megvágta, nyilatkozata szerint csupán megkarcolta, ezáltal 8 napon belül gyógyuló sérülést okozva neki. [...] ez egy kisebb erejű mozdulat volt, így a vádlott szándéka komolyabb sérülés okozására nem irányult, még akkor sem, ha kést használt, és utóbb tett olyan kijelentést, hogy kár, hogy nem szúrta le a románt.”

A bíróság a büntetés kiszabásakor súlyosító körülményként értékelte, hogy a vádlott a cselekményét többszörös visszaesőként, büntetőeljárás hatálya alatt követte el, és a többszörös visszaesést megalapozó büntetettségen túl volt elítélve.

Az ítélet ellen az ügyész a vádlott terhére a részfelmentés miatt és a büntetés súlyosítása érdekében fellebbezett, a vádlott és védője enyhítésért jelentett be jogorvoslati nyilatkozatot.

A Fővárosi Főügyészség álláspontja szerint „az eset összes körülményeire figyelemmel megállapítható, hogy a vádlott szándéka 8 napon túl gyógyuló sérülés okozására irányult, mivel a sértettet durván szidalmazta és sértette a nemzeti hovatartozása miatt, ezután a nála levő késsel mellkasán megszurta. Bár a szúrás 8 napon belül gyógyuló hámsérülést okozott, a mellkas bal oldalán életfontosságú szervek helyezkednek el, és a szúrás ereje olyan volt, hogy a kés pengéje a sértett pulóverében megakadt, és a rendőri intézkedés során, onnan került elő. A szúrás után a vádlott még többször megrúgta a sértettet. Szándékát bizonyítja az is, hogy a rendőri jelentés szerint a cselekmény után azt kiabálta: »kár, hogy nem sikerült leszúrni a románt«. A támadott testfelületre, a támadás intenzitására, valamint a vádlott kijelentésére figyelemmel a vádlott szándéka 8 napon túl gyógyuló sérülés okozására irányult, és csupán a véletlennek köszönhető, hogy 8 napon belül gyógyuló sérülés keletkezett.” A főügyészség álláspontja szerint a kerületi bíróság a vádlott terhére jelentkező bűnösségi körülményeket sem értékelte megfelelően.

A Fővárosi Bíróság mint másodfokú bíróság a kerületi bíróság ítéletét helybenhagyta, egyetértve azzal az okfejtéssel, hogy „az orvosszakértői vélemény egyértelmű a tekintetben, hogy nagyobb, merőleges erőbehatást kellett volna súlyosabb sérülés létrehozásához, nyilvánvalóan amennyiben súlyosabb sérülést kívánt volna a vádlott okozni, akkor nagyobb erővel szúrt volna a sértett irányába, így a felmentő rendelkezés is helyes. A kisebb erejű nem merőleges, ún. kaszáló mozdulattal előidézett, nem irányított szúrást akasztotta meg a viszonylag vékonyabb sértetti ruhadarab. Azon kiindulási alapból, hogy a mellkas bal oldalán életfontosságú szervek helyezkednek el, valamint, hogy a szúrás után a terhelt még meg is rúgta a sértettet szidalmazás mellett, nem vonható le következtetés a súlyos sérülés előidézésére vonatkozó szándékra.”

A sértett 32 éves férfi, magyar nemzetiségű és anyanyelvű, román állampolgár.

A terhelt 56 éves magyar férfi, egyedül élő, jövedelem nélküli, rendszeresen ivó hajléktalan, legmagasabb iskolai végzettsége az általános iskola nyolc osztálya. A cselekmény elkövetéséig több mint húsz esetben volt büntetve, többségében lopás miatt.

A vádlott perspektíva nélküli, erőszakos, a felelősséget elutasító és kódoltan előítéletes személyiség. Az áldozattal szemben közönyös volt, cselekmé-

nyének motívumát tagadta: „Ez a sértett román férfi köpött le először engem és szerintem ő karcolta meg magát valamivel. Nézzék azt meg a nálam lévő késpengén, hogy van-e rajta a román véreből. Ugyanis ő végig ott ült a többi között, és én azért szóltam neki, hogy álljon fel, mert jól pofán akartam baszni, amiért leköpött oktanul. [...] a románok összebeszéltek, azt mondták, hogy én szúrtam meg a férfit, valamint azt mondták még, hogy a nemzetiségük miatt követtem el, mert ez alapján véve hazugság. Ők visszaélnék azzal, hogy szerintük velük szemben diszkrimináció van, mert én senkivel szemben nem vagyok elfogult a nemzetiségüket alapján véve. [...] románul egy kicsit tudok és nekem a románokkal kapcsolatban semmi nemzeti kifogásom nincs és a börtönben is tőlük tanultam meg románul. [...] lesír róluk, hogy hová valók, megvan a legtöbbjük karaktere, sötét a hajuk és sötét tónusú ruhákban járnak általában, télen meg román kucsma van rajtuk. [...] Engem a politika hidegen hagy, a másik az, hogy én nem is tudtam, hogy román, mert akkor románul szólok hozzá. Illetve azt nem tudtam, hogy tud-e magyarul, mert lesír róluk, egy kilométerről, hogy románok.” (3569/2006.)

Harmadik eset

2006 júliusában fiatalkorú első- és másodrendű vádlottak a nyomozás során ismeretlenül maradó Gulliver nevű társukkal a fővárosban egy szórakozóhelyen tartózkodtak, ahol kivetítőn közvetítették a francia–portugál világbajnoki mérkőzést. Ugyanitt tartózkodott egy hat fiúból és nyolc lányból álló, francia szurkolótársaság, amelynek tagjai részben a francia válogatott mezét viselték, részben francia zászlót tartottak maguknál, illetve többjüknek az arcára voltak festve a francia trikolor színei. A vádlottak és társuk már a meccs közvetítése alatt belekötöttek a sértetti társaságba. A közvetítés végeztével a vádlottak és társuk szorosán a francia szurkolók mögé kerültek, követték, köpködtek, és hangosan kiabálva durva, goromba szavakkal szidalmazták őket: „köcsög, buzi franciák”, „Vesszen Trianon”. A sértettek igyekeztek a vádlottaktól eltávolodni, de a vádlottak hangosan szitkozódva követték őket. Amikor utolérték, a bakancsot viselő fiatalkorú elsőrendű vádlott felugrott, és lendületből hátra rúgta az egyik fiút, aki ettől elesett, mire fiatalkorú elsőrendű vádlott a földön fekvő sértettet többször megrúgta. Eközben a másodrendű vádlott térdrel hasba rúgott egy másik fiút, majd ököllel a sértett lábát is megütötte. Fiatalkorú elsőrendű vádlott ezután ököllel kétszer arcon ütött egy harmadik fiút, ennek következtében a sértett arcán nyolc napon belül gyógyuló, 2 cm-es repedt, vérző sérülés keletkezett. Fiatalkorú elsőrendű vádlott ez után egy lányt arcon köpött. A sértettek társaikkal egy kö-

zeli üzletközpontba menekültek, ahová a vádlottak követték őket, és az üvegajtón keresztül tovább szidalmazták őket. Végül a vádlottak ismeretlen társa kirángatta fiatalkorú elsőrendű vádlottat az utcára, és távoztak.

A Budapesti II. Kerületi Rendőrkapitányságon a Btk. 174/B § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés e) pontja szerint minősülő háromrendbeli *nemzeti csoport tagja elleni erőszak büntette* miatt indult nyomozás.

A Budapesti I–XII. Kerületi Ügyészség vádiratában fiatalkorú elsőrendű vádlottat mint társtettet a Btk. 174/B § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés e) pontja szerint minősülő háromrendbeli *nemzeti csoport tagja elleni erőszak büntettének* elkövetésével és a 170. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés szerint büntetendő *súlyos testi sértés kísérletével* vádolta meg.

A Budapesti II–III. Kerületi Ügyészség vádiratában a másodrendű vádlottat a Btk. 174/B § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés e) pontja szerint minősülő háromrendbeli *nemzeti csoport tagja elleni erőszak büntettének* elkövetésével vádolta meg.

A PKKB mint a fiatalkorúak bírósága az ügyeket egyesítette, és egy eljárásban bírálta el. A tárgyaláson az ügyész a vádirati minősítést akként pontosította, hogy fiatalkorú elsőrendű vádlottat a Btk. 174/B § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés e) pontja szerint minősülő négyrendbeli *nemzeti csoport tagja elleni erőszak büntettében* mint tettest, egy esetben mint bűnsegédet, és a 170. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés szerint büntetendő háromrendbeli *súlyos testi sértés kísérletében* mint tettest, egy esetben mint bűnsegédet vádolta meg.

Másodrendű vádlottat a Btk. 174/B § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés e) pontja szerint minősülő négyrendbeli *nemzeti csoport tagja elleni erőszak büntettében* mint tettest, három esetben mint bűnsegédet, és a 170. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés szerint büntetendő háromrendbeli *súlyos testi sértés kísérletében* mint tettest, két esetben mint bűnsegédet vádolta meg.

A bíróság fiatalkorú elsőrendű vádlottat bűnösnek találta a Btk. 174/B § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés e) pontja szerint minősülő négyrendbeli *nemzeti csoport tagja elleni erőszak büntettében*, egy esetben mint bűnsegéd, és a 170. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés szerint büntetendő háromrendbeli *súlyos testi sértés kísérletében*, egy esetben mint bűnsegéd. Ezért öt – halmazati büntetésül – egy év hat hónap fiatalkorúak fogházbüntetésére ítélte. A szabadságvesztés-büntetés végrehajtását három év próbaidőre felfüggesztette, próbaideje alatt a vádlott pártfogó felügyelet alatt

áll. A bíróság, tekintettel a fiatalok nem kellően szocializált személyiségére, külön magatartási szabályként előírta, hogy a pártfogó felügyelet tartama alatt a vádlott köteles részt venni a Fővárosi Igazságügyi Hivatal Pártfogó Felügyelői Szolgálat Jóvá Tett Hely Közösségi Foglalkoztatója által szervezett agresszió elleni tréningen.

Az elsőrendű vádlottnál enyhítő körülményként értékelte a bíróság az időmúlást, a részleges megbánást, a testi sértések kísérleti szakban maradását, hogy egy kiskorú gyermek tartásáról gondoskodik, és hogy az elkövetés óta életvezetése kifogástalan. Ezzel szemben súlyosító körülményként értékelte a többszörös halmazatot, az éjszakai és részben nő sérelmére történő elkövetést, a vádlott meghatározó szerepét, a testi épség elleni és a rasszista indítatású bűncselekmények elszaporodottságát.

A bíróság a másodrendű vádlottat bűnösnek találta a Btk. 174/B § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés e) pontja szerint minősülő négyrendbeli *nemzeti csoport tagja elleni erőszak büntetében*, három esetben mint bűnségéd, és a 170. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés szerint büntetendő háromrendbeli *súlyos testi sértés kísérletében*, két esetben mint bűnségéd. Ezért őt a bíróság – halmazati büntetésül – két év börtönbüntetésre ítélte. A szabadságvesztés-büntetés végrehajtását három év próbaidőre felfüggesztette, próbaidéje alatt a vádlott pártfogó felügyelet alatt áll.

A sértettek 17-18 éves, francia nemzetiségű, francia állampolgárok. Három fiú és egy lány, akik a társaikkal együtt Magyarországon tanultak, francia iskolában. Hiányos magyar nyelv-tudásuk miatt a szitokszavak közül csak a „buzi franciák” és a „vesszen Trianon” kifejezéseket értették: „*Ezt magyarul is értem, tudom, mit jelent. Magyarország felosztását Franciaországban, Trianon kastélyban határozták el. Tudom, hogy ma is néhány magyar ember emiatt haragszik a mai francia emberekre. Máskor nem ért engem atrocitás emiatt Magyarországon.*”

A sértettek kétszer voltak kénytelenek feljelentést tenni, mert a cselekmény megtörténte után a járőrök javaslatára a II. Kerületi Rendőrkapitányságra mentek, „*ott azt mondták, hogy nem tudnak foglalkozni velünk, elég hosszú lenne az eljárás, menjünk inkább az ügyeletes kórházba, a Szent Jánosba, és kérjünk látogatást, ezután tegyük meg a feljelentést. Elmentünk a kórházba, ott ellátták a testvéremet, de látogatást nem kaptunk.*” Mivel a sértett testvérpár édesanyja nem nyugodott bele az ügy ilyesfajta megoldásába, kilenc nappal a cselekmény után ismét feljelentést tettek.

A sértettek a kezdetektől szkinhedtámadásról beszéltek: „... *mögénk keveredett három szkinhed kinézetű és beállítottságú fiatal férfi*”; és az elsőren-

dű vádlottról: „Egy szélsőjobboldali rockegyüttest ábrázoló póló volt az itt lévő fiatalemberen [...] bakancs volt rajta [...] és [...] kb. 2 cm hosszúságú, rövidre nyírt, fekete hajú férfi volt, akinek körszakálla volt [...] borotvált feje volt.” A sértetteknek egyértelmű volt, hogy mindannyiukat azért bántalmazták, mert franciák.

A tárgyaláson elfogadták a fiatalkorú elsőrendű vádlott bocsánatkérését. Az ügy óta a sértettek és a társaik többsége végleg visszatért Franciaországba.

A fiatalkorú elsőrendű vádlott 17 éves magyar férfi. Legmagasabb iskolai végzettsége az általános iskola nyolc osztálya. Egy szakközépiskolában két évet végzett el, de eltanácsolták, majd nem folytatta a tanulmányait. Alkalmi segédmunkát végzett. Havi jövedelme nyolcvanezer forint. A cselekmény elkövetésekor az édesanyjával és húgával élt egy háztartásban, a tárgyalás idején (majd három évvel később) élettársi kapcsolatban volt, közösen nevelték az élettársa gyermekét.

A vádlott erőszakos, konok, perspektíva nélküli, a felelősséget elutasító, apahiánnyal küszködő személyiség.

Szkinhed nézeteket vallott, és ez külsőségekben is megnyilvánult: fekete nadrágot és bakancsot viselt, haját rövidre nyírva hordta, arcát jellegzetes kecskeszakáll, úgynevezett Van Dyke-szakáll díszítette. Aktív tagja volt az FTC futballszurkolói körének.

Másodrendű vallomásaiban *Hun* becenéven nevezte az elsőrendű vádlottat, bár ő tagadta, hogy így hívnák az ismerősei.

A vádlott védője a Nemzeti Jogvédő Alapítvány⁴ kuratóriumának tagja, és egyben a Nemzeti Jogvédő Szolgálat ügyvédje, aki a tárgyaláson ismertette politikai álláspontját: „Önmagában az a felkiáltás, hogy vesszen Trianon, nem bűncselekmény, hanem politikai véleménynyilvánítás. Egyébként én is egyetértek ezzel a véleménnyel, hogy akkor egy előnytelen szerződés született.”

Elsőrendű vádlott a cselekményét bagatellizálta, elkerülhetetlen önvédelemnek próbálta beállítani. Védekezésének lényege, hogy egyrészt – annak ellenére, hogy látta a francia zászlót, mezt és az arcukra festett trikolórt – nem tudta, hogy a sértettek franciák, másrészt nem azért bántotta őket, mert franciák. Az alapos védői kioktatás ellenére következetlen vallomásokat tett:

⁴ Gaudi-Nagy Tamás: „... jogvédő szervezetünk 2004-ben jött létre a magyarságuk, nemzeti elkötelezettségük miatt joghátányt szenvedettek védelmére [...] Szervezetünk több száz jogeset útján képes volt jogvédelmet adni a hatalom által meghurcolt polgároknak. Ezen eljárások során precedens értékű bírósági ítéleteket értünk el a személyes szabadság megsértése miatti kártérítések és a spontán tüntetés jogvédelme területén hazai és nemzetközi bíróságokon [...] Büszke vagyok arra, hogy együttműködő ügyvédek között tudhatunk és tudhatunk olyan jogászokat, akik elkötelezettek a nemzeti érdekek és a jogvédelem ügye mellett.” HVG Reflex, 2011. július 23., 7. o.

„... érdekel Magyarország közéleté. Nem válaszolok arra a kérdésre, hogy van-e kiforrott politikai nézetem [...] Nem tartom magam rasszistának [...] Szélsőségekre sem hajlok, nem tartom magam szélsőséges embernek [...] Nem igaz, hogy szélsőjobbos póló volt rajtam, a Nemzeti Front⁵ nevű együttest ábrázoló pólóm volt, ami szerintem nem szélsőjobbos. [...] elismerem, hogy egyszer-kétszer kiabáltuk, hogy »Vesszen Trianon!« [...] én nem köpködtem [...] szóváltásba keveredtünk velük, hogy mi miatt, arra már nem emlékszem, a lényeg az, hogy [...] történt egy kis ütésváltás [...] én nem rúgtam meg senkit. [...] Egymás közt beszélgettünk, de a franciákkal még nem. Beszélgettünk Trianonról és a fociról is. Trianonról beszélgettünk, hogy miért volt, hogy volt. Ezt egymás között beszéltük [...] A franciáknak nem mondtam, csak egymás között mondtuk, hogy vesszen Trianon [...] Magunk között lehet, hogy hangosabban mondtuk, hogy vesszen Trianon. [...] Vélem szemben jött egy francia, és én őt megütöttem. Nem tudtam, hogy mit szeretne a szóváltás után, és így jött az egész ütés. Franciául és magyarul is beszélünk. Egy-két szót tudok franciául. Tanultam az iskolában franciául, egy évet. [...] Engem nem ütött meg senki [...] Nem azért bántottam a fiút, mert ő francia, hanem a szóváltás után félreértettem a szituációt. [...] Sejtésem volt róla, hogy ők franciák, de nem láttam rajta semmi olyat, ami alapján biztosan el tudtam volna dönteni, hogy ők franciák [...] Nem tudok arra válaszolni, hogy miért csak sejtettem ezt, és miért nem tudtam.”

A terheltek a cselekmény előtt fél évvel ismerkedtek meg a Zöld Pardonban. A másodrendű vádlott szerint: „...hetente egyszer-kétszer találkoztunk, aztán a balhé után csak egyszer találkoztunk, a Fradi–Szolnok-meccsen, Szolnokon [...] a Fradi-meccsen általában ott van, amikor találkozgattunk, a KÖKI végállomáson futottunk össze.”

Ismeretlenül maradt társuk a másodrendű vádlott barátja volt, akivel szintén meccseken találkozott.

A másodrendű vádlott: a cselekmény elkövetése előtt fél évvel nagykorúvá váló magyar férfi. Dévanyai állandó lakos, itt élnek a 744/2007. ügy szkinhedjei, és itt történt a támadás is. Legmagasabb iskolai végzettsége az általános iskola nyolc osztálya, szakképzetlen segédmunkás. Havi jövedelme kilencven-százezer forint volt. Vagyontalan. Nőtlen, korábban a nagymamájával, majd egyedül élt.

A cselekmény elkövetésekor büntetlen, de az ítélet meghozatalakor rablás miatt előzetes letartóztatásban volt. A nyomozás idején a Fővárosi Ügyészség-

⁵ Lásd a Bp. VI-VII. ker. Ü. 1500/2004. ügyet!

gi Nyomozó Hivatal eljárást folytatott ellene az MTV-székház elleni támadásban való részvétele miatt.

A terhelt perspektíva nélküli, erőszakos, orientáció nélküli, szélsőjobboldali beállítottságú személyiség, aki lekicsinyelte a tettét, illetve szándékerősítő szerepét sem ismerte el. A tagadást választotta védekezési stratégiájául: „Néztük a meccset, szurkoltunk. Ott volt egy fiatalokból álló francia csoport. Volt egy kis köpködés, néha be is szóltunk, de már nem emlékszem, hogy mit. Mikor vége lett a meccsnek, elindultunk kifelé, követtük őket [...] beszölogatunk nekik, mert az ideges visszapillantásokra emlékszem [...] Én nem bántottam senkit, meg a Gulliver sem [...] én nem ütöttem meg senkit, nem rúgtam meg senkit.”

A terheltet az a tipikus elkövetői magatartást folytatták, hogy utánamennek az áldozatoknak. Az elsőrendű vádlott a dél-pesti peremkerületből, a másodrendű pedig egy Pest megyei kisvárosból utazott Budára, vélhetően abból a célból, hogy megfelelő személy(eke)t találjanak frusztrációjuk, értelmetlen gyűlöletük levezetésére. (5479/2006.)

Negyedik eset

Az ügy a nemzeti és etnikai kisebbségek jogai speciális védelmének sajátos magyar gyöngyszeme, hiszen a törvényi tényállás bevezetésének célja mindenekelőtt a kisebbségi csoportok megvédése volt a rasszista indítékú erőszaktól.

2006 októberében Tiszakeszin egy romákból álló húszfős baráti társaság tért be éjszaka egy borozóba. Az üzlet tulajdonosa zárórát rendelt el, és mindenkit fogyasztásra, illetve távozásra szólított fel. A társaság – köztük az öt vádlott – nem akart ennek eleget tenni, ezért a már régebb óta bent tartózkodó tanú is erőlyesen felszólította őket a távozásra, megjegyezve, hogy nem lehet tőlük nyugodtan szórakozni. Emiatt a tanú és a társaság között szóváltás alakult ki, de végül a gyanúsítottak távoztak. A presszó előtt tovább szidalmazták a tanút, és általában a „magyarokat”. Ez idő alatt távozott a borozóból a három sértett. Fiatalkorú elsőrendű vádlott minden előzmény nélkül, nekifutásból hátba rúgta az elsőként távozó sértettet (a továbbiakban: első sértett), akinek a segítségére sietett a két másik sértett (a továbbiakban: második és harmadik sértett). Megkérdezték, hogy miért bántják a vádlottak, amire az volt a válasz, hogy „tik is magyarok vagytok”, majd mindhárom sértettet bántalmazták: ököllel ütlegelték, ezt követően, a sértettek földre kerülése után, rugdosták. A sértettek vérző, zúzódásos sérüléseket szenved-

tek, illetve ruhájuk is elszakadt, de orvosi látletet nem készült, és magánindítványt sem terjesztettek elő. A vádlottak a borozó két ablakát is betörték kövekkel, ezzel tizenegyezer forint kárt okozva.

A Tiszaújvárosi Rendőrkapitányság a Btk. 271. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő *csoportosan elkövetett garázdaság büntette* miatt indított eljárást, majd a Miskolci Városi Ügyészség ugyane bűncselekmény elkövetésével vádolta meg az öt terheltet.

Az ügyészség később a vádirat történeti tényállását, valamint a bűncselekmény jogi minősítését is módosította: „A vádlottak [...] folyamatosan szidalmazták a magyarokat, melynek során olyan kijelentéseket tettek, hogy buzi magyarok, kurva magyarok, geci magyarok, büdös magyarok, meg lesztek ölve, geci magyarok, agyonütiünk benneteket [...] a sértettek megtámadása előtt és közben is folyamatosan szidalmazták a magyarokat.” Mindezekre tekintettel a bűncselekmény helyes jogi minősítése az ügyészség álláspontja szerint a Btk. 174/B § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés e) pontja szerint minősülő *nemzeti csoport tagja elleni erőszak büntette* volt.

Az ügyészségi végindítvány további módosítást tartalmazott: kiegészült a Btk. 271. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő *csoportosan elkövetett garázdaság büntettével*, mely cselekményeket az öt vádlott társtettesként követett el.

Sajnos az iratokból nem derült ki, hogy a városi ügyészségben bármikor felmerült-e az eljárás során abbéli kétség, hogy a borozóból kiűzött romák nem csak egyszerűen a többségi társadalom képviselőinek megszólításaként alkalmazták-e a „magyarok” megnevezést, és a pusztasértettségen és dühön túl semmilyen rasszizmust nem kell e mögött keresni.

A Miskolci Városi Bíróság jogerős ítélete szerint a vádlottak bűnösök a társtettesként elkövetett *közösség tagja elleni erőszak büntettében* [Btk. 174/B § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés e) pont] és *csoportosan elkövetett garázdaság büntettében* [Btk. 271. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés a) pont szerint minősülő], ezért fiatalkorú első- és fiatalkorú másodrendű vádlottakat halmazati büntetésül egy-egy év fiatalkorúak fogházára, fiatalkorú harmadrendű halmazati büntetésül egy év három hónap fiatalkorúak fogházára, mellékbüntetésként két év közügyektől eltiltásra, fiatalkorú negyed- és fiatalkorú ötödrendű vádlottakat halmazati büntetésül tíz-tíz hónap börtönrre ítélte.

A kiszabott szabadságvesztés végrehajtását fiatalkorú első- és fiatalkorú másodrendű vádlottak esetében három-három év, fiatalkorú negyed- és fiatal-

korú ötödrendű vádlott esetében két-két év próbaidőre felfüggesztette, és megállapította, hogy a vádlottak pártfogó felügyelet alatt állnak.

Külön magatartási szabályként kötelezte a bíróság a vádlottakat a pártfogó felügyelő által szervezett és kijelölt foglalkozáson való részvételre.

Első sértett: 31 éves magyar, tiszatartójai, szakmunkás férfi, aki olyan nagy mennyiségű szeszes italt fogyasztott, hogy nem tudott értékelhető valamást tenni. „*Utólag hallottam valakitől, hogy több roma személy engem, és a fenti személyeket az utcán megvertek, de azt sem tudom, hogy ezt ki mondta. Az biztos, hogy amikor másnap felébredtem, az oldalam fájt, lila volt, és meg volt dagadva [...] annyi rémlik még, hogy több roma személy nem akart kimenni a sörözőből, amikor a tulajdonos hölgy zárórát akart tartani, és egy nagydarab, kopasz srác szólította őket fel, hogy menjenek el, de többre nem emlékszem.*”

Második sértett: 43 éves magyar, helybeli, segédmunkás férfi. A harmadik sértett a keresztfia. Elmondása szerint „*éjfélt előtt a sörözőben megjelent kb. 30 fő, roma személyből álló csoport [...] egy nagydarab, kopasz gyerek elkezdett kiabálni a romákra, hogy bűdösek, és hogy nem lehet tőlük nyugodtan szórakozni. A romák nem szóltak semmit, azonban a tulajdonos, ahogy meghallotta a fenti szavakat, kijelentette, hogy záróra, és megkért mindenkit, hogy távozzon. A roma személyek vonultak ki először... kb. 5 perc múlva indultam el a keresztfiammal, és [első sértettel]. [Első sértett] előttünk járt kb. 5 méterrel [...] Megláttak bennünket, erre közülük az egyik személy, akinek az arcát nem tudtam megfigyelni, [első sértettet], minden előzetes szóváltás nélkül, lábával, egy alkalommal hátba rúgta. A fenti cselekmény után keresztfiamat kb. 5 fő körbevette, és ütlegelni kezdték [...] megpróbáltam őt kiszabadítani, de ekkor nekem is több személy nekem esett, és agyba-főbe vert [...] rugdostak, ütöttek [...] megpróbáltam megértetni velük, hogy mi nem szoltunk nekik, és nem bántottuk őket. Az volt a válasz, hogy tik is magyarok vagytok.*”

Harmadik sértett: 19 éves magyar, érdi, főiskolai hallgató férfi. Tanúvallomása szerint: „*A keresztapám ismerőse egy pár méterrel előttünk sétált, majd láttuk, hogy beszélgetni kezd egy kb. 40 fős tömeggel, majd [...] egy férfi hátba rúgja. Miután elterült a földön, láttuk, hogy felénk is közelednek. Mondtuk, hogy minket ne bántsanak... erre csak az volt a válasz, hogy magyarok vagytok, ezért ti is kaptok. Ezután a keresztapámat megütötték, engem pedig keresztapám kilökött a körből. Vissza akartam menni, segíteni, és ekkor kezdtek el engem is bántalmazni. Szemüveges vagyok, ezért az első ütésnél lerepült a szemüvegem, ezután semmit nem láttam.*” Az előzményekről is em-

lítését tett: „Ez a 40 fős társaság ájtott, de mivel záróra volt, ezért onnan ki lettek terelve, nem éppen szép szavakkal. Egy nagydarab, kopasz srác küldte ki őket, de azt nem tudom, hogy ő a presszóban dolgozik-e.”

Bár nem sértett, csak tanúként hallgatták meg, konfliktusrobbantó szerepe miatt nem mellőzhető a „nagydarab, kopasz srác”, K. bemutatása. Provokatív szerepét, közrehatásának valós okát és a tanúvallomásokban a későbbiekben említett viperát az eljárás során nem vizsgálták.

21 éves magyar, helyőpapi lakos, alkalmazásban álló férfi. Tanúvallomásában így emlékezett vissza: „Amikor bementem a szórakozóhely udvarára, az épület előtt, az utcán kb. 10-12 roma fiatal személyekből álló csoportosulást láttam [...] amikor engem megláttak, belém kötöttek, azt mondták, hogy itt van már a kopasz geci. Ezt én nem tudtam mire vélni, mivel egyiküket sem ismertem [...] őszintén megmondva zavart egy kicsit [...] Kiabálást hallottam az udvar irányából [...] M. néni hangját hallottam, amint távozásra szólította a roma személyeket, akik... nem tettek eleget, hanem öreg kurvának nevezték. Mivel úgy gondoltam, hogy jobb időben közbelépnem, ezért kihajoltam az ajtón, majd erőlesen rászóltam a roma személyekre, hogy távozzanak az udvarról. Ezt meg is tették [...] ordibálásra lettem figyelmes [...] egyértelmű volt, hogy [...] a roma személyek fejezték ki ilyen formában a nemtetszésüket: köcsög magyar, és egyéb obszcén szavakkal illettek minket [...] a kőzapor után kimentem. Ekkor mérgemben azt kiabáltam a roma személyek felé, hogy takarodjanak haza [...] több kő repült felém.”

A vádlottak társaságában lévő tanú vallomása szerint „az utcára kijött egy nagydarab, kopaszos fiatal srác, és azt mondta a bántalmazó személyeknek, hogy fejezzék be a cselekményüket. Ezen felszólítása közben, kezében egy viperát tartott, és azzal szaladt [fiatalkorú elsőrendű] és társai felé, majd mindannyian elszaladtunk.” Ugyancsak ebből a tanúkörből: „a söröző udvarán megjelent egy nagydarab, fiatal, kopasz ember, aki azt mondta, hogy takarodjatok haza, mocskos cigányok. Erre [fiatalkorú elsőrendűek] visszakiabáltak, ők is szidták a magyarokat [...] én ütöszközt nem láttam, csak a kopasz ember kezében, valami vipera volt állítólag a kezében, én nem láttam [...] a presszó udvarán megjelent egy nagydarab, fiatal személy, és kezében egy viperával integetett felénk, azt mondta, takarodjatok haza, bűdös cigányok.”

Semleges tanú is beszélt a róla: „Bejött a szórakozóhelyre egy nagydarab, kb. 190 cm magas, kövér testalkatú férfi, aki azt hajtogatta erős hangnemben, hogy nem lehet normálisan szórakozni, és arra is célozgatott, hogy ebben a cigányok gátolják.” Ez a tanú nem tett említést viperáról.

Fiatalkorú elsőrendű vádlott: 16 éves magyar roma (?), nőtlen, gyermektelen férfi. Legmagasabb iskolai végzettsége hét osztály, munka- és foglalkozás nélküli. Szülei elváltak. A cselekménye idején az édesanyjával élt nagyon rossz anyagi körülmények között: harminchatezer forintos havi összjövedelemből. Korábban az édesapjával élt, amíg az édesanyja a börtönbüntetését töltötte. Nehezen kezelhető gyermek volt, csavargott. Büntetett előéletű: öt ízben lopás vétsége, illetve büntette, két alkalommal garázdaság büntette miatt. A vádlott enyhe fokban gyengeelméjű. Személyiségfejlődése beilleszkedési, alkalmazkodási zavarok, életvezetési egyenetlenségek alapján személyiségzavar kialakulásának irányába mutat. Gyengeelméjűsége és személyiségjegyei beszámítási képességet korlátozó tényezőt nem jelentenek.

Védekezése új szint hozott az ügybe: „*Kiabálást hallottam bentről, aztán a társaságom kivonult az utcára. Engem a kapun egy köpcös, kopasz ember [...] engedett ki az utcára. Ő mondta, hogy a cigányok balhézta, és azért zavarta ki őket a kocsmából... a kapu előtt állt a tömeg, majd érkezett egy kocsi, amiből kiszállt több roma fiatal, és bementek az udvarra [...] bementek a kocsma, ott kiabálást hallottam. Azt nem tudom, mi történt bent, a lényeg, hogy ez idő alatt én bementem az udvarra, és onnan elhoztam 1 db. Piros mountainbike kerékpárt [...] később Mezőcsátan eladtam 2000 forintért [...] ezt követően kijött a kocsmából két ember [...] és őket a tömeg megróhamozta, és megverte.*”

Fiatalkorú másodrendű vádlott: 15 éves magyar roma, nőtlen, gyermektelen férfi. Legmagasabb iskolai végzettsége hét osztály. A jogerős ítélet meghozatalakor szakképző iskola tanulója. Magatartási problémái nem voltak. Szegregált oktatásban részesült. Nagymamája eltartásában élt, ő egyben a gyámja is. Mivel az édesapja bv. intézetbe került, így a szülei életjátszói kapcsolatából származó nyolc gyermek közül négy nevelőszülőknél élt. A családban az egy főre jutó jövedelem tízenhatezer-hatszáz forint volt. Könnyen befolyásolható, introvertált személyiség, alkalmi alkoholfogyasztó.

Büntetett előéletű: társattestként elkövetett garázdaság büntette és lopás vétsége miatt ítélték el.

Védekezésében eleinte kívülállóként jellemezte magát, de a vallomása végén elismerte tettét, továbbá ő is megemlíti K.-t és a viperát. Az utcán várazkodott, amikor fiatalkorú elsőrendű és „*a Tiszakeszire való romák kijöttek, kiabáltak valamit, kijött egy nagydarab, kopasz férfi az udvarra, és azt mondta, hogy takarodjatok haza cigányok. Ezután [fiatalkorú elsőrendű] a társai-val kijött az utcára, ott még kiabáltak vissza, majd elindultunk a buszmegálló felé [...] megálltunk a sörözőtől kb. 50 méterre, majd azt láttuk, hogy kijön*

a söröző kapuján három ismeretlen férfi, akik felénk jönnek az úton [...] a mokány férfit megállította [fiatalkorú elsőrendű] és cigarettát kért tőle. A férfi mondta, hogy nincs cigarettája, erre [fiatalkorú elsőrendű] szó nélkül fejbe rúgta. A férfi elesett. A másik két férfi, ezt látva elindult a fekvő társuk felé, erre a tömeg elindult a két férfi felé, majd őket ütni, rugdosni kezdték, ahol érték... sajnos én is megütöttem a mokány férfit, vagyis én is részt vettem a bántalmazásban [...] engem próbált visszafogni, de már volt a fejemben. Utólag megbántam, amit tettem [...] Ezután azt is megláttam, hogy az utcán megjelent K., akinek a kezében egy vipera fegyver volt, és elindult felénk. Ekkor elszaladtunk..."

Fiatalkorú harmadrendű vádlott: 17 éves magyar roma (?), nőtlen, gyermektelen férfi. Legmagasabb iskolai végzettsége kilenc osztály, munka- és foglalkozásnélküli. Beiratkozott a szakképző iskola tizedik osztályába, igazolatlan mulasztásai miatt azonban osztályozó vizsgára kötelezték, de nem ment el rá. Szüleivel és testvéreivel élt rossz anyagi körülmények között, huszonháromezer forint havi összjövedelemből.

Büntetett előéletű: két alkalommal társtettesként elkövetett lopás vétsége, valamint bűnsegédként elkövetett rongálás vétsége, garázdaság büntette, testi sértés vétsége, kifosztás büntette és lopás vétsége miatt ítélték el.

Cselekményét tagadta, mintegy külső megfigyelőként írta le szerepét: *„nem követtem el [...] egy nagydarab, kopasz fiatal személy kiabált az udvarról, hogy takarodjanak haza... amikor a buszmegálló közelébe értünk, azt láttam, hogy tőlünk 50 méter távolságra három személyt ütlegetnek, rugdos [fiatalkorú elsőrendű] és [fiatalkorú másodrendű] és az általam említett keszi roma fiatalok [...] Ezen személyek bántalmazásában kb. 15 fő vehetett részt, és előzetes szóváltás nélkül támadtak az úton rájuk, rajtuk töltötték ki a boszuszukat."*

Fiatalkorú negyed- és ötödrendű vádlottak: ikrek, 17 éves magyar romák. Nőtlen, gyermektelen, büntetlen előéletű férfiak. Legmagasabb iskolai végzettségük nyolc osztály. Egy főre jutó havi jövedelmük huszonháromezer forint volt.

Negyedrendű a szüleivel élt egy háztartásban, és alkalmi segédmunkát végzett, mivel a szakképző iskolát nem fejezte be.

Védekezése szerint kívülálló szemlélő volt, egyúttal ikertestvérének is alibi-t hazudott. *„Ahogy elindultunk kifelé, azt láttam, hogy egy nagydarab, kopasz, fiatal srác beszaladt a sörözőbe. Láthatóan erősen ittas állapotban volt, és azt kiabálta, hogy cigányok, takarodjatok haza [...] közülünk őt senki nem sértette meg, neki nem szólt senki sem. Persze a fenti kijelentését követően*

többen visszaszóltak neki, szóváltás, vita alakult ki [...] kivonultunk az utcára [...] kijött az utcára K. és ott megint kiabálni kezdett. Kezében volt egy vipera ütőeszköz, azt csapkodta az aszfalthoz, és közben bennünket fenyegetett. Azt mondta, hogy meghaltok mindannyian [...] utánunk rövid idővel három személy kijött a söröző udvaráról [...] én időközben elindultam [...] csak azt láttam, hogy a három férfit ütlegelik többen, legalább 20 személy [...] a testvérem nem volt velünk... akkor ő dolgozott, és nem jött haza Tiszakeszire.”

Ötödrendű vádlott Budapesten élt, és dolgozott.

Cselekményét teljes mértékben tagadta: „Jelen sem voltam. A gyanúsításban szereplő időben Budapesten, az albérleti címen tartózkodtam. Nem tudok senkit megnevezni, aki ezt alá tudná támasztani.”

A tanúvallomások szerint az ikerpár ugyanúgy részt vett a sértettek ütlelésében, mint három társuk. (Miskolci V. Ü. 11930/2006.)

Ötödik eset

A terheltek szélsőjobboldali beállítottságú szkinhedek, hungaristák. 2007 áprilisában Körmenden fiatalkorú elsőrendű vádlott vádlott – baráti társaságával – oda ment a színes bőrű sértetthez (a továbbiakban: első sértett), aki ugyancsak a barátaival ment az utcán. Fiatalkorú elsőrendű vádlott megkérdezte első sértettől, „tudja-e miért van fehér fűző a bakancsában” illetve „volt-e már 47-es méretű bakancs a szájában”, mire első sértett nemleges választ adott. Ez után a fiatalkorú elsőrendű vádlott első sértettet egyszer combon rúgta, aki ezután elfutott.

Ekkor fiatalkorú másodrendű vádlott az első sértett ott maradó társaihoz fordult, és felelősségre vonta az első sértett barátját (a továbbiakban: második sértett), hogy miért barátkozik az első sértettel, mivel „az is néger, aki vele barátkozik”, majd négyszer-ötször megütötte védekezésre emelt kezén, mire a második sértett szintén elfutott.

A városi rendőrkapitányságon a Btk. 170. §-ába ütköző könnyű testi sértés vétsége miatt indult eljárás, de elsőrendű vádlottat kihallgatásakor már a Btk. 174/B § (1) bekezdése szerint minősülő *nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak bűntettének* elkövetésével gyanúsították. Az ügy átkerült a Vas Megyei Rendőr-főkapitányságra, ahol a fiatalkorú elsőrendű vádlottat és a fiatalkorú másodrendű vádlottat egyaránt a Btk. 174/B § (1) bekezdése szerint minősülő *nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak bűntettének* elkövetésével gyanúsították meg, a másodrendű bűnsegédként.

A Szombathelyi Városi Ügyészség azonban csak az elsőrendű vádlott vonatkozásában látta megalapozottnak a Btk. 174/B § (1) bekezdése szerint minősülő *nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak bűntette* elkövetésének gyanúját, míg a fiatalkorú másodrendű vádlott cselekményét a Btk. 271. § (1) bekezdésébe ütköző és aszerint minősülő *garázdaság vétségének* minősítette.

Az ügyészség a másodrendű vádlott „kihívóan közösséggellenes, erőszakos magatartását” alkalmasnak találta arra, hogy másokban megbotránkozást, riadalmat keltesen, ezért erre tekintettel vádolta meg a garázdaság vétségével.

Véleményem szerint ebben az esetben érdemes lett volna a rendőrség jogi minősítését figyelembe vevő nyomozást lefolytatni, mivel a másodrendű vádlott cselekményét pszichikai bűnsegélyként lehetett volna minősíteni, tekintettel szándékerősítő hatású jelenlétére, kezdeti passzív magatartására. A nyomozás során sajnos nem vizsgálták, hogy az első- és a másodrendű vádlott – mielőtt a sértettek láttán elhagyták volna a törzshelyüket – előzetesen megállapodtak-e abban, hogy együttesen támadják le a sértettet, hogy a másodrendű vádlott akaratbénító hatású jelenléte fogja támogatni az elsőrendű vádlottat cselekménye véghezvitelében, illetve, hogy a másodrendű esetleg bátorította, buzdította-e elsőrendű vádlottat a sértettek megjelenésekor. Talán el lehetett volna gondolkodni másodrendű cselekményének aljas indokból elkövetett testi sértésként való minősítésén is. Az ügyészség – vélhetően a bizonyítási nehézségek elkerülése érdekében – a könnyebben bizonyítható garázdaság vétségének megállapítását választotta.

A Szombathelyi Városi Bíróság bűnösnek mondta ki a vádban az elkövetőket, ezért fiatalkorú elsőrendű vádlottat egy év időtartamra próbára bocsátotta, fiatalkorú másodrendűt pedig megrovásban részesítette, egyúttal megállapította, hogy a fiatalkorú elsőrendű vádlott pártfogó felügyelet hatálya alatt áll.

Első sértett: 14 éves, színes bőrű fiú, magyar állampolgár, édesanyja magyar, édesapja afrikai származású. Tanuló. Elmondása szerint barátjukat kisérték haza, amikor fiatalkorú elsőrendű vádlott és három fiú, valamint két lány társa, köztük a másodrendű vádlott – észlelve megjelenésüket – kiment eléjük a kávézóból, ahol addig tartózkodtak, és feltették az említett kérdéseiket, majd a fiatalkorú elsőrendű vádlott combon rúgta. Első sértett kijelentette, hogy sosem ártott a terhelteknek, akik közül a fiatalkorú másodrendű vádlottat nem is ismerte. A fiatalkorú elsőrendű vádlott egyik barátjával az eset előtt is volt összetűzése: „Egy héttel korábban odakiabált nekem, amikor bicikliztünk, hogy mocskos nigger, kiirtalak.”

Második sértett: 14 éves fiú, magyar állampolgár, tanuló. Kihallgatásakor arról számolt be, hogy: „*az általam korábban nem ismert lány odajött hozzám, és azt kérdezte, hogy fogok-e barátkozni ezután is [első sértettel]. Én mondtam, hogy nem, mivel el akartam kerülni a balhét. Én kérdeztem tőle, hogy mi baja van velünk, mire a lány valami olyasmit mondott, hogy én is néger vagyok, ha [első sértettel] barátkozom. Én ekkor is mondtam, hogy akkor nem barátkozom vele, de a lány ezzel nem érte be, odalépett hozzám, és 4-5 alkalommal meg akarta ütni a fejemet, de csak a kezemet találta el, amivel védtem a fejemet. [Elsőrendű vádlottat] én korábban látásból ismertem, azért bántotta [első sértettel], mert néger, és a lány is azért ütött engem meg, mert [első sértett] a barátom.*”

Fiatalkorú elsőrendű vádlott: 14 éves magyar, szkinhed fiú, tanuló, legmagasabb iskolai végzettsége az általános iskola hat osztálya, büntetlen és vagyonatlan. A környezettanulmány szerint az édesanyjával, testvérével (aki pártfogó felügyelet hatálya alatt állt), a dédnagyanyjával és nagyszüleivel élt Kőrmenden, egy 90 négyzetméteres, háromszobás családi házban. A család egy főre jutó jövedelme 39 250 forint. Szobáját a nagymamájával osztotta meg. Édesapja gyakran ivott, és ittasan verte feleségét, sőt a gyerekeket is, ezért a válás után nem tartották a kapcsolatot, új családot alapított. Fiatalkorú elsőrendű vádlott is, ha rossz a kedve, egy-két doboz sört iszik, és napi egy doboz cigarettát szív. Édesanyja biztonsági őrként dolgozott, jellemzése alapján fiatalkorú elsőrendű vádlott „*makacs, önfejtű, nehéz befolyásolni. A válás nagyon megviselte, gyermekpszichiáterhez kellett hordani. Az otthoni munkából kivieszi a részét.*” Tanulmányai alatt az első osztályt először betegség, majd családi ok miatt halasztotta, később orvosi javallatra magántanuló lett, közepes tanuló volt.

Nyolcéves kora óta áll pszichiátriai gondozás alatt magatartászavar miatt. A gyermekpszichiáteri vélemény szerint „*óvodás kortól kezdve magatartási problémák jelentkeztek, a közösségi szabályokat megsérti, magatartása opponáló, emiatt nevelési tanácsadóhoz fordultak*”, majd az „*iskolalátogatással szemben jelentkező markáns elutasítások, hangulati labilitás, illetve impulzív magatartásjegyek miatt*”, továbbá kevert típusú emocionális és viselkedési zavar, kifejezett szorongásos tünetek, és familiáris agresszió miatt kezdték kezelni, bár a gyógyszereket nem fogadta el.

Az igazságügyi pszichológus szakértői vélemény szerint „*Ép értelmű, gyenge színvonallal (IQ = 80). Korai kapcsolati zavar talaján elakadt személyiségfejlődés mutatkozik. Azonosítási folyamatai korai szinten sérültek. Emiatt erőfeszítésre nem képes, ambíciói nincsenek, érzelmi élete sekélyes, empátia*

nem igénye, indulatai, magatartása rosszul szabályozottak. Disszimulációval védekezik. Jövőképe nincs. Kapcsolati képletét a többszörös kötődés, az állandó keresés, sodródás határozza meg.”

Az igazságügyi pszichiátriai szakértői vélemény szerint „Életvezetése egyenetlen, nehezen beilleszkedő és alkalmazkodó, a társadalmi normákat gyakran megszegi, könnyen befolyásolható, tetteiért büntudatot nem érez. Személyisége éretlen, intellektusa alacsony. Indulatait szabályozni nem tudja, gyakoriak a másokkal szembeni agresszív megnyilvánulásai. Reális jövőképe nincs, érzelmi élete sekélyes. Személyisége disszociális irányba fejlődik.”

A vádlott gyanúsítottkénti kihallgatásakor nyíltan elmondta, hogy „a Rábaparti Fórum [az egyesület önmeghatározása⁶ szerint 2002-ben alakult nemzeti, keresztény alapokra építkező civilszervezet, amely 2007 óta közhasznú egyesületként működik] rendezvényeit látogatom gyakorta bátyámmal és barátaimmal. A Fórumnak nem vagyok tagja, de szélsőséges, szélsőjobboldali beállítottságú vagyok. A szobámban, a falon lévő képekről [a házkutatási jegyzőkönyv szerint három, önkényuralmi jelképet ábrázoló A4-es lapra nyomtatott kép] azt kívánom elmondani, hogy tetszenek a jelképek, a horogkereszt, a napkereszt, a nyilaskereszt. A képekhez fűződő eszméről igazából nem tudok mit mondani, csak felületes ismereteim vannak róluk. Az acélbetétes bakancsot azért vettem, mert gyakorta járok metál, illetve nemzeti rock koncertekre, és ott ebben lehet igazán jól pogózni. A kedvenc zenekaraim a Romantikus Erőszak, Kárpátia, Egészséges Fejbőr. A bakancsban a fehér fűző a faji megkülönböztetést jelzi. Akik hordják, a fekete bakancsral, fehér fűzőt, általában fajgyűlölők. Én fajgyűlölő vagyok. Nálam ez azt jelenti, hogy nem szeretem a négereket, a japánokat, kínaiakat, zsidókat, és főleg a cigányokat. [első sértettet] gyerekkorom óta ismerem [...] régen nem gyűlöltem, csak amióta ezeket a szélsőséges eszméket jobban megismertem, ha meglátok egy, az imént felsoroltak közé tartozó személyt, idegesség fog el [...] A barátaim, akik jelen voltak a szombati cselekménymenél, szintén hozzám hasonló beállítottságúak. A Kónya kávéház a törzshelyünk, oda sok ilyen beállítottságú ember jár. Vannak köztünk hungaristák, szkinhedek. Én a kettő között érzem magam, de inkább szkinhednek [...] a lányok közül [másodrendű] budapesti, és hungaristának nézem [...] Ők többször meg szoktak fordulni Körmenden, kb. havonta egy alkalommal. A jövetelük nem kötődik különböző jobbos eseményekhez, van, amikor csak lejöttek Körmendre, és ott beszélgettünk, söröztünk velük.. Vannak hun-

⁶ <http://tpf.hu/index.php?op=hirek&hirop=egyhir&hid=38>

garisták és a szkinhedek. A két csoport közül a szkinhedek a szélsősége-sebbek. A szélsőséges beállítottság abban nyilvánul meg, legalább is szá-momra, hogy szebb Magyarországot szeretnénk, amit összefogással, olyan szervezetek hatalomba juttatásával valósítanánk meg, akik még akarnak tenni a magyarságért. Számomra ilyen szervezet a MIÉP és a Rábaparti Fórum.”

A jelen ügyben, a cselekmény után egy évvel elvégzett igazságügyi pszi-chiátriai vizsgálaton elsőrendű vádlott a szakértőnek azt mondta, hogy „most már nem foglalkozik olyan dolgokkal, hogy másnak milyen a bőrszíne. Régebben szkinhedekhez és hungaristákhoz társult [...] Most azt mondja, hogy a hungaristák sem rosszabbak, mint a kommunisták voltak akkor. Kilépett ebből, ezt az egészet megbánta. A néger fiúval találkozott azóta is, de a fiú elkerüli, ő meg levegőnek nézi. Akkor még gyökér volt, most meg már nem az.”

Elsőrendű vádlott a nyomozás során védekezésésként a részbeni tagadást választotta stratégiájául, szélsőséges szemlélete nyílt vállalása ellenére: „Szombaton nem kifejezetten a származása miatt bántalmaztam [első sértet-tet], hanem azért, mert korábban csúnyán beszélt a barátomról, meg rólam is [...] Szóban szombaton a hovatartozása miatt nem beszéltem vele, igazából nem szóltam hozzá semmit, csak odaléptem hozzá, és belerúgtam. Nem com-bon, hanem bokán [...] Most jut eszembe, hogy annyit beszéltem, kérdeztem, hogy volt-e már bakancs a szádban [...] aztán ez annyiban is maradt.”

Összességében szorongó, perspektíva nélküli, erőszakos, „nemzetmentő” küldetésstudatú, szélsőjobboldali fiatal, aki áldozatával szemben közönyös volt, sőt úgy vélte, hogy áldozata megérdemelten szenvedett. Elfogadott megoldási eszköze az agresszió. Ideológiai meggyőződésének forrása min-den bizonnyal idősebb testvére, akivel korábban, még gyermekkorúként kö-vetett el testi sértést. Röviddel a jelen eljárás előtt közúti jármű ittas vezeté-se vétsége miatt folyt ellene büntetőeljárás.

Fiatalkorú másodrendű vádlott vádlott 16 éves magyar, hungarista lány, tanuló, a legmagasabb iskolai végzettsége a szakközépiskola három osztálya. A szüleivel élt Nagykanizsán, közös háztartásban, egy négyszobás lakásban, vagyontalan, büntetlen. Édesanyja titkárnő beosztású határőr, édesapja vállal-kozó, tolmács, fordító. Az egy főre jutó havi átlagjövedelem 97 ezer forint volt. A környezettanulmány szerint „világnézete, politikai irányultsága érződik a falakon lévő képeken, posztereken (Kárpátia együttes, székely him-nusz, Nagy-Magyarország térkép) [...] a szülők házasságban élnek, életvitelük ellen kifogás nem emelhető [...] a családi kötelékek erősek [...] a

kapcsolat harmonikus, őszinte [...] fk. félévkor került új iskolába [...] 2007 márciusában, egy fegyelmi vétséget követően (társaival az osztályfőnökük gyermekének tablóképére Dávid-csillagot rajzoltak) kizárták az intézményből, ezért iskolát váltott [...] Az anya beszámolója szerint gyermeke határozott egyéniség, erős akarátú, igazságszerető gyermek [...] rendes, szófogadó, jól kezelhető fiatal.”

Az elfogult szülői jellemzéssel ellentétben a másodrendű vádlott ugyan-csak részben ismerte be cselekményét, illetve tagadta annak motívumát: „Valami szóváltás volt köztük, amit én nem igazán hallottam, de a vége az volt, hogy [első sértett] azt mondta [...] tőletek ki nem fél [...] [elsőrendű] felhúzta magát, odalépett [első sértetthez] és legalább egy alkalommal belerúgott a combjába. Ezt követően [első sértett] elfutott. Közben én a társaságában lévő egyik fiúhoz fordultam és megkérdeztem tőle, hogy fog-e még barátkozni [első sértettel]. Erre a fiú azt válaszolta, hogy nem. Ezt én azért kérdeztem tőle, mert [első sértett] elfutott, ahelyett, hogy kiállt volna a barátaiért. Én ezt gyáva dolognak tartottam. Miután a fiú válaszolt, emlékezetem szerint három alkalommal a jobb kezem tenyerével ütöttem a feje irányába, de a kezét találtam csak el, mert azzal védte a fejét. Ezt követően mindenki elment a helyszínről... Elmondom, hogy [...] nem haragszom, velük sem a fenti esetet megelőzően, sem azóta nem volt vitám. Sajnálom, hogy megütöttem a fiút [...] [első sértettre] nem haragszom azért, mert ő színes bőrű, vele szemben ezért nincs előítéletem.”

Másodrendű vádlott kifordult logikájú, kódoltan rasszista és cinikus védekezését a tárgyaláson is folytatta, erre a védője – a tárgyaló ügyész meglátása szerint – „szuperül felkészítette”, ugyanis a másodrendű ott azt vallotta, hogy: „édesanyámat szidta, de később kiderült, hogy nem nekem mondta”.

Bűnbánata kevésbé hihető, egyebek között ezért sem ártott volna a nyomozás kiterjesztése a részesség vizsgálatára, ha már a szüleitől semmilyen elmarasztalásban nem részesült a rasszista cselekményei miatt. (1456/2007.)

Hatodik eset

A fiatalkorú elsőrendű vádlott és a román állampolgárságú, Budapesten, a terhelttel egy házban lakó sértett viszonya már korábban megromlott. A vádlott és a családja többször szidalmazta a sértettet származása miatt.

2007 júniusában, a ház kapujában – azzal az indokkal, hogy a sértett nem köszönt neki előre – a vádlott váratlanul rátámadt két gyermekkorú testvérével és édesapjával (másodrendű) a sértettre. Fiatalkorú elsőrendű vádlott a kapu elé állt,

így elzárta a menekülési útvonalat, és bántalmazni kezdték a sértettet, aki nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedett: elsőrendű a haját tépte, megkarmolta, fejét ütlegelte, gyermekkorú társai rángatták, ütlegelték és rugdosták, miközben együtt szidalmazták a sértettet.

Fiatalkorú elsőrendű vádlott azt kiabálta: „*Te büdös román geci, takarodj vissza Romániába!*”

A sértett végül bejutott a lakásába. Ekkor a lakás ajtaját üttették, miközben mindannyian szidalmazták származása miatt.

Az elsőrendű terhelttel szemben a BRFK Bünyügyi Főosztály II. Gyermek- és Ifjúságvédelmi Osztály a Btk.174/B § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés e) pontja szerint minősülő *nemzeti csoport tagja ellen csoportosan elkövetett erőszak büntette* és a Btk. 170. § (1) bekezdésébe ütköző *könyű testi sértés vétsége* miatt indított nyomozást. Ezzel egyidejűleg nyomozást indítottak elsőrendű vádlott édesapjával (másodrendű) szemben is, akit az előbbiekben túl háromrendbeli, a Btk. 195. § (1) bekezdésébe ütköző kiskorú veszélyeztetése büntetével is meggyanúsítottak.

A Budapesti I–XII. Kerületi Ügyészség ugyancsak e cselekmények elkövetésével vádolta meg fiatalkorú első- és másodrendű elkövetőket.

A PKKB mint fiatalkorúak bírósága másodrendű vádlott vonatkozásában a Be. 188. § (1) bekezdés b) pontjában foglalt okból, a Be. 266. § (1) bekezdés a) pontja alapján a büntetőeljárást felfüggesztette, mert az eljárás folyamán született igazságügyi orvos szakértői vélemények alapján a vádlott „*olyan állapotban van, amely nem teszi lehetővé, hogy terhelje jogait a bíróság előtt gyakorolhassa [...] 100%-os rokkant [...] II. r. állapota végállapot, abban javulás nem várható*”.

A PKKB mint fiatalkorúak bírósága a fiatalkorú elsőrendű vádlottat bűnösnek találta a Btk. 174/B § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés e) pontja szerint minősülő *közösség tagja elleni erőszak büntetében* mint társtettet, és a Btk. 170. § (1) bekezdésébe ütköző *testi sértés vétségében* mint társtettet. Ezért őt a bíróság két évre próbára bocsátotta. A próbaidő tartama alatt a fiatalkorú vádlott pártfogó felügyelet alatt áll.

A sértett román állampolgárságú nő, aki valószínűleg magyar anyanyelvű, vagy tud magyarul, mert tolmács nem volt jelen az eljárás során.

Az elsőrendű vádlott említést tett vallomásában arról, hogy a sértettet romának vélte: „*Neki is kreol a bőre, fekete a haja, én azt hittem, hogy roma származású, mint én*”, de erre nézve nincs más adat az aktában.

A sértett férjezett, két közös gyermekkorú gyermekük mellett, a férj két felnőtt gyermeke is velük élt. A sértett férje kamionsofőr, így csak két-három hetente tartózkodott otthon.

A kiérkező körzeti megbízott a Btk. 170. § (1) bekezdésébe ütköző könnyű testi sértésről tett jelentést, amely a sértett elmondásán alapult. E szerint: elsőrendű vádlott édesapja „folyton román származását emlegeti rosszállóan. Korábban egy alkalommal kocsikázni hívta, valószínűleg szexuális indíttatásból (!), melyet a sértett visszautasított. Ezt követően több inzultus is érte őt, illetve családját. [...] belekötöttek, majd ütlegetni kezdtek. Az volt a kifogásuk, hogy nem köszönt nekik, illetve – emlékei szerint –, miért nem takarodik vissza Romániába.”

A sértett a nyomozás során tett tanúvallomásaiban már nem beszélt szexuális motívumról, de arról sem, hogy az elsőrendű vádlott a származása miatt követte volna el a cselekményeket: „...ott álltak a kapu előtt, kb. 2 méterre. Arra gondoltam, hogy biztos ki akarnak jönni. Én elindultam befelé, mire ők mind a négyen egyszerre nekem estek és többször megütöttek... amikor beértem a lakásba, akkor hallottam, hogy az idős [...] [másodrendű vádlott] azt kiabálta, hogy takarodj vissza Romániába. Ezt többször is ordibálta, és nem csak ő, hanem a fia is. Azt is mondták, hogy takarodj vissza Romániába, te román geci. Ezt mindketten kiabálták többször. Közben kijött [másodrendű vádlott] felesége is, [...] aki szintén kiabált be nekem a lakásba, hogy, ha, amit kaptam nem volt elég, akkor kapni fogok még. [...] amikor bementem a kapun, akkor nem mondtak nekem semmit se, semmilyen szóváltás sem volt, csak úgy nekem estek. A fenyegetőzések ezt követően történtek. Miközben ütlegettek, akkor szidalmaztak ugyan, de arra nem emlékszem, hogy pontosan miket mondtak, de az biztos, hogy itt is mondták, takarodj vissza Romániába. Itt is az idősebb [másodrendű vádlott] volt, aki ezt mondta. [...] a bántalmazás során leszakadt a nyakláncom, azonban azt a kiérkező rendőrök megtalálták. Az biztos, hogy nem azért támadtak rám, hogy elvegyenek tőlem valamit, hanem azért, hogy csak úgy bántalmazzanak. Ennek az okait én nem értem, mivel sosem tettem nekik semmi rosszat. Sajnos biztos vagyok abban, hogy a származásom, azaz, hogy román vagyok, az a fő bajuk, elsősorban a szülőknek. Gyakorlatilag mondhatom, hogy naponta szidalmaznak, illetve mondják, hogy takarodj vissza Romániába.”

Az elsőrendű vádlott 14 éves roma lány, hajadon, szüleivel és három gyermekkorú testvérével élt együtt. Édesanyja ikrekkel terhes, és közben gyesen volt a legkisebb gyermekkel. Édesapja (másodrendű vádlott) – baleset követ-

keztében – százszázalékos rokkant. A család összes havi jövedelme 118 600 forint volt.

Bár a cselekménynek nem volt szemtanúja, a ház egyik lakóját tanúként nyilatkoztatták: „*Elovestam a szakvéleményt, ezzel kapcsolatban azt tudom elmondani, hogy [...] [másodrendű vádlott] sétál, kiül, a kapualjban áll, jön-megy, valóban nem tud szaladni, általában nem használ semmilyen segédeszközt járáshoz. Van egy kerekesszéke, de abban csak ülni szokott, nem közlekedik vele. Egyszer a saját szememmel láttam, hogy egy komplett szobabiciklit minimum öt méteren keresztül segítség nélkül odébb vitt. Saját véleményem szerint ez a 100%-os rokkantság nem áll fenn. A fizikuma erősenek mondható [...] A család alapvetően problémás, rendszeres trágár kiabálás, dulakodás hallatszik a lakásból. A ház lakói félnek tőlük, terrorizálják őket, több lakót tetteg bántalmaztak, van olyan lakó is, aki a lakógyűlésre félt elmenni miattuk. Semmilyen munkát nem végeznek, teljes mértékben szociális segélyből élnek, a gyermekeket én még nem láttam iskolába menni. Tudomásom van róla, hogy már két esetben is voltak kinn a rendőrök bántalmazás miatt...*”

Egy 30 m²-es udvari, szoba-konyhás, önkormányzati bérlakásban lakott a család. A környezettanulmány szerint: „*Fiatalkorú az egyetlen szobában lakik szüleivel és három fiatalabb testvérével külön ágyon. A lakás karbantartott, jó állagú, a berendezés megfelelő, bár kissé zsúfolt. A szükséges háztartási és műszaki cikkek rendelkezésre állnak. Rendezett, tiszta benyomást kelt... Az édesapát tavaly súlyos baleset érte, és mozogni nagyon nehezen tud, segítség nélkül szinte egyáltalán nem. Fiatalkorúnak nem igazán vannak barátai, korábbi osztálytársaival nem jön ki jól, nem tartja őket rendes lányoknak, felületes ismerősei vannak csak.*”

Fiatalkorú elsőrendű vádlott legmagasabb iskolai végzettsége az általános iskola hat osztálya, amelyet magántanulóként végzett. A pedagógiai vélemény szerint: „*...az 5. osztályt magántanulóként ismételte meg, és azóta is magántanuló. Ok: a nagyon sok hiányzás. A család időnként vidéken tartózkodik huzamosabb ideig, és ilyenkor gyűlnek a hiányzások [...] korához képest magas, fejlett lány. Otthon a kicsik körül is neki kell segíteni. Iskolában a magatartásával nem volt gond [...] Ruházata, felszerelése kifogástalan. Hívásra az anya azonnal jelentkezik.*”

A jegyzői gyámhatóság az elsőrendű vádlott és gyermekkorú társai védelme vétele ügyében indított eljárást megszüntette, és alapellátásban történő segítségadásra kérte fel a kerületi gyermekjóléti szolgálatot, mivel „*a gyermekek nevelésével kapcsolatban nem merült fel probléma [...] szépen gondo-*

zottak, ellátottak, az anya szerető gondoskodással neveli őket [...] kiválóan el vannak látva.”

Fiatalkorú elsőrendű vádlott a cselekmény elkövetését nem egészében ismerte el, illetve a sértett felelősségét hangsúlyozta: „...összetalálkoztam a szomszédokkal [...] van neki két kutyája, egy [...] boxer, és egy kisebb testű kutya. Ezen kutyákat rendszeresen póráz és szájkosár nélkül viszi ki. Ezen a napon nem volt nála kutya, de örültem, hogy találkoztunk, mert szólhattam neki, hogy megkérem, ha a kutyákat kiviszi, tegyen rájuk szájkosarat, vagy pórázt, mert már volt eset, hogy rám jött a kutya. Ez korábban volt, befele jövet a hölgy előre bemegy a lakásba, a kutya utána, és ő nem látja, hogy a kutya rám jön [...] szóltam neki, hogy tartok a kutyától [...] udvarias voltam, köszöntem is neki. Nem tudom, miért, de ő rossznéven vette [...] szembe csapott a nála lévő virágcsokorral, majd rám csapta a kaput [...] nekem is ütődött. Ezután én pofon vágtam [...] azt mondta erre, hogy takarodj el innen lakni, te kurva, bűdös cigány. Ketten voltunk csak jelen [...] édesapám és testvéreim benn voltak a lakásunkban [...] [édesanyja] nem jött ki, a lakásban volt végig.”

A gyűlöleti motívumról a következőket vallotta: „Határozottan kijelentem, hogy én nem tudtam, hogy ő román, én ilyet nem mondtam, és nem is mondhattam [...] azt hittem, hogy roma származású, mint én. Fel sem merült, hogy én származást emlegetsek, hiszen úgy tudtam, hogy én is roma vagyok.”

Az ügy semmiképp nem nevezhető tipikus gyűlölet motiválta cselekménynek. (4643/2007.)

PERGE KINGA

A tudomány a katasztrófavédelem szolgálatában: a vörösiszap-katasztrófa

2010. október 4-én kora délután átszakadt a Magyar Alumíniumtermelő és Kereskedelmi Zrt. ajkai timföldgyárához tartozó iszaptároló X. kazettájának gátja. A tizenhat méter magas tározó falában ötven-hatvan méteres rés keletkezett, ennek következtében a vörösiszap és az erősen lúgos víz elegye, belépve a Torna patak medrébe elöntötte hat, Ajkától nyugatra fekvő település mélyebben fekvő belterületi részeit (Kolontár, Devecser, Somlóvásárhely, Tüskevár, Apácatorna és Kisberzsény). Az erősen lúgos, maró hatású ipari hulladék felbecsülhetetlen humán, gazdasági és ökológiai károkat okozott a térségben. A katasztrófában tíz ember életét veszítette, több százan pedig az otthonukat, vagyonukat, vállalkozásukat veszítették el. Az iszapáradat Kolontáron két utcában negyven lakóházat és két önkormányzati épületet, Devecserben tizenkilenc utcában kétszázharminc lakóingatlant érintett.

A gátszakadás után azonnali reagálásra volt szükség, cselekvési és elemzési szinten egyaránt. A példa nélküli eset példa nélküli megoldásokat követelt, és a legjobb szakembereket igényelte. Munkájukat a Központi Koordinációs Bizottság Tudományos Tanácsa koordinálta szoros együttműködésben az Operatív Törzzsel és az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság szakmai képviselőivel. A részletes ismertetés egyik célja, hogy megfelelőképp méltassuk a szakértők hozzáállását a segítségnyújtáshoz: a veszélyhelyzetben példás magatartással álltak helyt a polgári védelem szolgálatában. Az most bemutatott tanulmányok a kutatók önkéntes felajánlásaiból születtek, ami még inkább kiemeli a szakemberek munkájának értékét. Az elemzések a térinformatika, távérzékelés tárgykörén belül mozognak, annak újszerű megoldásait mintegy eszközként alkalmazva a tudományos környezetben, a katasztrófa körülményeinek jobb megértésének érdekében.

A kiterjedés meghatározása

Az első, azonnali reagálást, az emberek mentését az információhiány követte. Az időjárási viszonyok és a felhőalap alacsonyysága miatt helikopterrel

tudtak az előtött terület fölé emelkedni, és onnan felvételeket, videókat készíteni, a helyzet elemezhetőségének érdekében. 2010. október 6-án az MTI fotográfusa, H. Szabó Sándor fotózta végig az érintett területet. A ferde tengelyű, átnézeti felvételek lehetőséget adtak arra, hogy speciális térinformatikai program segítségével elsődleges, durva becslést adjunk az előtött terület nagyságáról, ami az adott pillanatban fontos információ volt. A helikopteres felderítés felmérése szerint Kolontáron három, míg Devecserben hét hektár állt iszap alatt (1. számú ábra).

A helyzet jobb megértéséhez azonban szükséges volt a pontosabb kiterjedés meghatározása is, amelyhez nemzetközi segítséget is kért a katasztrófavédelem. Ennek érdekében aktiváltuk a GMES ERS-t (*Global Monitoring for Environment and Security, Emergency Response Services*; Globális környezeti monitoring- és információs rendszer, veszélyhelyzeti reakálási szolgáltatások)¹. Ez az európai uniós projekt űrfelvételekből, légi felvételekből levett tematikus térképek segítségével hivatott segíteni, támogatni a polgári védelmi egységek munkáját. A megfelelő kimeneti termék előállítása érdekében a GMES-konzorcium egyik tagja, a német légi- és űrközpont (*Deutschen Zentrums für Luft- und Raumfahrt; DLR*) légi felvételeket készített a területről, amint azt az időjárási viszonyok lehetővé tették. Ezen kívül nagy felbontású űrfelvétel is készült a tározóról.

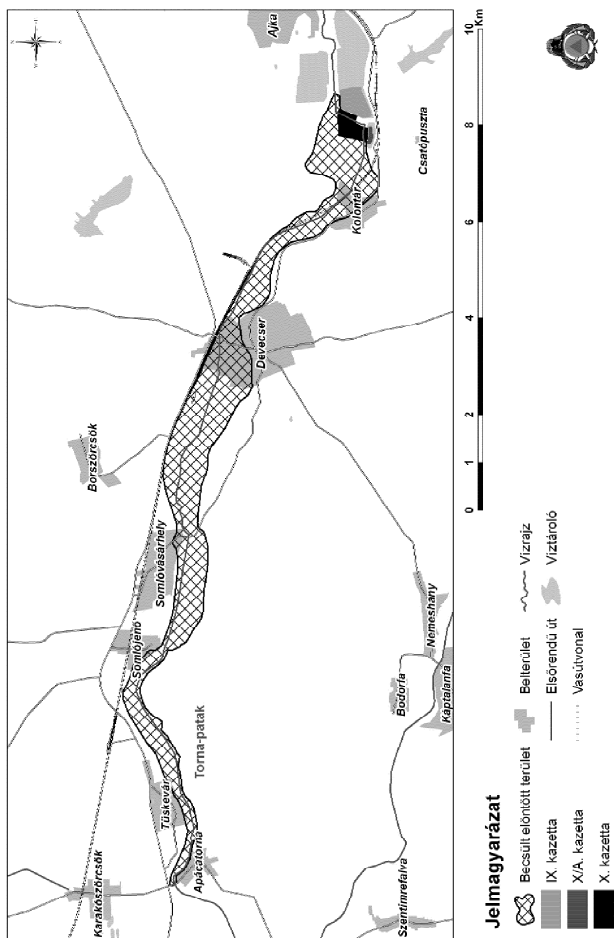
A katasztrófa utáni néhány napban egyre világosabbá vált, hogy a helyzet súlyosbodhat. Bizonytalan volt, hogy a X. kazetta északnyugati sarkának átszakadásával a műtárgy statikusan gyengült-e meg, és ez okozhat-e további gátszakadást és iszapömlést. Mivel a katasztrófa utáni napokban további repedések jelentek meg az északi gátfalon, és a IX. kazettától elválasztó gátfal is bizonytalan stabilitású volt, OKF-es szakértői vélemények és a tudományos élet képviselőinek álláspontja alapján október 8-án a belügyminiszter két rendelkezést hozott: Kolontárt ki kell telepíteni, amíg biztossá nem válik a település biztonsága, illetve el kell kezdeni egy védőgát megépítését is.

Áramlástani modellezés a kolontári védőgát tervezéséhez

Józsa János, a Műegyetem Vízépítési és Vízgazdálkodási tanszékvezetője, az MTA Vízgazdálkodás-tudományi Bizottságának elnöke tanulmányában arról

¹ A projekt szolgáltatásait tagállami alapon veheti igénybe Magyarország. A GMES ERS nemzeti kapcsolati pontja az OKF. <http://www.emergencyresponse.eu/>

1. számú ábra
Az előntés becsült kiterjedése 2010. október 7-én (Perge Kinga, BM OKF)

számolt be, hogy a tudósok vizsgálatai a döntések támogatását, megalapozását szolgálták. A kolontári töltés és a kettes számú védvonal építéséhez, annak méretezéséhez szolgáltatott adatokat. *Dr. Bakondi György* tűzoltó altábornagy, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság főigazgatója szerint „*Példás gyorsasággal készült el az a hiteles műszaki szakvélemény, amely nélkül nem lehetett volna megalapozott munkát végezni*”.

A tanulmány szerzője nem elemzi az október 4-i gátszakadás feltételezett okait, és nem volt megbízható információ arról, hogy milyen gyorsan jött létre az átszakadt X. zagytározó szakadási szelvénye. Ezért a katasztrófaállapotok elemzésénél a főbb befolyásoló tényezők tekintetében pesszimista álláspontból indultak ki: Kolontár elérését figyelembe véve nagyon rövid idejű szakadás-szelvény-kialakulást feltételezve. A kiömlő folyadék vörösiszap-tartalmára az adott időpillanatban csak durva becslések álltak rendelkezésre, hiszen csak a kifolyt összterfogat volt becsülhető, annak szárazanyag-tartalma megbízhatóan nem dokumentált. A vörösiszapos folyadék vízszerűen vonult le, különösen az áradó időszakban, vagyis híg volt. A szakadás után egy héttel elérhető NASA-űrfelvételek, GMES ERS-térképek és hazai légi felvételek alapján jól elhatárolhatóvá vált az iszapömléssel érintett terület, ez pedig megfelelő verifikációs alapadatként szolgálhatott a numerikus előntésmodellezéshez.

Józsa János a következőképp foglalja össze az előntési folyamatot: „*Az előntési folyamat egy térben és időben hirtelen változó folyadékmozgásként fogható föl, a szakadás környezetében rohanó állapotban, akár helyi vízúgrásokkal, átmenetként áramló állapotba. Az összetett domborzati viszonyok melletti levonulás terepi szétterülő hullámfront-terjedés és a régi illetve jelenlegi Torna patak mederben való koncentrált, gyors mozgás kombinációjaként zajlott le, az egyedi terepakadályok (vasút, út, épületek stb.) duzzasztó, terelő hatásával módosítva.*”

A modellezéshez alapvető bemeneti adatként szolgált a terepdomborzat, illetve annak a számítási rácsálóra leképzett formája. A modellezés kezdetekor alapadatként a Földmérési és Távérzékelési Intézet legfrissebb, ötméteres felbontású digitális terepmodellje állt rendelkezésre.

A felszínborítottság elemzéséhez (területhasználati viszonyok, a vonalas létesítmények és az építmények azonosítása) közelmúltbeli légi felvételeket használtak. Ennek segítségével kerülhetett sor olyan tényezők meghatározására, mint a simasági jellegzőnák, az áramlási akadályok és terelő jellegű terepi elemek. Meg tudták becsülni a X. tározóból kifolyt anyagterfogatot és a szakadási szelvényt. Ehhez figyelembe vették a szakadási alakot és a bennmaradó iszapfelszínt és a gátfal belső felén látható iszapnyomokat. Ezek

alapján a tározó szakadéskori feltöltöttségét 216 m mBf (a Balti-tenger szintje feletti magasság) szintre becsülik, illetve kiszámították az átvonuló folyadék hullám hozamidősorait is.

A szakadási szelvényben természetesen rendkívül hevesen felfutó, az első becslések alapján mintegy 1,2 millió köbméter hullám Kolontárig érve jelentős ellapulást mutat, miközben térfogata is mintegy tíz százalékkal csökken. Ennek oka a terepmélyedésekben való tározódás.

A történetek rekonstruálása vitathatatlanul hasznos segítséget jelentett, mindemellett igazolta az elöntési modellt, amelynek elsődleges felhasználása az új kolontári védtöltés hatásának kimutatása, magassági kialakításának ellenőrzése volt. A kolontári templomdombtól induló, hatszáz méter hosszú töltés a Devecser felé vezető műútig nyúlik, feladata az október 4-éhez hasonló mértékű kiömlés esetére a falu délnyugati részének megvédése. Sor került az október 4-i kiömlés modellezésének megismétlésére, de már a beépített védtöltéssel. Maximális feltételezett elöntéseket modelleztek az eredeti, töltés nélküli, illetve töltésezett állapotban. Ezek alapján az elöntés eredetileg kiterjedt a műút beépített, déli felére is, ami a védtöltés jelenlétében nem következik be, még annak alsó végénél való töltésmegkerüléssel sem (2. számú ábra).

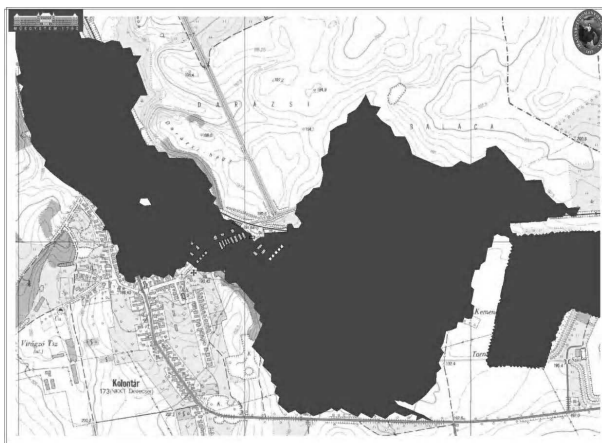
A kutatók a modell alapos elemzésével keresték a választ.

„A tervezett új kolontári védtöltés magassági kialakításához, a töltés hatásának vizsgálatához modellezési referenciapontokat jelöltünk ki a védtöltés mentett oldalán. [...] A modellezett folyadékszintekhez viszonyítva a helyi töltéskoronaszinteket is feltüntettük. [...] jól látható az új töltés folyadékszintekre gyakorolt elkerülhetetlen duzzasztó hatása, és az így előálló magassági tartomány. A duzzasztó hatás értelemszerűen különösen a két felső pontban jelentős, mivelhogy a töltéssel azon a részen jóval összebb szorítjuk az eredeti levonulási sávot, ezzel szerencsésen kizárva az elöntésből a falu délnyugati részét. Megjegyezzük még, hogy a töltés vonalvezetése erősen párhuzamos az ottani eredeti áramlási iránnyal, kereszt-akadály hatására a torlódás folytán mindez jobban jelentkezik. A tervezett töltés végén ez a hatás már elenyésző, onnantól a műút-töltés is elegendő védelmet nyújt a keresztirányú átfolyás ellen.”

A védőgát rekordidő, vagyis három nap alatt készült el, hogy egy esetleges újabb iszapömlés esetén megvédje Kolontár lakosságát és mélyebben fekvő területeit. Miután a gát elkészült, a lakosságot visszatelepítették. A lépés szükségességét számos szakvélemény és szakértő alátámasztotta.²

² Józsa János – Baranya Sándor: Az ajkai vörösiszap zagytározó gátjának tönkremeneteléből származó elöntések 2D numerikus modellezése. Modellfelállítás és alkalmazása a kolontári védőgát tervezésének áramlástanai támogatására. 2010; Perge Kinga: Elöntési modellek segítettek a szakmai döntések meghozatalát. Milyen védőgát alkalmas Kolontár védelmére? Védelem, 2011/2.

2. számú ábra
Modellezett maximális elöntések eredeti és töltésezett állapotban
 (Józsa János – Baranya Sándor, 2010)

Távérzékelési módszerek alkalmazása a gát jellemzőinek meghatározásához

Az időjárási viszonyok javulásával különböző spektrális tartományban készített felvételek és radartechnológia elvén alapuló lézeres távérzékelési módszerekkel elkezdődhetett a szennyezett terület légi felvételezése.

A Károly Róbert Főiskola Természetierőforrás-gazdálkodási és Vidékfejlesztési Kar Agrárinformatikai és Vidékfejlesztési Intézetének lelkes és nagy hozzáértéssel jellemezhető kutatói, valamint a munkájukat segítő szakértők által kidolgozott távérzékelési protokoll olyan megoldásokat nyújtott, amelyek fontos kérdésekre adtak választ.

A felméréseken alapuló adatfeldolgozáshoz és elemzések elvégzéséhez a következő szervezetek szolgáltattak adatokat: Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (előntéssel érintett terület), Földmérési és Távérzékelési Intézet (digitális domborzatmodell 5 x 5 m), HM Térképészeti Közhasznú Nonprofit Kft. (a 2010. szeptember 20-án készített légi felvételekből levezetett felületmodell), Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal (az előntött területekre vonatkozó terepi mérési eredmények), Nyugat-magyarországi Egyetem (terepi kalibrációs mérések jegyzőkönyvei), Magyar Állami Földtani Intézet (talaj-mintavételi mérési eredmények), MTA Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézet (talaj-mintavételi mérési eredmények).

Fontos kérdés volt, hogy a még álló tározó falain milyen a gát szerkezete. Átázásai, buzgárai, csurgásai miatt fellépő hűtőhatás következményeként, valamint a gát lábazatának környezetében a talaj fokozott nedvességére utaló hideg foltokat vizsgálták. Az alkalmazott technológiák egyike így a *termális és közeli infrafelvételezés* volt. A termális tartományban és a közeli infravörös tartományban készített légi felvételek segítségével meghatározták a szivárgások, nedvesedések helyeit. Ehhez speciális kamerákat használtak, amelyek meghatározott spektrális (hullámhossz-) tartományban készítik el a felvételeket 350 és 1000 m között változó repülési magasságon.

„Az infravörös sugárzás hozzávetőlegesen 0,7-100 μm hullámhossztartományba esik (több mint százszor szélesebb, mint a látható fény hullámhossztartománya). Ezt a tartományt két alapvető részre szokás osztani: a visszavert (reflektált) és az emittált (hő) infravörös sugárzásra. A távérzékelésben a visszavert infravörös sugarak felhasználása ugyanúgy történik, mint a látható fény sugaraié. A visszavert infravörös tartomány a 0,7 és 3,0 μm közé esik. Az emittált (hő) sugárzás a felszín saját hőjének kibocsátása, ennek a tartománynak a határai: 3,0–100 μm . A termális technológia elve, hogy azok a

*foltok, repedések, ahol nedvesedés található, a párolgás miatt hidegebb felületek a párolgás miatt felemészthető energiavesztés miatt, ami hővesztéssel jár.*³

A szakértők olyan lényegi kérdésekre keresték a választ, mint például hogy a sérült X. és a tőle keletre fekvő IX. kazetta közötti gátfalon észlelhető-e repedések vagy szivárgás, a három helyen megrepedt északi gátfalon észlelhető-e szivárgás, nedvesedés. A terület alapos átvizsgálása és az adatok feldolgozása után megállapították, hogy szivárgás sehol sem tapasztalható a IX-es és a X-es kazetták közötti falon, és repedés nyoma sem volt észlelhető. Az északi gátfalon megjelenő törések vizsgálatok kiderült, hogy itt sem tapasztalható anyagkifolyás. Az infravörös és hőfelvételek elemzése alapján azt feltételezheték, hogy a X/A kazetta melletti vasúti töltés részben átázott.

„A látható fény spektrális tartományai, amelyeket a szemünkkel érzékelünk, fontos szerepet játszanak a távérzékelési technikában. A látható fény tartománya a teljes spektrumon belül rendkívül keskeny, mindössze a 0,4–0,7 μm -es ($4 \times 10^6 - 7 \times 10^6 \text{ m}$) tartományba esik. (A körülöttünk lévő valamennyi elektromágneses hullám érzékelésére nem vagyunk képesek, de képesek vagyunk olyan szenzorok előállítására, amelyek érzékenyek a spektrumnak általunk nem látható részére is.)”⁴

A látható fény spektrális tartományában készített felvételek alapján az északi gátszakasz megcsúszása nem tekinthető oldalirányúnak. Az északi gátszakaszon három alaprajzi állapotú törés jól látható a felülnézeti légi felvételeken. A repedések ott jöttek létre, ahol a gátszakasznak a vonalvezetése miatt kialakuló feszültség gyűjtőpontjai lehettek. Ezek alapján feltételezhető, hogy a megcsúszás nem oldalirányú volt. Az északi gátszakasz három részre tört, és részei eltérő mértékben és módon megsüllyedtek. Az oldalirányú légi felvételekből megállapítható, hogy a süllyedés nem egyenletes, a gát középső szakaszán a legjelentősebb, és illeszkedik a lejtő eredeti irányához.

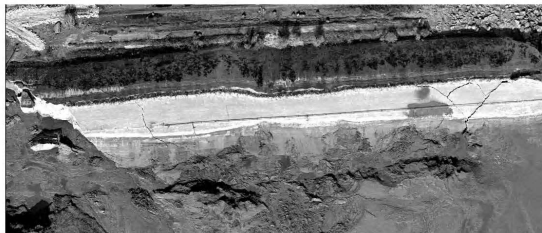
Sor került a terület pontos geometriájának a felmérésére is *Lidar*-technológia segítségével.

„A Lidar (Light Detecting and Ranging) kifejezés a lézersugárral történő távolság-meghatározás, amelynek segítségével megfelelő sűrűségben alkalmazva megkaphatjuk egy terület felületmodelljét. Működési elve: a lézeralágyú rövid impulzust bocsát ki, méri a jel kibocsátásától a visszaérkezésig eltelt időt, majd a fénysebességet alapul véve meghatározza a szenzor és a felület

³ http://www.fomi.hu/taverzekeles_oktatoanyag/

⁴ Uo.

3. számú ábra
Az északi gáttest három jól látható repedése (Perge Kinga, BM OKF)

távolságát. Ez a távolságmérés egészül még ki a szenzor helyének és irányának meghatározásával, amelyet a kiegészítő berendezésekkel (GPS, INS) valósít meg. A lézerszkennerral kapott adathalmaz 3D-s pontfelhő, amelynek feldolgozásakor kell a nagy adatmennyiségből előállítani a szükséges információt.⁵

Az átszakadt X. tározó eredeti feltöltöttségi szintjét a HM Térképészeti Közhasznú Nonprofit Kft. által a szakértők rendelkezésére bocsátott referenciefelszín alapján számították (értéke: 215,98 mBf). A referenciefelszín alapja a 2010. szeptember 20-án készített légi felvételekből levezetett felületmodell volt. (Ez az érték tulajdonképpen megegyezik a Józsa – Baranya szerzőpáros által megadott 216 mBf értékkel.)

A Lidar-méréssel előállított felületmodellt a tározó megsemmisült északnyugati részének „helyreállításával” kipótolták, amelynek alapja szintén a HM Térképészeti Közhasznú Nonprofit Kft. által készített referenciefelszín volt. Az így nyert Lidar-felületmodellből és a kiszámolt referenciefelszín összevetéséből meghatározhatóvá vált a X. tározóból hiányzó iszap mennyisége: 1 736 451,75 köbméter.

A timföldgyárban a munka folytatása szükségszerű volt, hiszen az érintett terület lakosságának megélhetését fenn kellett tartani. Ennek érdekében meg kellett határozni a szomszédos, X/A tározó kapacitását. A Lidar-méréssel előállított felületmodellből kivágták a X/A tározó területét, így meg tudták határozni a legalacsonyabb töltéskorona-magassági szintet: 209,93 mBf. Ebből a szintből másfél méter levonásával kapták meg a tározó maximális tölthetőségi szintjét: 208,5 mBf. Az ehhez a szinthez tartozó térfogat 171 131,87 köbméter.

⁵ <http://web.fmt.bme.hu/barsi/habil/ch3.pdf>

A szakértők az adatok felhasználásával elkészítették a tározók kereszt- és hossz-szelvényeit. A diagramok segítségével jól szemléltethetővé vált a szakadás előtti és utáni töltöttségi szint a X. kazetta esetén, míg a X/A esetében meghatározhatóvá vált az akár napokra lebontott töltöttségi szint a bejuttatott anyag mennyiségének függvényében (úgynevezett tározási görbék) a diszkrét tározási szintekhez meghatározott folyadéktérfogat társításával (4. számú ábra). Ezzel egészen pontos becslést tudtak adni a telítési kapacitásról tetszőleges intenzitási faktort (köbméter/nap) figyelembe véve.

A Lidar-végtermékeket további felhasználási célból átadták a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Vízépítési és Vízgazdálkodási Tanszékének töltésszakadás-szimulációs elemzések pontosítása céljából. (A Lidar-végtermékek minden további tervezési és elemzési munka alapadatai lehetnek.)

A *hiperspektrális felmérés* célja az alapállapot felmérése volt a vörösiszap-szennyezés pontos területi lehatárolására és az iszapban található anyagok koncentrációinak becslésére, a vegetáció térképezésére.

„A technológia elve: a felszínről visszavert elektromágneses sugárzás bizonyos hullámhossztartományait a szenzorok észlelik, azokhoz különböző jellemzők társíthatók, és mindezek osztályozásához terepi mérési adatok társulnak. A képpalkotó spektrometriában, más elnevezéssel hiperspektrális távérzékeléssel egy nagyobb területet képelemekre bontva végezzük el (közel) egyidejűleg minden képelemre a teljes spektrális mérést, így egy összefüggő területről kapunk teljes spektrális információt, miközben ily módon minden képelemről rendelkezésre áll egy csaknem folyamatos spektrumgörbe.”⁶

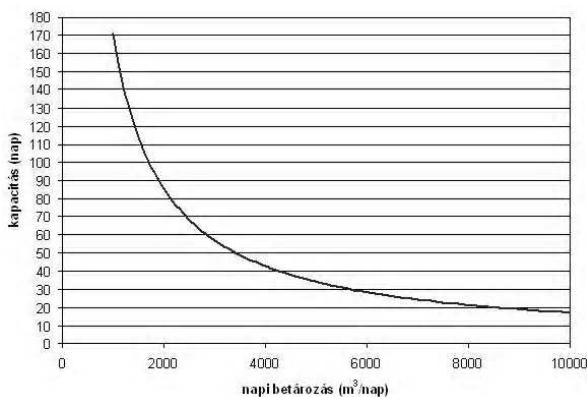
Első lépésként előntés-térkép készült az iszappal szorosan korreláló vörös (682 nm) és zöld (550 nm) sáv indexálásából kapott adatbázisból a kül- és a belterületekre. Az iszap-mintavételi eredmények értékelése nyomán megállapíthatóvá vált, hogy a területen stabilnak mondható a nehézfémtartalom összetétele.

A vörösiszap reflektanciaértékeit (*a felszín visszaverő képességét*) nagyban befolyásolta az iszap víztartalma és vastagsága. Az iszapvastagság a 0-15 cm vastagságig 50-90 tömegszázalék mellett volt jól becsülhető. A magasabb víztartalmú és a 10 cm-nél vastagabb iszaptartalmú területeket nem lehetett megbízhatóan becsülni hiperspektrális felvételek alapján. Az alacsonyabb szárazanyag-tartalmú, híg iszapot tartalmazó területre külön osztályozást kellett alkalmazni. A képosztályozás eredményeként a vörösiszappal előntött és a híg iszapot tartalmazó területek: az előntés típusa alapján a 3 cm-nél vastagabb ré-

⁶ http://www.fomi.hu/taverzekeles_oktatoanyag/

4. számú ábra

A tározó kapacitása napokban a napi betározás függvényében
(Tomor Tamás – Bíró Tibor – Berke József – Burai Péter – Enyedi Péter – Katona Zsolt –
Kováts László Dezső – Kozma-Bognár Veronika – Lénárt Csaba – Nagy Géza –
Nagy Tamás, 2010)

tegen jelen lévő vörösiszap 3 873 355 négyzetméter területen, míg a vizes fázisú 128 500 négyzetméteren található meg.⁷

A térinformatikai eszközökkel feldolgozott, távérzékeléssel kapott adatok fontos kérdések megválaszolását segítették. Az események pontos rekonstrukálásának lehetősége, a megszerezhető információtömeg, a döntéstámogatási lehetőségek és az újszerű megközelítés a figyelem középpontjába helyezte a térinformatikai megoldások bővítésének alternatíváit, ezzel összhangban kerül sor a térinformatikai terület fejlesztésére az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóságon.

⁷ Tomor Tamás – Bíró Tibor – Berke József – Burai Péter – Enyedi Péter – Katona Zsolt – Kováts László Dezső – Kozma-Bognár Veronika – Lénárt Csaba – Nagy Géza – Nagy Tamás: Szakértői vélemény az ajkai vörösiszap-tározónál bekövetkezett töltésszakadás és következményei tárgyában. 2010; Perge Kinga: Mennyi anyag szabadult ki? – tudományos rekonstrukció; Vissza a feladóhoz – a tározók kapacitásának meghatározása. Védelem, 2011/3.; Perge Kinga: Mekkora területet, milyen mértékben érintett a vörösiszap ömlés? Védelem, 2011/4.

BÉRCZI LÁSZLÓ

A mentő tűzvédelem szervezésének új elvei

Magyarország lakosságának a tüzek, káresetek hatásai elleni védelmének jelenlegi rendszere 1996-tól származtatható. Ekkorra lezajlott a tűzoltóságok önkormányzati kézbe adása, valamint a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. törvény (tűzvédelmi törvény) felhatalmazása alapján kiadott kormányrendelet megteremtette a lehetőségét annak, hogy önkéntes tűzoltóságok önálló működési területen lássanak el mentő tűzvédelmi feladatokat. Tizenöt év elteltével ma Magyarország mentő tűzvédelmének ellátásáról 95 + 1 (Fővárosi Tűzoltó-parancsnokság) hivatásos önkormányzati és 68 önkéntes tűzoltóság gondoskodik. A hivatásos önkormányzati tűzoltóságok hazánk területének hetvenhét és a lakosság nyolcvanhét százalékának védelméről gondoskodnak, és az elmúlt évben a tűzoltói vonulások csaknem nyolcvan százalékát végezték. Az így kialakított rendszerben a tűzoltóságok területvédelmet látnak el, hiszen egy-egy tűzoltóság több, nem ritkán ötvennél is több település védelmét végzi. Emiatt és a működési terület további veszélyeztető tényezőinek előfordulási gyakoriságát figyelembe véve a tűzoltóságokat szervezési kategóriákba sorolták be. A különböző szervezési kategóriák eltérő erő- és eszközszükségletet határoznak meg. A tűzoltóságok a készenlétben tartandó legkisebb gépjárműparkkal és technikai eszközökkel, és az ezekhez rendelt személyi állománnyal az elsődleges működési körzetben előforduló átlagos káresetek felszámolására önállóan, azt meghaladó mértékű terheléssel járó események felszámolására a 32/2009. ÖM rendelet 5. mellékletben meghatározott működési területek figyelembevételével készített *Riasztási és Segítségnyújtási Tervek*ben tervezett tűzoltóságokkal közösen alkalmasak. A működési területeket úgy határozták meg, hogy az adott települést leghamarabb elérő tűzoltóság erői vonulnak az adott területre. Jelenleg a rendelkezésre álló tűzoltó erőknak gyakran akkora távolságra kell vonulniuk, hogy az már nem teszi lehetővé a hatékony beavatkozást a kárhelyszínen. A beavatkozó erők nem egy kezdeti, hanem egy nagy kiterjedésű tűzzel találkoznak.

A tűz elleni védekezés hatékonyságát nagyban befolyásolja, hogy az eseményhez riasztott erők a tűz jelzésétől számítva mikor érkeznek és kezdik meg a beavatkozást. Ebből a szempontból az ideális megoldás az lenne, ha

minden településen rendelkezésre állnának tűzoltói beavatkozásra alkalmas erők és eszközök, vagyis településvédelemre rendezkednénk be. Ennek az elképzelésnek az állam, valamint a települések gazdasági teherbíró képessége szab határt. Mivel a második világháborúban a magyarországi tűzoltó technikai állomány, mondhatni, teljesen megsemmisült, illetve az utána felállított államirányítási rendszer nem támogatta a korábban működő önkéntes tűzoltóságokat, ezért elveszett az a több évtizedes múltú erő-, eszközbázis, amelyre a településvédelem rendszere épülhetne. Ennek hiányában ez csak rendkívül nagy anyagiáldozat-vállalással valósulhatna meg. A településvédelem ellen szól az is, hogy a káresetek gyakorisága az egyes településeken jelentős különbségekkel más és más: éves szinten nullától több százig terjed, így az alacsony káresetszámú településeken felvetődik az a szintén gazdaságossági kérdés, hogy valóban indokolt-e minden egyes településen fenntartani a tűzoltás-technikai eszközöket és a képzett tűzoltó erőket.

Akkor területvédelem, vagy településvédelem? Kisebb létszámú, de jól kiképzett, nagyobb vonulási tapasztalattal bíró, szükség szerint nagyobb távolságra vonuló, állandó készenlétben lévő hivatásos egységek, vagy a helyben lévő, de ritkábban vonuló, kevésbé tapasztalt, nagy erő- és eszközállományt igénylő, önkéntes alapon szerveződő megoldás az üdvözlendő?

Látható, hogy a kérdés eldöntése nem egyszerű, és ahogy sok esetben, ebben a témában is a két lehetőség között kell keresni a legjobb megoldást. A szakmai és a gazdasági szempontokat együtt kezelve törekednünk kell arra, hogy a magas szinten képzett segítséget a megfelelő eszközparkkal közelebb vigyük az eseményekhez, és mindez elfogadható költségterheléssel valósuljon meg.

A jelenlegi rendszert az elmúlt tizenöt év tapasztalatainak fényében megvizsgálva elmondható, hogy a mentő tűzvédelem berendezkedése mind a hivatásos tűzoltóságok közötti, mind a hivatásos, illetve az önkéntes tűzoltóságok közötti összevetésben jelentős különbségeket tartalmaz.

A vonulási idők csökkentésének lehetőségei

A vonulási idők tekintetében a hivatásos egységeknek a riasztástól számított két percen belül meg kell kezdeniük a vonulást, míg az önkéntes tűzoltóságok esetében ez az idő jelenleg tíz perc. A hivatásos egységekre vonatkozó idő csökkentése nem kivitelezhető, viszont az önkéntes tűzoltóságok esetében ennek van valóságalapja, tehát ennek megvalósulásával növelhető a be-

avatkozási hatékonyság. További lehetőség lehet a jelzésfogadás rendszerének megreformálása, ami gyorsan és kizárólagosan segíti a jelzések eljuttatását az illetékes szerveknek. A tervezett bevetés-irányítási rendszer pedig a riasztások folyamatát gyorsítja és egyszerűsíti.

Az európai ajánlásokat is figyelembe véve ma úgy tekintjük, hogy azok a települések, ahová a segítőerők huszonöt percnél később érkeznek ki, úgynevezett „fehér foltok” találhatók. Ezekben az esetekben jelentősen csökkenhet a beavatkozás hatékonysága. A mentő tűzvédelem újraszervezésének egyik alapköve, hogy próbáljuk meg a települések elérhetőségét huszonöt percre vagy az alá korlátozni. Természetesen a jövőbeni cél, hogy minél alacsonyabbra szállítsuk a települések elérhetőségi idejét. Ha a tervezett formában sikerül megvalósítani a tűzoltóságok diszlokációját, akkor a különböző kiérkezési időket figyelembe véve a lakosság és a terület ellátottságának százalékos aránya a következőképpen alakulhat (1. számú táblázat).

1. számú táblázat
A mentő tűzvédelmi ellátottság arányai

Kiérkezés időtartama (perc)	Ellátott lakosság (%)	Ellátott terület (%)
25	99,49	97,90
20	97,34	92,01
15	83,85	62,59
10	70,27	40,50

A jelenlegi szabályozások az önkéntes tűzoltóságok esetében a működési terület odaítélésében a huszonöt perces időt veszik alapul, így azoktól a speciális esetektől eltekintve, amikor az önkéntes huszonöt percnél több időt vesz el a települést, de még így is előbb a területen van, mint a hivatásos egység, az elv teljesül.

A hivatásos tűzoltóságok jelenlegi száma és földrajzi elhelyezkedése nem teszi lehetővé, hogy minden település huszonöt percnél belül elérhető legyen. Mivel egy település vagy terület sem maradhat ki a védelemből, így itt a legközelebbi hivatásos egység vonul elvet alkalmazzuk. Ennek következtében több település kívül esik a megcélzott elérhetőségi időn, akár hatvan perc is lehet, amíg az első erők megérkeznek a helyszínre. A problémára megoldást nyújthat az úgynevezett „örsprogram”, amelynek lényege, hogy nem önálló parancsnokságként, hanem egy meglévő részeként, annak székhelyétől távolabb, a működési területen belül, a fehér foltok irányába kihelyezzünk egy gépjárműfecskendőt egy fél raj kíséretében. Ezzel elérhetjük, hogy az első

beavatkozás megfelelő időben megkezdődjön. A káresetek felszámolásához kapcsolódó statisztikák alapján elmondhatjuk, hogy a beavatkozások jelentős részét egyes riasztási fokozatban, egy gépjárműfecskendővel hajtják végre (2. számú táblázat).

2. számú táblázat
Egyes riasztási fokozatban felszámolt tüzesetek

Év	Összes tüzesetek száma	Egyes riasztási fokozatban felszámolt tüzesetek száma	Egyes riasztási fokozat aránya (%)
2006	21 834	17 383	79,61
2007	24 430	19 403	79,42
2008	20 704	13 822	66,76
2009	25 315	17 320	68,41
2010	16 757	11 483	68,52

Ezért kijelenthető, hogy az őrre tervezett erő és eszköz elegendő, és a beavatkozások hatékonyságának növelésében nagymértékű javulást hozhat.

A rendelkezésre álló erők és eszközök hatékonyabb felhasználása

A tűzoltóságok készenlétben tartandó legkisebb gépjármű- és technikaeszköz-állományát és a kezelésükhöz szükséges minimális létszámot jelenlegrendelet szabályozza. A gépjármű és a technikai eszközök beszerzése a hivatásos önkormányzati tűzoltóságok esetében alapvetően pályázati rendszeren keresztül valósult meg, ehhez bizonyos mértékű önrész befizetése szükségeltetett a pályázók részéről, míg az önkéntes tűzoltóságok esetében a pályázat mellett gyakran valamilyen külföldi, ajándékként vagy rendkívül kedvező áron beszerezhető használt, korosabb gépjármű beszerzésére került sor. A beavatkozások sikere nagymértékben függ a rendelkezésre álló technikától, így kiemelt fontosságú azok minél korszerűbb, működésében megbízható megléte.

Az önkéntes tűzoltóságok esetében a fenntartó önkormányzatok jellemzően kevesebb anyagi támogatást tudnak nyújtani, ezért elmondható, hogy az önkéntes tűzoltóságok esetében az új gépjárművek kisebb arányban vannak jelen, az általuk használt gépjárműtechnika átlagéletkora meghaladja a húsz évet.

A hivatásos önkormányzati tűzoltóságok esetében sem alakult egységesen a gépjármű-beszerzések üteme, hiszen a fenntartó önkormányzatok anyagi helyzete különböző, így eltérő mértékben tudták támogatni az ez irányú tö-

rekvéseket. Több esetben is előfordult, hogy a megpályázott technika átadása az önrész hiánya miatt hiúsult meg. Így a gépjárművek életkora és állapota tekintetében az egyes parancsnokságok között is jelentős eltérések tapasztalhatók. A hivatásos tűzoltóságok esetében a tűzoltó gépjárművek átlagéletkora meghaladja a tíz évet (3. számú táblázat).

3. számú táblázat
Összehasonlító táblázat a tűzoltó gépjárművek átlagos életkoráról (év)

Tűzoltóság	Gépjármű-fecskendők	Vízszállítók	Különleges szerek	Egyedi szerek
hivatásos önkormányzati önkéntes	13 20	11 21	10 21	10 –

Emiatt szükség van a tűzoltóságok diszlokációjának áttekintésére. Létfontosságú a valós veszélyeztetettség alapján a tűzoltóságok szervezési kategóriába sorolásának felülvizsgálata, valamint a technikai állománytábla megújítása is. A gépjárműfecskendők tartalékképzési rendszerét meg kell változtatni. Az eddigi egyedi tartalékok helyett, kisebb darabszámmal, de központi tartalék képzése szükséges. A felszabaduló kontingenst pedig be kell vezetni a napi szolgálatellátás rendszerébe. A valós veszélyeztetettség alapján szükséges a különleges szerek elhelyezkedésének felülvizsgálata is. A gépjárművek gazdaságos beszerzésének, gyártásának érdekében keressük a hazai lehetőségeket. A BM OKF Heros járműjavító és -gyártó üzeme a gyártási kapacitás növelésével alkalmassá tehető a tűzoltógépjármű-igények kielégítésére. Egy hároméves fejlesztési stratégiával megvalósulna a tízévesnél már idősebb, de nagyon jól bevált Mercedes Rosenbauer AT típusú gépjárműfecskendők jelentős részének felújítása, valamint megkezdődne egy új tűzoltógépjármű-család fejlesztése és gyártása. Az újonnan kialakítandó gépjárműfecskendők tervezésénél, gyártásánál a felhasználói terület képviselőinek véleményének figyelembevétele kiemelt fontosságú. Célunk a technikák alkalmazhatóságának javítása, ezzel a beavatkozások színvonalának növelése. A mentő tűzvédelem színvonalának növelésével jár a regionális műszakimentő-bázisok technikai fejlesztésének megvalósítása is. A veszélyhelyzeti felderítőcsoportok gépjárműveinek cseréje, korszerűsítésük, szolgálatellátásuk készenléti jellegű szolgálatra való átszervezése hatékonyabbá tenné a beavatkozásokat a veszélyes anyagokkal kapcsolatos káresetek felszámolásakor. A veszélyhelyzeti felderítőcsoportok fejlesztése mellett az elsődlegesen beavatkozó egységeket fel kívánjuk szerelni olyan védőfelszerelésekkel, mérőműszerekkel, amelyek veszélyes anyagok környezetében lehetőséget adnak a beavat-

kozások biztonságos megkezdésére, végrehajtására. A technikai fejlesztés anyagi fedezetét a biztosítók által befizetett másfél százalékos hozzájárulás összege adná.

A beavatkozásokban részt vevők létszáma, képzettsége

A technikai állománytáblában megjelenő változások a minimális létszámban is változást hoznak, ez pedig magával hozza a tűzoltóságok létszámának módosítását is. Megszüntetjük a csökkentett félrajok alkalmazását. Megfelelő körülmények esetén a vízszállító, a különleges szerek önállóan is vonulhatnak. A tartalék oltóanyagot tengelyen tárolás helyett cserefelépítményes konténerekben tervezzük készenlétkben tartani. A káresetek felszámolása csak jól felkészült, képzett állománnyal végezhető magas színvonalon. A képzésben a változást elsősorban az egységes moduláris rendszerű rendészeti képzés jelenti, ami az eddigi képzéshez képest számos változást hoz.

A beavatkozások végrehajtását és az arra való felkészülést szabályozó dokumentumok megújítása

Az Országgyűlés elfogadta a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló törvényjavaslatot, ennek alapján a tűz elleni védekezés állami feladat lesz, és megtörténik a hivatásos önkormányzati tűzoltóságok állami irányítás alá vonása.

Ennek alapján a mentő tűzvédelem szervezésének egyik sarkalatos pontja, hogy működési terület tekintetében a hivatásos tűzoltóságok lefedik az ország teljes területét. Az önkormányzati és létesítményi tűzoltóságok ezen belül kapnak vonulási területet, ahol a hivatásos katasztrófavédelmi szervek irányítása és felügyelete mellett ellátják a mentő tűzvédelmi feladataikat. Ez szorosan egymásra épülő rendszert alkot, nagyon erős szakmai kapcsolattal, a tűz elleni védekezés folyamatában fontos szerepet kapnak a helyben lévő erők is.

A tűzoltóság tűzoltási és műszaki mentési tevékenységének általános szabályai miniszteri rendeletben, míg a részletes szabályok a szakmai szabályozási folyamatokat egyszerűsítő főigazgatói intézkedésben jelennek meg szakutastások formájában. A szakutastások kidolgozásába bevonták a tűzoltóságok, a

megyei igazgatóságok, a BM OKF szakterületet jól ismerő tagjait, ezzel is garantálva a kiemelkedő szakmai színvonalat és a beavatkozó állomány igényeinek figyelembevételét. A mentő tűzvédelem szervezése tekintetében jelentős változások történtek a korábbi szabályozáshoz képest, ilyenek például a tűzoltásvezetésre jogosító szabályozás módosítása, a tűzoltásvezetés átvételi rendjének módosítása az önkormányzati és létesítményi tűzoltóságok esetében.

A tűzoltóságok legkisebb erő- és eszközállományáról, a riasztási és segítségnyújtási tervről, a működési területről, valamint a tűzoltóságok vonulásai kapcsán felvetődő költségek megtérítéséről szóló rendelet megszűnik, tartalmát a szakmai szabályozási folyamatokat egyszerűsítő főigazgatói intézkedések formájában adják ki.

A beavatkozások támogatását, ellenőrzését, irányítását végző újonnan szerveződő egységek

A tűzoltóságok, a katasztrófavédelem állománya jelentősen megfiatalodott, jelenleg kevés a nagy tapasztalatú beavatkozási irányító. Ezért a megyei igazgatóságokon a beavatkozások támogatására, ellenőrzésére, szükség szerint az irányítás átvételére létrehozzák a katasztrófavédelmi műveleti szolgálatot.

A káresemények között kisebb számban előfordulhatnak olyan jelentősebb esetek, amelyek elhárítása, elhárításának irányítása valamilyen speciális ismeretet, képességet igényel, ez csak kis mértékben elérhető az országban (például gázkútkitörés). Eme esetek kezelésére létrehozánk olyan speciálisan képzett irányító törzseket, amelynek tagjai az ország bármely részén bekövetkező, a szakterületüket érintő kiemelt eseménynél bevetethetők, irányításukkal a káresetek hatékonyan és szakszerűen felszámolhatók.

DARAI PÉTER

Kapj el, ha tudsz!

Mindennapi eset: végrehajtók jelennek meg egy gazdasági társaság székhelyén, amely egy üres, beépítetlen telken található. A vállalkozást cégtábla vagy kiírás nem jelöli, a helyszínen gazdasági tevékenységre utaló nyomokat nem lehet felfedezni. A szomszédok a helyszínen előadják, hogy soha nem hallottak a cégről, a képviselőjét nem ismerik, az adott címen semmilyen üzleti tevékenységet nem folytatnak, vagyis valószínűsíthető, hogy a cégbejegyzéskor székhelyként nem valós címet jelentettek be a cégbírósághoz. A cégnyilvántartásba így valótlán adat került, ezáltal sérül a nyilvántartások közhitelességéhez fűződő jogi érdek: fennáll annak a gyanúja, hogy bűncselekmény történt.

Fantomcég, fiktív cég, cégtemető. A fogalmak közötti összekötő kapocs, hogy a szóban forgó vállalkozások jelentős összegű tartozást halmoztak fel és a tulajdonosi viszonyok, illetve a képviselőt ellátása konkrét, név szerint is ismert személyekhez (személycsoportokhoz) köthető.

Egy definíció szerint a fantomcég „...egy formailag önálló jogalanyiságú szervezet, amely a gazdasági életben saját nevén vesz részt. Jogokat szerezhet, kötelezettségeket vállalhat, tartozásaiért a saját vagyonával felel, illetve felelne, de nem tud, mivel az nincs. Bejegyzett képviselőjét felkutatni nem lehetséges, mivel nem létező vagy ismeretlen helyen tartózkodó személy, ha valós és felkutatható, akkor nincs tudomása a társaság tevékenységéről, vagyonáról, ha egyáltalán tud arról, hogy a társaság vezető tisztségviselője.”¹

A fantomcégek főbb típusai:

1. Azok a társaságok, amelyeket még évekkel korábban alapítottak, ma már azonban tényleges tevékenységet nem végeznek, de még nem szüntették meg őket.
2. A jogellenes tevékenység folytatását leplező vállalkozások.
3. Azok a cégek, amelyek hamis számlákkal üzletelnek, céges bélyegzőjük is van, a cégnyilvántartásban azonban nem szerepelnek; vagy szerepelnek ugyan, de bejegyzett tevékenységüket nem gyakorolják; az úgynevezett „számlagyárak”.

¹ Bebes Zoltán: Fantomcég mint az adócsalás eszköze. Rendészeti Szemle, 2009/11., 62. o.

A társaságok a fennálló tartozásukat nem rendezik, vagyonuk egyáltalán nincs vagy csak minimális. A vállalkozások nagy része adószám-felfüggesztés (adószám-törlesztés) hatálya alatt áll, illetve már megindították ellenük a felszámolási eljárást. A cégek a bejelentett székhelyükön nem találhatóak, a képviselők holléte ismeretlen. Utóbbihoz sajnos hozzájárul, hogy reneszánszát éli a kilencvenes évek elején a fantomcégek alapítása körében közkedvelt „toborozzunk kocsmában ügyvezetőt” típusú eljárás. Ma is sokszor előfordul, hogy a tulajdonosok egzisztenciálisan lecsúszott személyeknek vagy külföldi (legtöbb esetben ukrán, szlovák vagy román) állampolgároknak adják át a céget és annak vezetését, az illető pedig az azonnali jövedelemszerzés lehetőségét látja az ügyletben, és keveset törődik az adásvétel jogi vonatkozásaival.

Az ügylet során a szerződéselő felek a cég iratanyagának (könyvelés, társasági szerződés, bizonylatok stb.) átadására konkrét határidőt állapítanak meg, ez általában 15-30 nap; a dokumentációkat azonban nem adják át az új képviselő részére, akinek – ha az adóhatóság elé való idézése eredményes volt – tanúvallomása szerint a szerződés megkötése után a másik felet sem postai úton, sem telefonon nem tudja elérni. Az adásvételi szerződésben foglaltak szerint a vevők a szerződések megkötése előtt tájékozódtak a társaság tevékenységéről, anyagi helyzetéről, terveiről; kijelentik, hogy a társasági szerződést magukra nézve kötelezőnek ismerik el. A vevők a cég tartozásainak (néhány esetben több tízmillió forint) ismeretében is nyilatkoznak a vételi szándékukról. A tranzakció az esetek többségében jól dokumentált, az új tulajdonosok mint afféle válságmenedzserek vállalják a cég reorganizációját (ami természetesen nem következik be, hiszen az átruházás valódi célja nem is ez), a korábbi tagok utóbb pedig jóhiszeműségükre hivatkoznak, mint akik minden lehetségest megtettek a fizetőképesség helyreállítása érdekében. A probléma az – és ezt nagyon nehéz, gyakran nem is lehet bizonyítani –, hogy a pénz mozgása fordított; vagyis tulajdonképpen a szerződés szerinti eladó fizet azért, hogy megszabaduljon a cégtől és a tetemes adósságtól. Ez a gyakorlat szerint általában konkrét összegben, ritkábban a tartozás meghatározott százalékában van meghatározva.

Előfordulhat olyan eset is, hogy nem az üzletész adásvétele valótlan, hanem a társasági szerződés módosító okiratába, illetve az egységes szerkezetbe foglalt társasági szerződésbe kerülnek hamis adatok az ügyvezető, illetve a képviselőre jogosult személyére vonatkozóan. Ilyenkor az üzletész megvásárlói ténylegesen nem is akarnak a társaság ügyvezetőjévé (tagjaivá) válni. A bírói gyakorlat abban egységes, hogy az üzletész átruházásának meg-

történtét a cégbíróság előtt igazolni kell. Ha az átruházás módosító szerződéssel történt, akkor ezt az okiratot kell benyújtani, és ennek kell tartalmaznia az üzletrész átruházásához szükséges nyilatkozatokat. Ezeket az okiratokat azonban nem az üzletrész átruházójának, hanem a vevőnek kell benyújtania. Az üzletrész eladása után a volt tagot (képviselőt) sem a társasággal, sem a cégbírósággal szemben semmilyen kötelezettség nem terheli²; az eladó így alappal hivatkozhat a jóhiszeműségére és arra, hogy neki már nem volt tennivalója a változás bejegyzésével kapcsolatban.

A cég életében bekövetkezett, struktúrát érintő változásokat (tulajdonosváltás, székhely megváltoztatása, telephely vagy fióktelep létesítése stb.) a társaság köteles bejelenteni a cégbíróságnak; ellenkező esetben e tekintetben felmerülhet bűncselekmény elkövetésének a gyanúja is. A gazdaságiadat-szolgáltatási kötelezettség elmulasztásának a vétsége akkor állapítható meg, ha az ügyvezető a székhely megváltozását a létesítő okirat módosításától, hitelesítésétől számított 30 napon belül nem jelenti be a cégbíróságnál. Székhelyváltozás esetén a társasági szerződés módosítása taggyűlési hatáskör: ebből következően bejelentési kötelezettség akkor keletkezik, ha a társasági taggyűlés a határozatával a létesítő okiratot módosítja és a módosítást a jogi képviselő (közjegyző) ellenjegyzi. Ha ugyanis a gazdálkodó szervezet a fel-lehetlensége érdekében változtatja meg a székhelyét, akkor annak változását értelemszerűen nem jelenti be a cégbíróságnak. Fontos megjegyezni azonban, hogy a valóságnak megfelelő adatok, jogok, tények bejelentésére vonatkozó kötelezettség tényleges teljesítése esetén a bűncselekmény megállapítására akkor sincs lehetőség, ha alakszerűségi, formai hibák miatt azok nyilvántartásba történő bejegyzésére nem került sor. Ilyenkor ugyanis a bejelentett adat, jog vagy tény megjelenik a hivatalos iratokban, és hozzáférhető mindazok számára, akik a közhitelű nyilvántartás adatait igénylik. Megjegyzendő az is, hogy a cégnyilvántartásban utalni kell a változás-bejegyzési eljárás folyamatban létére. Az ilyen beadvány tartalma hozzáférhető mindazok számára, akik a cégnyilvántartás adatait igénylik. A cégnyilvántartás ugyanis nem csupán a már jogerősen bevezetett adatokkal azonosítható.

Ha az elkövető közreműködik abban, hogy a közhiteles nyilvántartásba valamely jog (kötelezettség) létezésére, megváltozására vagy megszűnésére vonatkozóan kerüljön be valótlan adat, akkor nem gazdaságiadat-szolgáltatási kötelezettség elmulasztása, hanem intellektuális közokirat-hamisítás valósul meg.³

² LB Bfv. II. 1076/2006.

³ LB Bfv. III. 846/2006.

A gyakorlat két kategóriára bontja a közokiratokat: az úgynevezett bizonyító és az úgynevezett rendelkező közokiratokra. A bizonyító közokirat lényege, hogy a bizonyító erő kiterjed a bennük foglalt tények, adatok, nyilatkozatok megtörténte és azok tartalmi valóságának az igazolására is (anyagi bizonyító erő). A rendelkező közokirat ellenben csupán azt igazolja, hogy a kiállítójuk meghatározott helyen és időben a bennük foglalt adatokat közokiratba foglalta (alaki bizonyító erő). Az előbbiekből következik, hogy a cégnyilvántartás is közokirat, közhitelességgel bír, hiszen hitelesen tanúsítja a benne rögzített adatok, továbbá jogok és jogilag jelentős tények fennállását, azok változásait. Természetesen a közhiteles adatbázisból hiteles másolat kérhető, ez utóbbi pedig, az említettek miatt, szintén közhitelességgel bír⁴.

A gazdaságiadat-szolgáltatási kötelezettség elmulasztása és a közokirat-hamisítás elkövetési magatartása sok esetben megegyezik. Közokirat-hamisítás akkor valósul meg, ha a bejegyzett székhely egyáltalán nem szolgáltat tevékenység végzésének helyszínéül, sőt az ügyvezetésnek (illetve a tulajdonosoknak) nem is állt szándékában a cég bejegyzett székhelyen való működtetése. A gazdaságiadat-szolgáltatási kötelezettség elmulasztása ellenben akkor valósul meg, ha a társaság a korábbi székhelyén elérhető volt, viszont az új székhellyel kapcsolatos adatokat nem jelentették be, így a székhelyváltozás célja kizárólag a társaság hatósági kontroll alól való elvonása. A legfontosabb elhatárolási szempont tehát az, hogy az adós cég működött-e egyáltalán a székhelyként bejegyzett címen, vagy sem. A közokirat-hamisítás ezen felül mindig aktív magatartást feltételez, míg a gazdaságiadat-szolgáltatási kötelezettség elmulasztása – mint a neve is mutatja – mulasztással valósulhat meg.

Adójogi vonatkozás, hogy – bár alaphelyzetben nem jogellenes – a cég működésének felfüggesztése, esetleg végleges megszüntetése sérti a számviteli alapelvek között megtalálható vállalkozás folytatásának (folytonosságának) elvét is. Ennek lényege, hogy a gazdálkodó a jövőben továbbra is fenntartja (pontosabban fenn tudja tartani) a működését, és nem várható a tevékenység beszüntetése, vagy annak bármilyen okból történő számottevő csökkentése. Ez az alapelv adóhatósági szempontból kiemelt jelentőségű: egyebek között ez jelzi, hogy egy társaság adózási szempontból kockázatot rejt magában. Ha a vállalkozás eredményesen működik, akkor gyakorlatilag észrevétlen, nem feltűnő, azaz „eltűnik” a többi adózó között; ha azonban a cég huzamosabb időn keresztül veszteséges, ez akár döntő körülmény is lehet az ellenőrzésekre történő kiválasztásnál, és a társaság könnyen magá-

⁴ LB Bfv. I. 415/2010.

ra vonhatja az adóhatóság figyelmét. Adójogi szempontból az építőipari, őrző-védő-biztonsági, ügynöki, marketing-reklám-piacutatási, pénzügyi-üzleti tanácsadási tevékenység bizonyul kiemelt kockázatúnak, hiszen sokszor fordul elő közöttük fiktív számlázás, be nem jelentett alkalmazottak foglalkoztatása stb. E tevékenységi körökben az egyes gazdasági események megtörténtének a bizonyítása meglehetősen nehézkes, a számlákon feltüntetett szolgáltatás sokszor „megfoghatatlan”.

Gondot okoz a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet vezető tisztviselőjének kötelezettsége, amelyet az esetek nagy részében nem teljesítenek. A felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet vezetője ugyanis köteles egyebek között

- a felszámolás kezdő időpontja előtti nappal záróleltárt, valamint éves beszámolót (egyszerűsített éves beszámolót), zárómérleget és adóbevallást készíteni;
- a nem selejtezhető iratokról iratjegyzéket készíteni, és az irattári anyaggal, valamint a vagyonnal együtt leltár szerint átadni a felszámolónak;
- a folyamatban lévő ügyekről, eljárásokról tájékoztatást adni, továbbá nyilatkozni arról, hogy valamennyi vagyontárgyra, iratra vonatkozóan teljesítette az átadási kötelezettségét.⁵

Ha a volt képviselő teljesíti a mérlegkészítési kötelezettségét, iratokat azonban nem ad át a felszámolónak, akkor az esetek nagy részében a felszámoló mellőzi a feljelentés megtételét. Ennek valószínűleg az a momentum az oka, hogy a büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (Btk.) 289. § (3) bekezdésében szabályozott adminisztratív csődbűncselekmény nem tartalmaz utalást az iratátadási és iratmegőrzési kötelezettségekre (csupán a számviteli feladatokkal összefüggő kötelezettségekre), ezért azt legfeljebb az adóhatósági eljárás keretében, mulasztási bírság kiszabásával lehet szankcionálni.⁶ Természetesen a vagyonátadás elmaradása esetén a felszámoló kötelessége intézkedni a büntetőjogi felelősség érvényesítése iránt.

⁵ A csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény (Cstv.) 31. § (1) bek. a)–b) pontja.

⁶ Az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról szóló 2011. évi CL. törvény 17. §-a a számvitel rendjének megsértése tényállásból kivieszi a felszámolás alatt elkövethető adminisztratív csődbűncselekményét és 2012. január 1. napjától a tényállás alapesetének keretein belül rendeli értékelni.

A vezető tisztségviselők személyét érintő problémakör

A vállalkozás szabadságát garantáló alkotmányos jog értelmében az állam nem akadályozhatja meg a vállalkozóvá válást. Ezt a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény (Gt.) is deklarálja, amikor kimondja, hogy gazdasági társaságot üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására külföldi és belföldi természetes és jogi személyek, valamint jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok alapíthatnak, működő társaságba tagként beléphetnek, társasági részesedést (részvényt) szerezhetnek. Elvileg tehát bárkinek megvan a lehetősége arra, hogy gazdasági társaságot alapítson, illetve abban bármilyen mértékű részesedést szerezzen.

Ennek ellenére mégis szükséges összeférhetetlenségi szabályok alkalmazása a vezető tisztségviselőkkel szemben⁷. Nem lehet vezető tisztségviselő az, akit bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen szabadságvesztésre ítélték. Ha a korábban már megválasztott és a cégjegyzékben szereplő vezető tisztségviselővel szemben utóbb merül fel ez a kizáró ok, akkor az illetőt hivatalból törölni kell a cégjegyzékből, és a céget fel kell hívni a törvényes állapot helyreállítására (új vezető tisztségviselő választására)⁸. Nem lehet vezető tisztségviselő a vezetői tisztség gyakorlásától jogerősen eltiltott személy; az sem, aki a törlés előtti naptári évben a törölt cég vezető tisztségviselője volt, a törlés után három évig. Ez utóbbi megszorítás a más társaságoknál betöltött tisztségekre vonatkozik. A 2011. november 12-én benyújtott T/4922. számú törvényjavaslat szerint – amely jelen tanulmány lezárásakor még nincsen zárószavazásra bocsátva – a hároméves tilalmi határidő öt év lenne, és a vezető tisztségviselőkön kívül kiterjedne a gazdasági társaság kizárólagos vagy többségi befolyást lehetővé tevő részesedéssel bíró tagjára is. Természetesen a büntetett előlethez fűződő hátrányos következmények alóli mentesülés esetén az új tisztség betöltésének már nincs akadálya.

Az sem lehet más gazdasági társaság vezető tisztségviselője, akinek felelősségét a felszámolás során ki nem elégített követelésekért a bíróság jogerősen megállapította, és a bírósági határozat szerinti helytállási kötelezettség alapján a fizetési kötelezettségeit nem teljesítette. A tilalom a magánszeméllyel szemben lefolytatott végrehajtási eljárás eredménytelenségétől számított öt évig tart. Hivatkozott törvényjavaslat ezt a megszorítást kiterjesztené az egyszemélyes társaság egyedüli tagjára is. Nem lehetne gazdasági társaság

⁷ Gt. 23. § (1)–(4) bek.; Gt. 25. § (1) bek.

⁸ Fővárosi Ítéletábla 14. Cgf. 44. 229/2005/2.

vezető tisztségviselője többek között az sem, akivel szemben a cégbíróság törvényességi felügyeleti eljárásban pénzbírságot szabott ki, és jogerős bírósági határozat szerinti fizetési kötelezettségét nem teljesítette.

A hatályos szabályok szerint a vezető tisztségviselő nem szerezhethet részesedést a gazdasági társaságával azonos tevékenységet főtevékenységként megjelölő más gazdálkodó szervezetben, továbbá nem lehet vezető tisztségviselő a társaságával azonos főtevékenységet végző más gazdasági társaságban, illetve szövetkezetben, kivéve, ha ezt az érintett gazdasági társaság társasági szerződése lehetővé teszi, vagy a gazdasági társaság legfőbb szerve ehhez hozzájárul. Véleményem szerint ez csak elméleti kategória a fantomcégek vonatkozásában, hiszen sok cégnek van egy vagy két tagja – ez esetben általában a tulajdonos és a képviselő személye is egybeesik –, így a hozzájárulás formaságnak tekinthető. Ugyanígy gondot okozhat, hogy ezt a kizárást a jogszabály csak a főtevékenységhez köti: a kizárási ok máris kiesik, ha a másik társaság a konkrét tevékenységet nem főtevékenységként folytatja. Az azonos tevékenység folytatásánál a bírói gyakorlat értelmében a cégjegyzékben rögzített adatok az irányadók.⁹

A korábbi Gt. szabályozása az egy személy által viselhető vezetői tisztségek számát háromban maximálta, a hatályos törvény ezt a megkötést már nem tartalmazza. A hatályos Gt.-ben az a régi korlát sem szerepel, amely szerint egyszemélyes gazdasági társaság – ha törvény ettől eltérően nem rendelkezik – nem lehet gazdasági társaság egyedüli tagja, illetve részvényese. Ennek a fordított szabálya él: egyszemélyes gazdasági társaság – ha törvény eltérően nem rendelkezik – újabb egyszemélyes társaságot alapíthat, gazdasági társaság egyedüli tagja (részvényese) lehet.

A vezető tisztségviselőkre vonatkozó összeférhetlenségi korlátot a cégnyilvántartás sokszor még nem is tartalmazza, ez szintén a visszaélések melegágya. Példának okáért a magánszemélyt a Btk. 56. §-a alapján eltiltották a foglalkozásától, az ítélet azonban még nem emelkedett jogerőre (a foglalkozástól eltiltás büntetés alkalmazása szempontjából ugyanis foglalkozásnak minősül az is, ha az elkövető a gazdálkodó szervezet általános vezetését ellátó szerv tagja, illetve igazgatója; a szövetkezet igazgatóságának vagy felügyelőbizottságának tagja; a gazdasági társaság vezető tisztségviselője, illetve felügyelőbizottságának tagja vagy egyéni vállalkozó). Probléma az is, hogy az előbbieket szerint egy adócsalásért kiszabott pénzbüntetés sem lehet

⁹ LB Gf. II. 31. 200/2002.

akadályja annak, hogy a vezető tisztségviselő újabb társaságban is vezetői pozíciót töltsön be.

A jelenlegi összeférhetetlenségi szabályozás hátrányát abban látom, hogy az egyszerűsített cégeljárás jelentősen megkönnyíti a társaságok alapítását, a cégbírósnak csak nagyon szűk lehetősége van a kontrollra. A visszaélések megelőzését lehetővé tenné az olyan szabályozás, amely a bejegyzés alapjául szolgáló okiratok tartalmi vizsgálatát nemcsak az eljáró jogi képviselő, hanem a cégbíróság feladatává is teszi.

Száz cég egy székhelyen

A cég székhelye a cég bejegyzett irodája. A bejegyzett iroda a cég levelezési címe, az a hely, ahol az üzleti és hivatalos iratok átvétele, érkeztetése, őrzése, rendelkezésre tartása, valamint ahol a külön jogszabályban meghatározott, a székhellyel összefüggő kötelezettségek teljesítése történik. A cégnek a székhelyét cégtáblával kell megjelölnie. A cég székhelyeként a cégjegyzékbe annak az ügyvédnek (ügyvédi irodának) a székhelye is bejegyezhető, amely a cég megbízásából gondoskodik a cég üzleti és hivatalos iratainak átvételéről, érkeztetéséről, megőrzéséről, rendelkezésre tartásáról, valamint a külön jogszabályban meghatározott, a székhellyel összefüggő kötelezettségek teljesítéséről, így különösen a cég székhelyéhez és a cégiratokhoz kapcsolódó hatósági kényszerintézkedések türéseiről (székhelyszolgáltatás).

Ebben az esetben az ügyvéd (ügyvédi iroda) székhelyét tüntetik fel a cégjegyzékben a cég székhelyeként, a székhely-szolgáltatási tevékenység ellátásáról pedig a megbízott ügyvéd gondoskodik. Igénybevétele mentesíti a társaságot az ingatlan tulajdonának, használati jogának megszerzése alól; garanciát jelent továbbá a vállalkozások elérhetőségének megteremtése szempontjából is, hiszen elviekben a szolgáltatás csökkenti a fantomizálás lehetőségét. A székhelyszolgáltatás részletes szabályait a 49/2007. (XI. 14.) IRM rendelet tartalmazza. A vállalkozás a megbízási szerződésben köteles meghatározni azokat az iratait (iratfajtáit), amelyeket a székhelyen kíván őrizni, rendelkezésre tartani. Idetartoznak legalább a cég cégiratai, hatósági engedélyei, az adóhatósághoz történő bejelentési kötelezettségével összefüggő iratai, valamint a számviteli törvény szerinti beszámolója (természetesen a felek ettől eltérően más iratokra is kiterjeszthetik a szerződés hatályát). Az ügyvéd köteles tételes és naprakész iratjegyzéket és ingóságra vonatkozó jegyzéket vezetni a magánál tartott iratokról és ingóságokról. Természetesen

el kell különíteni a cég székhelyén rendelkezésre tartandó iratokat és ingóságokat a céggel (egyéb megbízókkal) kötött más megbízatásaiból származó irataitól, ingóságaitól. Fontos szabály, hogy az esetleges hatósági kényszerintézkedés kizárólag a szerződésben meghatározott iratokra és ingóságokra terjedhet ki. A székhelyet biztosító ügyvéd (ügyvédi iroda) a hatósági eljárást nem akadályozhatja, de annak tényéről jogosult – álláspontom szerint köteles – haladéktalanul értesíteni a céget.

Mivel egy társaság székhelye elviekben egyben a központi ügyintézés helye, és a székhelyet nem saját maga, hanem ügyvéd (ügyvédi iroda) biztosítja, akkor ez utóbbinak kell megfelelnie mindazon gyakorlati feltételeknek, amely a központi ügyintézés helyével szemben is alapkövetelménynek tekinthető (iratmegőrzés szabályai, üzleti tevékenység folytatása, ügyfelek fogadása, hivatalos levelezés intézése stb.).

Megjegyzést érdemel az is, hogy bár a jogszabály csak az ügyvédek (ügyvédi irodák) által folytatható tevékenységként szabályozza a székhelyszolgáltatás jogintézményét, mégis sokszor előfordul, hogy egyes társaságok „kvázi székhelyszolgáltatást” végeznek, és ellátják az ezzel kapcsolatos adminisztratív feladatokat. Kizáró törvényi rendelkezés hiányában sajnos megvan a jogi lehetőség arra, hogy egy konkrét cím több, szélsőséges esetben akár száz vállalkozás bejegyzett székhelye legyen. A cégbíróságnak nem áll módjában a székhely valóságának ellenőrzése. A fantomcégek visszaszorításának egyik lehetséges módja tehát az egy címre való bejelentés lehetőségének radikális korlátozása.

Jogász a fantomizálásban

Napjainkban a jogi képviselők felelőssége a cégalapítás és az üzletrészek átruházása vonatkozásában különösen fontos, ezért van jelentősége a társasági szerződés (alapító okirat) ellenjegyzése kötelezettségének. Az ellenjegyzés garanciális jelentőségű, azért van előírva, hogy fokozza az ügylet jogszerűségét. A gyakorlatban előfordul azonban, hogy a szakma hitelét rontva ügyvédek is részt vesznek a cégek eltüntetésére irányuló cselekményekben.

Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény értelmében az ügyvéd azt bizonyítja az okirat ellenjegyzésével, hogy az megfelel a felek kinyilvánított akaratának és a jogszabályoknak. Az okratszerkesztő ügyvédnek a szerződési akarat kialakításában nincs szerepe, feladata arra korlátozódik, hogy a felek üzleti akaratának megfelelő, a célzott joghatás kiváltására alkalmas ok-

iratot szerkesszen. Ennek megfelelően a megbízó szerződési akaratát tükröző üzleti feltételek hátrányos következményei nem háríthatók át az okiratot szerkesztő ügyvédre. Az ügyvéd feladata, hogy ügyfelét hozzásegítse jogai érvényesítéséhez és kötelezettségei teljesítéséhez. Az ügyvédi ellenjegyzésből fakadó szabályozásból következően az ügyvédnek ellenőriznie kell, hogy az okiratba foglalni kívánt nyilatkozat valóban a fél által kinyilvánított akarat-e. Fennáll a szerződő fél személyazonosságának ellenőrzésére vonatkozó kötelezettség is; ha a fél nevében és helyette meghatalmazott jár el, akkor a kötelezettség kiterjed a meghatalmazott személyazonosságának ellenőrzésére és a meghatalmazás megfelelőségének vizsgálatára is. Az ügyvéd feladata egyebek között az, hogy megfelelő tájékoztatást adjon a feleknek arról, hogy milyen alakiságok szükségesek az ügyletük létrejöttéhez és érvényességéhez. Egy okirat alaki kellékeinek ellenőrzésére irányuló kötelezettség elmulasztása nem védhető tévedésre vagy eltérő jogértelmezésre hivatkozással. Az ügyvédi ellenjegyzéssel az ügyvéd azt is igazolja, hogy az okiratban foglalt ügylet megfelel a jogszabályoknak.¹⁰ Itt utalnék arra, hogy az ügyvédi és a közjegyzői ellenjegyzés között érezhető a különbség. A közjegyző által történő hitelesítés annak igazolására (bizonyítására) szolgál, hogy a szerződést megkötő fél a közjegyző előtt megjelent és ott nyilatkozatot tett; fő szabályként azonban nem terjed ki a közokiratban foglalt tények valóságának bizonyítására, vagyis azok tartalmának a tanúsítására.

Az ügyvédnek meg kell tagadnia a közreműködést az okirat szerkesztésében egyebek között akkor, ha tudomása szerint az okirat jogszabálysértő célra vagy jogszabály megkerülésére irányul, illetve a fél a személyazonosságának megállapításához nem szolgáltat adatot. Bár ebben a körben nagyon nehéz bizonyítani a jogellenes cselekményeket, a Legfelsőbb Bíróság már eseti döntéssel is szolgált az ügyvéd által elkövetett visszaélések ügyében. Bűnsegédként elkövetett csődbűncselekmény és társtettesként elkövetett közokirat-hamisítás büntetetté valósítja meg az ügyvéd, aki az adós vagyonával rendelkezésre jogosult eladók és a céget megvásárolni nem kívánó, általa is tudottan fiktív vevők közötti, a cég vagyonáról nem rendelkező okiratok elkészítésében és a cégjegyzékbe való bejegyzésben közreműködik, aminek következtében a tartozás fedezetül szolgáló vagyon eltűnik és ezáltal a hitelezők számára hozzáférhetetlenné válik¹¹.

¹⁰ LB Kfv. IV. 37.126/2006.

¹¹ LB Bfv. II. 895/2008.

Az előbbiek alapján a cégalapításhoz – és úgyszintén a változásbejegyzéshez – szükséges iratok ellenőrzését a társasági szerződést (alapító okiratot) ellenjegyző ügyvéd végzi el. A cégbírószági vizsgálat köre a jogszabály értelmében szűk, csupán a következőket vizsgálják:

1. A bejegyzést kérő jogi képviselőjének meghatalmazása megfelel-e a jogszabályoknak?
2. A kérelem kitöltése és a jogi képviselő bejegyzési kérelemben foglalt nyilatkozata megfelelő-e?
3. A kérelmező a szükséges okiratokat csatolta-e a kérelméhez?
4. A cég választott neve jogszabályszerű-e?

Üzletrész-átruházás

Problémát jelent, hogy az üzletrészek adásvétele gyakorlatilag hatósági ellenőrzés nélkül zajlik. Ezt próbálja kiküszöbölni a már említett T/4922. számú törvényjavaslat. Az új szabály szerint a korlátozott felelősségű társaság és a részvénytársaság jogutód nélküli megszűnése, valamint az üzletrész (részvény) rosszhiszemű átruházása esetén nem hivatkozhatna korlátozott felelősségre az a tag (részvényes), aki ezzel visszaélt. A korlátozott felelősségű társaság és a részvénytársaság azon tagjai (részvényesei), akik korlátozott felelősségükkel, illetve a társaság elkülönült jogi személyiségével a hitelezők rovására visszaéltak, korlátlanul és egyetemlegesen felelnének a megszűnt társaság ki nem elégített kötelezettségeiért.

A tervezet szerint a jövőben az üzletrész átruházására irányuló szerződés a tag cégjegyzékbe történő bejegyzésével jönne létre.

A javaslat legradikálisabb ötlete azonban az, amely a jövőben az üzletrész-átruházási szerződések érvényességét az állami adóhatóság jóváhagyásához kötné. A társaság tagja a jóváhagyás megszerzése érdekében közvetlenül keresné meg az adóhatóságot. Ha a változás bejegyzésére irányuló eljárásban az adóhatóság hozzájáruló nyilatkozata nincsen az iratok mellé becsatolva, akkor a cégbírószág azt hivatalból szerezné be. Az adóhatóság a következő esetekben tagadná meg a jóváhagyás megadását:

- a cég az adófizetési kötelezettségének határidőben nem tett eleget,
- a céggel szemben végrehajtási eljárás van folyamatban, vagy ellene már felszámolás iránti kérelmet nyújtottak be,
- a cég vagyonmértékében a kötelezettségek összege magasabb, mint a saját tőke kétszáz százaléka,

– a céggel szemben a gazdasági tevékenységével összefüggő peres eljárás van folyamatban.

Az előbbi megoldási javaslat célja a cégfantomizálás kiszűrése, a tervezett korlátozás azonban meglehetősen szigorú és erőszakos beavatkozást jelentene a jogalanyok magánjogi szerződéses kapcsolataiba.

Sejteni, tudni, bizonyítani

Az utóbbi néhány évben megnőtt a jelentősége az ügyvezetői és tulajdonosi felelősség érvényesítésének, amely polgári peres utat nyit a hitelezőnek arra, hogy a felszámolási eljárásban ki nem elégített követelésekért más álljon helyt. A hitelező vagy – az adós nevében – a felszámoló a felszámolási eljárás idején keresettel kérheti a bíróságtól annak megállapítását, hogy azok, akik a gazdálkodó szervezet vezetői voltak, feladataikat nem a hitelezők érdekeinek elsődlegessége alapján látták el. Ha többen közösen okoztak kárt, a felelősségük egyetemleges. Mentessül a felelősség alól a vezető, ha bizonyítja, hogy a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezte után az adott helyzetben megtette az ilyen tisztséget betöltő személytől elvárható valamennyi intézkedést a hitelezői veszteségek elkerülése, csökkentése, továbbá az adós gazdálkodó szervezet legfőbb szerve intézkedéseinek kezdeményezése érdekében. Ha a vezető a felszámolás kezdő időpontja előtt nem tett eleget az adós éves beszámolója külön jogszabályban meghatározott letétbe helyezési és közzétételi kötelezettségének, vagy nem teljesíti beszámoló-készítési, irat- és vagyonátadási, továbbá tájékoztatási kötelezettségét, a törvény szerint vélelmezni kell a hitelezők érdekeinek sérelmét.¹²

Mivel az előbbi felelősség független a büntetőjogi felelősségtől, a polgári peres eljárás és a büntetőeljárás egymástól függetlenül folyhat. A két eljárásban azonban helytel-közzel ugyanazok a bizonyítékok állnak mind a bíróság, mind pedig a nyomozó hatóságok rendelkezésére.¹³ Mivel az esetek felgöngyölítését sok esetben előzi meg adóhatósági eljárás, a nyomozati sza-

¹² Cstv. 33/A § (1)–(2) bek.

¹³ Fontos azonban megjegyezni, hogy a polgári, közigazgatási ügyben eljáró bíróságot a büntetőügyben hozott jogerős ítélet csak annyiban köti, hogy a bűnösség kérdésében attól nem térhet el. A büntetőítéletben megállapított tényálláshoz azonban nincs kötve. Nincs tehát akadálya annak, hogy a bíróság a közigazgatási perben elé tárt valamennyi bizonyíték figyelembevételével a büntetőbíróságától eltérő tényállást állapítson meg. LB Kfv. I. 35.155/2004.

kaszban nagy segítséget jelenthet a Nemzeti Adó- és Vámhivatal által feltárt tényállás és a rendelkezésre álló adójogi bizonyítékok egyaránt; emiatt az alábbiakban rögzített cselekményeket célszerű az adóeljáráson kívül a nyomozati szakban is elvégezni.

Vizsgálni kell, hogy a társaság – ha a felszámolás megindult – eleget tett-e az eljárás előtti három évben a beszámoló letétbe helyezési kötelezettségének; nemleges esetben a hitelezői érdekek sérelmére nézve a törvény vélelmet állít fel. Természetesen vizsgálni lehet a három éven túli mérlegek adatait, továbbá a felszámolási eljárás megindításakor kötelezően elkészítendő tevékenységzáró mérleget is. Különös jelentősége van az egyes beszerzések, értékesítések, beruházások körülményeinek, az eszközök selejtezésének, az eredménykimutatások vizsgálatának. Ha az iratanyag rendelkezésre áll, szükséges az egyes szerződések „felboncolása”: kik kötötték, mikor, milyen körülmények között, a gazdasági esemény a valóságban létrejött-e, a teljesítést igazolták-e, az összhangban áll-e a kibocsátott (befogadott) számlákkal stb. Ez különösen fontos, hiszen egy társaság tulajdonosainak, képviselőinek, alkalmazottainak stb. nyilatkozata nem alkalmas arra, hogy igazolja egy bizonylat hitelességét. A bizonylati elvből és a bizonylati fegyelemből következően a hitelességet csak olyan dokumentumok igazolhatják, amelyek alapot adhatnak egy számviteli bizonylat kiállítására, feldolgozására, kiállításukra a gazdasági eseménnyel egy időben kerül sor, valamint megfelelnek a rájuk vonatkozó formai és tartalmi követelményeknek.

Az adós társaság, illetve a mögöttes felelős tulajdoni viszonyait a nyomozó hatóságok által is elérhető Takamet (ingatlan-nyilvántartás), GIR (gépjármű-nyilvántartás) és IRM (cégnilvántartás) online adatbázisokból lehet tisztázni.

Meg kell keresni a társaság székhelye szerinti települési önkormányzatot, mit tudnak a társaság működéséről: a cég szerepel-e a nyilvántartásukban, nyújtott-e be iparűzésiadó-bevallást, ismerik-e a társaság képviselőit (tulajdonosait) stb.

Figyelni kell a társaság adófolyószámlájának átruházáskori egyenlegét: milyen adónemben állt fenn tartozás, és milyen összegben. Folyamatosan fennálló, nagymértékű adóhátralék és az üzletrész átruházása között ok-okozati kapcsolat állhat fenn. Szintén célszerű a folyószámla későbbi alakulásának figyelemmel kísérése, hátha a társaság a későbbiekben kísérletet tett a hátralékának csökkentésére: teljesített egyösszegű befizetést, fizetési könnyítést kért és a részletfizetést folyamatosan határidőben teljesíti stb. Ez különösen fontos akkor, ha a feljelentés az adó behajtásának késleltetésével (meg-

akadályozásával) elkövetett adócsalás gyanúja miatt történt.¹⁴ A bűncselekmény megvalósulása szempontjából közömbös, hogy az adó fizetésére kötelezett társaságnak van-e vagyona, és a meglévő vagyon behajtása szenved késedelmet, vagy hiúsul meg.¹⁵ A számviteli szabályok szerint a gazdálkodónak akkor is van vagyona, ha a társaság tartozásainak és követeléseinek összege kiegyenlíti egymást, vagy ha esetlegesen a tartozásai meghaladják a követeléseit (egyetlen kivétel a házipénztár készpénzállománya: nulla forint pénztáregyenlegből további kifizetés fizikailag már nem teljesíthető).

Ha elérhető, mindenképpen szükséges a volt képviselők nyilatkoztatása arról, hogy a fizetésektelenség hogyan következett be, illetve milyen lépéseket tettek annak elkerülése érdekében, mi volt az üzletrezt átruházásának indítók, a szerződést milyen körülmények között kötötték stb.

Hogyha felszámolási eljárás elrendelésére került sor, szükséges a felszámoló nyilatkoztatása is, hogy a volt képviselő felvette-e vele a kapcsolatot, az iratokra és a vagyonra vonatkozóan teljesítette-e az átadási kötelezettséget, készített-e tevékenységet lezáró mérleget stb.

Zárszó

Mint láthattuk, fantomcégek esetében a társaságok tulajdonjogának átruházása és a székhelyek folyamatos áthelyezése mellett a tulajdonosok szándéka legtöbbször a hatóság felügyelete alól való elvonás, így lehetetlenné válik a központi kontroll. A cégek megszüntetésével járó felszámolási eljárás folyamán nem elégíthetők ki a hitelezői igények, ezáltal nemcsak az állami költségvetést, hanem a gazdasági élet más szereplőit is több száz milliárd forint kár éri éves szinten. A gazdasági élet megtisztítása a fantomcégektől korántsem egyszerű folyamat, és időben is meglehetősen lassú. Álláspontom szerint mindenképpen szükséges az adó- és büntetőjogi normák szigorítása annak érdekében, hogy ez a káros magatartás a tisztességes vállalkozások védelmében visszaszoruljon.

¹⁴ Btk. 310. § (5) bekezdése. Ahivatkozott fordulat lényege, hogy az elkövető a már megállapított adó meg nem fizetése céljából téveszti meg a hatóságot. Mulasztással nem követhető el, mindenképpen aktív magatartást feltételez. A tettes valószínűleg olyan adatokat tár a hatóság elé, amelyek halasztást (részletfizetést, az adó megfizetése alóli mentesülést) eredményezhetnek. Itt kell megjegyezni, hogy a 2012. január 1. napjától hatályos 2011. évi LXIII. törvény (a büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és egyes törvények pénzügyi bűncselekményekkel összefüggő módosításáról) megszünteti az adócsalás törvényi tényállását, és új bűncselekményként a költségvetési csalást vezeti be. 15 LB Bfv. II. 527/2008/6.

PÁLYÁZAT

KATAI RAFAEL

Taktikai ajánlások a helyszíni szemléhez¹

Valamikor az 1950-es évek elején még azt mondták, hogy „Minden helyszíni szemle két részből áll: a statikus, azaz mozdulatlan állapotban végrehajtott szemléből és a dinamikus, avagy mozgó állapotban végrehajtott szemléből. A statikai részben a nyomozó a helyszíni szemle során a felfedezett tárgyakat úgy vizsgálja meg, hogy azokat eredeti állapotukban hagyja, helyükről el nem mozdítja. Ezt követően a nyomozó a tárgyakat a helyükről elmozdítja és azokat kézbe veszi, elfordítja, eltolja, magához vonja azon célból, hogy a szemle alá vont tárgyakon nyomokat fedezzen fel, illetve azokat jobban szemügyre vehesse.”²

„A szemle statikus szakaszának feladata az összkép rögzítése vagy más szóval helyzet-megállapítás. Ez a helyszínen lévő valamennyi dolognak és közvetlenül érzékelhető jelenségnek térbeli elhelyezkedésük és egymással való összefüggésük állapotában való rögzítését jelenti. Célja, hogy a helyszínt egységes, összefüggő egészként vizsgálva a történetekre következtetni és szükség esetén azokat rekonstruálni lehessen.”³

Biztosan akad, aki új szempontok, a technikai lehetőségek vagy egyéb ok alapján az előbbi fogalmat képes jól és használhatóan kiegészíteni, azt azonban nyugodtan megállapíthatjuk, hogy Déri Pál meghatározta az alapokat. Én csak annyit tennék hozzá, hogy a szemle statikus szakasza egyben felkészülés a dinamikus szakaszra, hiszen ez alatt jelölhető ki a bizonyítékgyűjtés helye és módja is. Ezek szerint a helyszín kiterjedése az első, amit vizsgál a szemlebizottság, mert ahhoz igazítja a tevékenység megkezdésének helyét és módját is. Meghatározza, hogy hol készüljenek az első fénykép- vagy videofelvételek, hol lehet szagnyomot, járműnyomot, lábbelinyomot (stb.) rögzíteni. A bűncselekmény helyszínéhez vezető utak, a megközelítés, valamint az elkövető távozásának helye, iránya fontos bűnjeleket rejthet. Csak ezek vizsgálata után lehet a közvetlen helyszínt megtekinteni, és csak utána kezdődhet

¹ A tanulmány a Belügyminisztérium és a Belügyi Szemle által kiírt pályázatra beküldött anyag szerkesztett, rövidített változata.

² Gyarmati István (szerk.): A nyomozók kézikönyve. KJK, Budapest, 1955, 175. o.

³ Garamvölgyi Vilmos (szerk.): Kriminalisztika. BM Tanulmányi és Módszertani Osztálya, Budapest, 1961, 350. o.

a dinamikus szakasz, ahol ismét előbb nézni, látni, keresni, kutatni, előhívni, rögzíteni, csomagolni kell a bűnjelet. A statikus és a dinamikus szakaszokat éles határral elválasztani, a helyszíni intézkedéseket határozottan kettéosztani egyértelműen nem lehet és nem is szabad. Mindig a célszerűség és a szakszerűség irányítsa a munkát, lépésről lépésre haladhatunk csak előre, az egyik hely statikus, majd dinamikus vizsgálata után jöhet csak a következő.

Nagy figyelmet és körültekintést igényel a statikus szakasz, hiszen a helyszíni intézkedések első hibái is itt mutatkoznak meg, türelmetlenség miatt sok esetben összemosás a szakaszokat oly módon, hogy az már kárt okoz. Az összkép-rögzítést gyakran megelőzi a nyomkutatás, anyagmaradvány-begyűjtés, így nem lehet utólagos rekonstrukcióra alkalmas fényképfelvételeket készíteni a helyszínről és a szemle tárgyáról. Be kell tartani a sorrendet, mindig legyen előbb statikus, fényképezős, gondolkodós szakasz, amely során a később végre nem hajtható méréseket is el kell végezni, majd ha már a lehető legtöbb dolgot gondolatban tisztáztuk, akkor lehet továbblépni a nyomkutatás és -rögzítés szakaszába.

A dinamikus szakasz fogalmának meghatározásakor ismét Déri Pált hívom segítségül, mert egyszerű, minden szükséges elemet tartalmazó, de esetlegesen jól kiegészíthető leírást készített. „A szemle dinamikus (tárgyvizsgáló) szakaszában fel kell kutatni, vizsgálni és rögzíteni kell a helyszínen lévő valamennyi olyan dolgot, nyomot, elváltozást és jelenséget, amelynek az ott lefolyt cselekménnyel kapcsolatban jelentősége van (releváns), illetőleg amely támpontot nyújthat a bűncselekmény felderítéséhez, vagy tárgyi bizonyítékot képezhet. A dinamikus szakasz végrehajtása során is a környezetükkel összefüggésben szemléljük a dolgokat és jelenségeket, de a nyomok és a tárgyi bizonyítékok felkutatása, szemrevételezése és rögzítése céljából a helyszínen található dolgokat helyükből kimozdítjuk.”⁴

Katona Géza fogalmazta meg, hogy: „A helyszíni szemle során megvalósítandó szervezési elvek között kiemelt helyen kell megemlítenünk a helyszíni szemle egységének kérdését. A helyszíni szemlén belül didaktikai szempontokból megkülönböztethetünk statikus és dinamikus, vagy más elnevezésű szakaszokat, sor kerülhet a technikai és taktikai jellegű tevékenység megkülönböztetésére. A tudományos, műszaki fejlődés szükségszerűen magával hozta a helyszíni szemlét alkotó tevékenységen belüli specializálódást. Ez nem jelentheti azonban a szemlének taktikai és technikai tevékenységre történő éles fel-

⁴ Uo. 366. o.

bontását olyképpen, hogy a nyomozó csupán nézelődik, s tanúkkal foglalkozik, a technikai felelős pedig tárgyi elváltozásokat, nyomokat keres és rögzít.”⁵

„A helyszíni szemlét általában számtalanszor meg lehet ismételni, de eredményességének lehetősége az idő múlásával és egyéb tényezők hatására állandóan csökken. Különösen pótolhatatlanok az első szemlén elmulasztott lehetőségek. Éppen ezért a helyszíni szemlével nem lehet kísérletezgetni, lefolytatását csak gyakorlott, határozott, áttekinthető, a krimináltechnikát és taktikát jól ismerő kriminalistára, rendőrré lehet rábízni. Ilyen nyomozókból kell létrehozni a helyszíni szemlék lefolytatására hivatott bizottság magvát.”⁶

Katona Géza is úgy gondolta, hogy „a helyszín állapotának megvizsgálása, a helyszínek környékének alapos átvizsgálása, nyomok észlelése, biztosítása, leírása és lerajzolása olyan általános kriminalisztikai feladat, amelyhez minden jól képzett nyomozónak, vagy körzeti megbízottnak [...] értenie kell. [...] [a nyomozótól] joggal elvárhatjuk a leggyakrabban előforduló nyomok és tárgyi bizonyítékok rögzítését [...] a taktikai tevékenység mellett az átlagos színvonalú technikai tevékenység elvégzését is.”⁷

Nehéz azonban szakértőt, szaktanácsadót találni, baj van az alkalmassággal és a képességekkel is, de egyre nagyobb gondot okoz, hogy egyes szakterületeken (például orvos) kevés az igazságügyi szakértő, nagy a leterheltség. A rendkívüli halálesetek helyszíni szemléinek jellegzetessége, hogy a bizottságnak tagja egy orvos is, ám a háziorvosok, ügyeletes orvosok igazságügyi képzettsége olyan alacsony szintű, hogy az már veszélyezteti a szemle szakszerűségét.

A tárgyi feltételek megteremtése alapvetően pénzkérdés. A helyszínre jutás, a világítás, a kommunikáció, a technikus eszközei és minden a helyszíni szemle lefolytatását gyorsító, támogató, az eredményeinek rögzítését pontosító eszköz kiváló minőségben és a legújabb fejlesztések szerint létezik. Bármilyen eszköz és technológia beszerezhető, amint arra Katona Géza is utalt, akár az interneten megtalálható és megrendelhető. A Rendőrség Tudományos, Technológiai és Innovációs Tanácsának 2010-ben megtartott értekezletén *Pinkóczi József* rendőr alezredes örömmel tudatta, hogy világszínvonalú technikai eszközök kerültek be a magyar rendszerbe, egyebek között a lapangó nyomkutató új eszközei is. Persze hogy örülni kell neki, de azért azt jól érzékelteti ez a XXI. században Magyarországon nagy horderejűként tett

5 A Kriminalisztikai és Módszertani Tanácskozás anyaga: a helyszíni szemle, BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1972, 111. o.

6 Garamvölgyi Vilmos (szerk.): i. m. 332. o.

7 A Kriminalisztikai és Módszertani Tanácskozás anyaga... i. m. 112. o.

bejelentés, hogy nem a technikai eszközök fejlesztésével fog megvalósulni a helyszíni szemlék színvonalának rövid távú emelése. Lassú felzárkózás várható, mert egy gyorsabb ütemhez nagyon sok pénzre lenne szüksége a rendőrségnek, azt pedig be kell látnunk, hogy a gazdasági válság okozta nehézségek, az országot sújtó katasztrófák és a politikai helyzet nem segít, úgyhogy más megoldást kell keresnünk úgy, hogy közben napirenden kell tartani a tárgyi feltételek javításának szükségességét.

„A szemlebizottságban részt vevő tapasztalt, összeszokott kriminalisták számára a tudomány mindenkori színvonalának megfelelő technikai felszerelést kell biztosítani, hogy minél több nyomot, elváltozást stb. tudjanak felkutatni, és minél tökéletesebben rögzítsék azokat későbbi vizsgálatok számára. Minden helyszín, és azon belül minden nyom stb. felkutatása és rögzítése sajátos technikai felszerelés és sajátos eljárások alkalmazását igényli...”⁸

„A kisebb súlyú bűncselekmények helyszínére technikus nélkül kiszálló nyomozó sem dolgozhatik azonban eredményesen a leggyakoribb nyomok (lábnyom, ujjnyom, stb.) felkutatására és rögzítésére alkalmas alapvető technikai felszerelések nélkül.”⁹

A mai bűnügyi technikusok oktatása megfelelőnek tűnik, de kevés használható új eszköz és módszer kerül be a rendszerbe, ennek alapvető okát – amint arról szó esett – a modern eszközök árában kell keresni. Felvetődik a kérdés, hogy mennyit ér egy ember élete, mennyit áldozhatunk egy bűncselekmény elkövetőjének felkutatására, egy esetleges újabb bűncselekmény megelőzésére. Mennyit ér a tudás és a lehetőség akkor, amikor a régi módszerekkel, például a porozásos eljárással történő nyomkutatóással már nem lehet azonosításra alkalmas nyomot találni és rögzíteni? A másik oldalról viszont az látható, hogy a technika már-már átesett a ló túlsó oldalára a DNS-alapú nyomozásban. Az elmélet egyszerű: a DNS-t nem kell keresni, csak rögzíteni, hiszen mindenhol ott van, úgyhogy rögzítsük! Ezzel szemben az ujjnyomot először meg kell találni, csak azután lehet rögzíteni, amely már nem megy úgy, mint régen, úgyhogy ne erőltessük! Ebben csak az a baj, hogy amíg használható ujjnyomnyilvántartás van, használható DNS-nyilvántartás még nincs, ezért a vizsgálandó anyag mennyisége gyorsan nő, eredmény azonban csak lassan várható, és a DNS-profil önmagában semmit nem ér. A DNS nem minden, más nyomok és anyagmaradványok talán gyorsabban cél-

⁸ Déri Pál: A helyszíni szemle. In: Garamvölgyi Vilmos (szerk.): i. m. 334–335. o.

⁹ Uo.

hoz juttatnák a nyomozót, de modern technikára van szükség a régi módszer hatékony alkalmazása érdekében, ami azonban sok pénzbe kerül.

Eljárási szabályok a bizonyítási eszközök rögzítésére

A helyszíni szemle során felkutatott tárgyi bizonyítási eszközökkel kapcsolatos teendőkről a Be. szemlééről szóló 119. §-a mindössze annyiban rendelkezik, hogy azokat fel kell kutatni, össze kell gyűjteni, és gondoskodni kell a megfelelő módon történő megőrzésükről. A bűnjelkezelés módjáról ez a szakasz nem ír semmit, csak a Be. lefoglalásról szóló részében van egy speciális utalás, egy a megőrzés miatt kiemelt pont és két általános kezelési iránymutatás. Tömör lényegét tekintve a 153. § (2) bekezdés szerint az olyan iratot, vagy az azt tartalmazó adathordozót, amelynek megismeréséhez a jogosult nem járult hozzá, zárt borítékban kell átadni a hatóságnak, a 154. § (1) bekezdés szerint pedig arról a dologról, amelynek a megőrzéséről nem letétbe helyezéssel, hanem egyéb módon gondoskodik a hatóság, a dologról készült jegyzőkönyvet vagy fényképfelvételt kell az ügyirathoz csatolni. A 154. § (2) bekezdése az egyedi azonosításra alkalmas adatok rögzítését teszi kötelezővé, míg a (3) bekezdés a lefoglalt dolog állaga változatlanságának biztosítására és a nyomok megőrzésére szólít fel azzal, hogy a dolgot ne lehessen kicserélni, és az azonossága könnyen megállapítható legyen, de részletesen nem tárgyalja a teendőket.

A *közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól* szóló 2004. évi CXL. tv. (Ket.) 50. § (7) bekezdése annyit ír a tárgyi bizonyítékról és a bizonyítékként felhasználható iratról, hogy azokat a hatóság lefoglalhatja. Ez annyiban tartozik a tárgyhoz, hogy a rendőrség rendkívüli haláleset miatt a Ket. szabályai szerint szükség esetén helyszíni szemlét, illetve halottszemlét folytat le. E kötelezettsége szakszerű teljesítése érdekében az ORFK vezetője az 1/2006. számú utasításában szabályozta a teendőket. Az utasítás 55. pontja szerint: „A szemle során fel kell kutatni és rögzíteni kell a holttesten és környezetében található mindazon tárgyakat, nyomokat, anyagmaradványokat és elváltozásokat, amelyek a halál okának és bekövetkezése körülményeinek bizonyítására alkalmasak.” Ez, mint látható, szintén nem ad támpontot arra nézve, hogy a törvényesség érdekében milyen módon kell rögzíteni a felsoroltakat, de az utasítás alapelvei között az 5. pontban leírja, hogy „...az eljárási cselekményeket [...] úgy kell végrehajtani, hogy azok adatai egy későbbi, esetleges büntetőeljárásban bizonyítékként felhasználha-

tók legyenek”. Ezt megerősítendő a 82-től 87-ig terjedő pontokban rendelkezik az eljárás során rögzített tárgyak kezeléséről, de ezek is inkább praktikus tanácsok, mintsem garanciális elemek.

Ezek után azt gondolhatnánk, hogy megvan a megoldás, amikor megtaláljuk a *lefoglalás és a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezelésének, nyilvántartásának, előzetes értékesítésének és megsemmisítésének szabályairól, valamint az elkobzás végrehajtásáról* szóló 11/2003. (V. 8.) IM–BM–PM együttes rendeletet. Sajnos azonban ez a rendelet sem ír a bizonyíték felkutatásának és rögzítésének olyan módjáról, amellyel az felhasználható és megámsadhatatlan lesz. De az első olyan jogi norma, amelyben a bűnrel csomagolásáról, annak lezárásáról, az azon, illetve a bűnrelcímken feltüntetendő adatokról olyan részletes leírás található, amely foglalkozik a bűnrel hitelességével is. A rendelet részletezi a lefoglalásról szóló jegyzőkönyv tartalmi követelményeit is, valamint a bűnreljegyzékkel kapcsolatos teendőket.

A nyomok és anyagmaradványok rögzítésének pontos menetét a *belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól* szóló 23/2003. (VI. 24.) BM–IM együttes rendelet írja le. A 32–35. §-ban a szemle során rögzített nyomok, anyagmaradványok szakszerű csomagolását és hitelesítését taglalja, ezzel megteremti az eddig leírtak alapját. Tekintettel arra, hogy a rendőrség által rendkívüli halál esetben lefolytatott helyszíni és halottszemlélt úgy kell végrehajtani, hogy annak adatai egy később esetleg szükségessé váló büntetőeljárásban felhasználhatók legyenek, e rendelet utasításait a Ket.-eljárásban is figyelembe kell venni a nyomok, anyagmaradványok rögzítése és csomagolása során.

Az eddigiek alapján jól látható, hogy a helyszíni tevékenység minőségbiztosítása gyenge lábakon áll, túlságosan sok helyen, szétszórtan található meg a szabályozás, túl nagy jelentőséget kapnak a kriminalisztikai ajánlások, így kissé alulszabályozottnak tűnik a szemle folyamán beszerezhető bizonyítékok kezelése, ami lehetővé teszi a szemlék elnagyolását is.

A helyszíni szemle során szerzett információkat jelentés vagy jegyzőkönyv formájában okiratba kell foglalni, hogy azok az eljárás minden szakaszában bizonyítékként felhasználhatók legyenek. A jelenlegi büntetőeljárás-jog megengedi a jelentés készítését jegyzőkönyv helyett, így annak sem elvi, sem gyakorlati akadálya nincs.¹⁰ Súlyosabb bűncselekmények esetén azonban nem ajánlott a jelentéskészítés, mert az kisebb erővel esik a latba, hiszen az

¹⁰ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. tv. 166–168. §.

abban foglaltakat csak a készítője hitelesíti az aláírásával, míg a jegyzőkönyvet annak tartamával egyetértve minden jelenlévő aláírja. Különösen jelentős ez azokban az esetekben, ahol a sértett vagy a képviselője nincs jelen, illetve ahol a gyanúsított jelen van. A nyomozó szerv emellett elrendelheti, illetve elrendeli – a gyanúsított, a védő és a sértett indítványára – a nyomozási cselekmények (jelen esetben a szemle) jegyzőkönyv helyett más módon történő rögzítését, amelyet nyolc napon belül írásba kell foglalni. Ez a 23/2003. (VI. 24.) BM–IM együttes rendeletbe foglalt rendelkezés lehetővé teszi a helyszínen készített video-, fénykép-, illetve hangfelvétel, jegyzet, feljegyzés és vázlatrajz jegyzőkönyv készítéséhez történő felhasználását.

Az új szemlélet szerint azt kell alapul venni, hogy a szemle csak akkor válik minden szempontból elfogadhatóvá, ha az eljáró hatóság

- a kétségbevonhatatlanul jogszerűen beszerzett bizonyítékokat olyan
- szakszerűen kutatta fel, hívta elő és rögzítette, hogy azok a bűncselekmény megtörténtét, az elkövető kilétét bizonyítani képesek, és
- oly módon került sor a csomagolásukra és dokumentálásukra, hogy a bizonyító erejüket az eljárás során végig fenntartják, mindamellett
- megváltoztatásuk, meghamisításuk annak módja és személye megállapítása nélkül kizárt.

Az elfogadható minőségű helyszíni szemle végrehajtása alapjainak megfogalmazásához végig kell gondolni a lehetőségeket, a rendelkezésre álló erő és eszköz szerinti adottságokat, az adott korlátokon, hatáskörön belül meg kell határozni az illetékességet, és akár létre lehet hozni egy mindenki számára kötelezően betartandó szabályrendszert (mint például a rendkívüli halálra vagy a körözési feladatokra vonatkozó szabályozások). Nem feltétlenül új szabályzatban, a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM–IM együttes rendelet ugyanis foglalkozik a helyszíni szemlével, így elég azt kiegészíteni olyan kötelezően betartandó szabályokkal, amelyek segítik a nyomozók és a technikusok munkáját.

A hatáskör kapitányság, megye és ORFK szinten természetesen adott, de a kapitányságokon belül lehet élni egyedi megoldásokkal őrsoke, körzeti megbízottra leosztott feladatokkal, avagy a létszámproblémák enyhítésére az egy bizonyos feladatra történő vezénlyéssel. Jó példa erre az a kapitányság, ahol a bűnügyi helyszínelő osztály alapszemélyzetét kiegészítve az őrsokeöl vezénlyelt nyomozók is részt vesznek a helyszíni szemlék végrehajtásában.

Ha lehetőség van rá, a kiemelt bűncselekmények helyszíni szemlét a jobban képzett, akár erre specializálódott nyomozók, bizottságvezetők végezzék, a kisebb súlyú bűncselekmények helyszínén olyanok járjanak el, akik tisztában vannak a szemle jelentőségével, feladataival, céljával, és alkalmasak arra, hogy elkészítsenek egy egyszerűbb szemlejegyzőkönyvet, sőt bűnügyi technikus hiányában az alapvető nyomok, anyagmaradványok rögzítésére képesek oly módon, hogy az így beszerzett bizonyítékok az eljárás során teljes értékűen felhasználhatók legyenek.

Hatáskörön belül az illetékességet kisebb egységekre, kapitányságok helyett örsökre, esetleg körzeti megbízottra és a területére is le lehet osztani a minősítésalapú elvek figyelembevételével.

Természetesen a legjobb megoldás a bűnügyi helyszínelő csoport, alosztály, osztály létrehozása, amelyben speciális szakértelemmel felvértezett, erre kiképzett munkatársak végzik a helyszíni szemlét. Mivel ez a létszámhiány miatt kevés helyen valósítható meg, jó megoldás a vegyes rendszer. Volt szerencsém megalkotni egy ilyen rendszer alapjait, és már több mint két éve jól működik. Ebben a rendszerben a városi kapitányságon a speciális szakképzéssel bíró bűnügyi helyszínelők mellett napi szinten vezényelt nyomozók vesznek részt a helyszínelő munkában. Az állandó tagok a kiemelt vagy nagyobb kárral járó bűncselekmények és a rendkívüli halálesetek helyszíni szemlét folytatják le, a vezényelt nyomozók pedig a kisebb súlyú bűncselekményekben tevékenykednek. Az ugyanitt állandó beosztottként jelen lévő bűnügyi technikus csak azokon a helyszíneken nem jelenik meg, amelyekre a feladat nélküle is megoldható.

Ez a megoldás nem várja el a nyomozóktól, hogy polihisztorokként minden feladat végrehajtásához meglegyen a szaktudásuk, elegendő az alapok elsajátítása is, de a csak e feladat végrehajtására specializálódott nyomozóktól a kiemelt ügyekben jobb minőség várható el. A cél az, hogy mindig legyen elegendő és a helyszíntípushoz tudással felvértezett erő.

A helyszíni szemlék megfelelő minőségű végrehajtásához természetesen szükség van megfelelő tudású, szakértelmű bűnügyi technikusra, akitől szintén nem várható el, hogy mindenhez értsen, elég, ha a rendelkezésére álló technikai eszközöket magabiztosan, a céljának megfelelően kezelve, a nyomok, anyagmaradványok felkutatásakor, rögzítéskor és csomagolásakor úgy jár el, hogy azal a lehető legnagyobb segítséget nyújtja a bizottságvezetőnek a szemle alapját adó múltbeli esemény rekonstruálásához, az abban részt vevők felderítéséhez.

A cél azonban, hogy a bűnügyi technikus a munkája során feltárt nyomokkal, anyagmaradványokkal, elváltozásokkal, körülményekkel kapcsolatos, az

esemény szempontjából releváns észrevételeit közölje a bizottságvezetővel, hogy azokat a megfelelő módon dokumentálhassák. Egyúttal azonban a bűnügyi technikusként is kötelessége a saját tevékenységének jogszabályoknak megfelelő dokumentálása (például a bűnjelek bűnjelcímkén vagy bűnjelzacs-kón, esetleg más módon történő feliratozása).

Fontos, hogy mindig legyenek megfelelő, a helyszíni szemle adta feladatok végrehajtásához szükséges felszerelések, úgymint fényképezőgép, videofelvétel, nyom- és anyagmaradványok felkutatásához, rögzítéséhez, csomagolásához szükséges eszközök.

Mivel úgy tűnik, hogy sem elegendő erő, sem elegendő eszköz nem áll rendelkezésre a helyszíni szemlék színvonalcsökkenésének a megállítására, esetleg a színvonal emelésére, és még a rendelkezésre álló erő korral vagy szakmai tapasztalattal erősített képzettsége is alacsony szintű, a megszokottaktól eltérő megoldást kell keresni. Az elmúlt hatvan évben többször felmerülő hasonló problémákra mindig ugyanaz volt a megoldás: lényegében semmi sem történt, csak beszéltünk a bajokról. Mindenki elmondta, hol látja a problémát, felvetődött a szemle szabályozásának gondolata, de lényegében csak a technikai fellendülés, az áttörések tartották szinten (vagy emelték egy elfogadható szintre) a helyszíni szemléket. Ebben az időszakban az informatika fejlődése és felhasználása, valamint a DNS-vizsgálatok alkalmazása jelentette a fejlődést.

Milyen lehetőségek vannak arra, hogy a rendelkezésre álló erő és technika felhasználásával jobb minőségű szemlék készüljenek? Természetesen taktikai megközelítéssel érhetünk el eredményt úgy, hogy közben folyamatosan fejlesztjük az erőben rejlő tudást és gyakorlatot, valamint a technikai eszközeinket. Ha sem mód, sem idő, sem lehetőség, sem pénz nincs arra, hogy oktatókkal, gyakorlatokkal gyorsan emeljük a tudást, és hogy kívádjuk annak készségi szintre emelkedését, új taktikai alapokra kell helyezni a helyszíni szemléket. A közös cél új szabályok felállítása, kilépés a múltból, az adminisztrációs teher ésszerűsítése, szemléletváltás, alaposság és kellő részletesség. A tapasztalat adta alaposságot pótolni kell, hiszen a rendelkezésre álló erő nagy része fiatal, a korral szerzett élettapasztalata is alacsony szintű, szakmai tapasztalata pedig jó esetben egy-öt év lehet. A tanult kriminalisztikai ismereteik még nem ülepedtek le, a tudásuk nagyrészt már megvan, de éles helyzetben, a helyszínen való alkalmazási szintje még alacsony. Azt viszont mindenképpen ki kell használni, hogy a helyszíni szemle végrehajtásához szükséges tudás ott lappang a fejekben. Mi a megoldás? Figyelmeztetni kell a bizottságvezetőt és a technikust az elvégzendő feladatokra. Fel kell hívni a fi-

gyelmüket arra, amit mi már megtapasztaltunk, meg kell mutatni a hibalehetőségeket és a helyes irányt. Mindezt úgy kell megtenni, hogy lehetőleg ne növekedjen (vagy ne túl nagymértékben) az adminisztrációs teher, és ne azt érezzék, hogy direkt irányítás alá kerültek, hanem azt, hogy profik, akikre súlyos bűncselekmények helyszíni szemléit, a nyomozás alapjainak megteremtését bízták. Erre tegyünk kísérletet, dolgozzunk ki általánosságban használható sémákat (katalógusokat), a fényképezésre, nyomkutatásra figyelmeztető, egyúttal azt adminisztráló adatlapokat, amelyek könnyen kezelhetők, logikusak és – az arról készült szemlejegyzőkönyv, adminisztrált kutatás és bizonyítékrögzítés, valamint fényképmelléklet és helyszínvázlat minőségének javulásával – magasabb szintre emelik a szemle minőségét.

Minden érintett részére oktatásokat kell szervezni, amelyek általános és speciális tartalommal megfelelő alapot adnak a helyszíni szemlék helyes végrehajtására, a kriminalisztikai gondolkodásra és a lehető legtöbb bizonyíték összegyűjtésére. Az oktatásokon elhangzottakat számon kell kérni, vizsgáztatni kell annak érdekében, hogy a megszerzett ismeretek értékét is jelentse, majd a gyakorlati munka közben folyamatosan ellenőrizni kell az elmélet beépülését. Az önbecsülés kialakítása, fenntartása és emelése érdekében szükséges a pozitív visszajelzés is.

A szemlén részt vevőknek az elméleti tudáson és annak gyakorlati alkalmazhatósága ismeretén kívül szükségük van arra is, hogy pontosan tisztában legyenek a feladatukkal. Ez azt jelenti, hogy minden résztvevőnek meg kell fogalmazni a feladatát, kompetenciáját és a hierarchiában elfoglalt helyét. A szemlebizottság tagjainak munkája csak akkor kérhető számon, ha mindegyikük tudja, mi a feladata. Így ellenőrizhető és ellenőrizendő az elvégzett munka, mert csak a meghatározott feladatok kérhetők számon, de azokat számon is kell kérni.

Azt, hogy kinek kell megjelennie a helyszínen, már az ötvenes évek elején pontosan megfogalmazták, és a korábban idézett szöveg ma is megállja a helyét. Mivel mindenkinek tisztában kell lennie a feladatával, ezért azt is egyértelműen meg kell fogalmazni, és tudatosítani kell a résztvevők bizottsági hierarchiában elfoglalt helyét is, mert csak így kaphatunk profi, együttműködésre alkalmas, felelősséggel irányított csapatot, amelyben minden résztvevőtől el lehet várni, hogy a saját szakmája szabályai szerint lelkiismeretesen végezze a munkáját.

Ha a nyomozás vezetője jelen van a helyszínen, a teljes bizottság, valamint a bűncselekmény kapcsán adódó egyéb feladatokat végrehajtó teljes állomány parancsnoka, főszervezője, aki a helyszíniszemle-bizottság szakmai

munkájában irányvonalakat határozhat meg, de leginkább koordináló, kapcsolattartó szerepe van, ő gondoskodik az információáramlásról, és képes a szükséges tájékoztatás megadására is.

A bizottságvezető a teljes szemlebizottság munkáját irányítja, meghatározza az elvégzendő feladatokat, de a feladatok végrehajtását a speciális szakképzettségű bizottságtagok tudására alapozza. A bizottságvezetőnek erős szakmai tudása kell hogy legyen mind a büntetőjog, mind a kriminalisztika ágai, ezen belül leginkább a krimináltaktika és a krimináltechnika területén, de az igazságügyi orvostani tudása is átlagon felüli kell hogy legyen azért, hogy rálásson a beosztottjai munkájára, és képes legyen a feladatok meghatározására.

Kisebbségi súlyú bűncselekményeknél előfordulhat, hogy a helyíni szemlé nem bizottság folytatja le, hanem egyetlen nyomozó megy a helyszínre, aki fényképfelvételeket készít és a szükséges mértékben el tudja végezni a nyomtatást és rögzítést is. Ebben az esetben természetesen olyan nyomozónak kell intézkednie, akinek van a bizottságvezető képzettségének megfelelő szintű tudása.

A bűnügyi technikus a bizottságvezető irányítása alatt a helyszínen jelenlévő szakértőkkel együttműködve végzi a feladatát. Ki kell hangsúlyozni azonban, hogy a technikus csak és kizárólag olyan munkát végezhet a helyszínen, amire utasítást, illetve engedélyt kap. Önállósága addig terjedhet, hogy a rábízott feladatot saját belátása, felkészültsége, tudása alapján hajtja végre, és ha a munkája közben olyan információ jut a birtokába, amely a nyomozást segíti, más nyomok, anyagmaradványok, bizonyítékok vélhető helyére, az elkövető kitérére, illetve a vizsgált bűncselekmény lefolyására utaló adatokat tartalmaz, azt a lehető legrövidebb időn belül hozza a bizottságvezető tudomására.

A technikus a helyszíni szemle statikus szakaszában fényképfelvételeket és videofelvételt készít, valamint vázolja a helyszín főbb kontúrjait. Elvégzi a később el nem végezhető méréseket úgy, hogy folyamatosan szem előtt tartja a bizottságvezető utasításait és azt, hogy e tevékenysége folyamán véletlenül se semmisüljenek meg bizonyítékok, nyomok, anyagmaradványok, különös tekintettel a DNS-, szag-, illetve lábnyomokra, anyagmaradványokra.

A helyszíni szemle során csak egyértelmű esetben mérlegelheti a munkájához köthető szakértő lehetőségeit, saját okfejtés alapján nem juthat olyan következtetésre, hogy valamely nyom, anyagmaradvány, egyéb bizonyíték rögzítésére nincs szükség, hiszen azzal a szakértő úgysem tud majd mit kezdeni. Az ilyen irányú vélelmeket a bizottságvezetővel kell megbeszélnie, majd

PÁLYÁZAT

az ezután kapott utasítás szerint kell eljárnia. A rábízottakat a teljességre törekedve hajtsa végre, csak olyan feladat alól kaphat felmentést, amelynek elvégzésekor veszélybe kerülhet az egészsége, testi épsége. Ha a bizottságvezető úgy határoz, a korábban veszélyesnek ítélt feladatot a veszélyhelyzet megszüntetése után, megfelelő védőfelszerelés használatával el kell végeznie. Kötelessége a nyomok, anyagmaradványok, egyéb bizonyítékok szakmai tudásának megfelelő felkutatása, rögzítése, csomagolása, a munkáját dokumentáló iratok elkészítése.

Mivel a bünyügyi technikusok közül keveseknek van nagy tapasztalatuk, illetve az egységes munka biztosítása is megkívánja, célszerű a feladat-végrehajtást támogató segédletek elkészítése, amelyek lehetővé teszik a maradóktalan, pontos, követhető, ellenőrizhető munkavégzést.

A bünyügyi technikusok munkája hosszú évek, évtizedek óta változatlan, a technikai fejlesztés egy-két új, kriminalisztikailag értékelhető bizonyítékfajta (például DNS) megjelenésén túl a bizonyítékok felkutatására, rögzítésére és csomagolására korlátozódott. Ezek az új eszközök megkönnyítik a latens, illetve mikroméretű nyomok felkutatását és rögzítését, ennek következtében több bizonyíték kerül az eljárásba. Nem is lehet másra alapozni a helyszíni szemle technikai fejlesztésének lehetőségeit, mint erre, illetve az elvégzendő feladatokra felhívó, azok dokumentálását segítő és rendszerező taktika kidolgozására és az ehhez szükséges formanyomtatványok elkészítésére, elterjesztésére. Vigyázni kell azonban arra, hogy megtaláljuk az egyensúlyt, a formanyomtatványok ne terheljék nagyobb mértékben a technikust, mint amennyivel növekszik a szemle minősége a használatuk nyomán.

A szaktanácsadó jelenlétének célja, hogy a különleges szakértelmet igénylő kérdésekben már a helyszínen választ adjon olyan kérdésekre, amelyek segítenek például annak megállapításában, hogy történt-e bűncselekmény, ha igen, milyen módon zajlott le, ki vagy kik lehettek az elkövetők, illetve az elkövetőknek milyen jellemzői határozhatók meg. Ezen kívül a szakértő és szaktanácsadó speciális szaktudásával támogatja a helyszíni szemle sikeres lefolytatását akkor is, ha tárgyak, növények, állatok, történések (stb.) helyszíni gyors elemzése után alkot olyan véleményt, von le olyan következtetést, amely a vizsgált esemény szempontjából releváns és szükséges. A szakértő jelenléte nem csak lehetőség, kötelezettség is, hiszen például élet elleni bűncselekmény helyszínén minden esetben jelen kell lennie orvosnak.

A helyszíni szemléken leggyakrabban részt vevő szakértő az orvos, ezért nem lehet eltekinteni a feladata, szerepe bemutatásától, a hierarchiában betöltött helyének a tisztázásától. A rendkívüli halálesetek, valamint a testi épség

és élet elleni, halálos kimenetelű bűncselekmények helyszíni szemlélén minden esetben részt vesz orvos. Feladata a halál beálltának megállapítása és a halottvizsgálat. A halottvizsgálat során véleményt alkot arról, mi a halál vélhető oka, mikor következhetett be, történt-e bűncselekmény, illetve mi a holttesten lévő sérülések keletkezési mechanizmusa, ha azok eszköztől származnak, milyen eszköz lehetett. Az orvos tevékenysége során közreműködik a holttestből, holttestről szükséges minták, nyomok, anyagmaradványok, elemi szálak, egyéb bűnjelek rögzítésében, valamint részletes és pontos leírást ad a holttestről, a rajta lévő sérülésekről, releváns nyomokról, anyagmaradványokról, feltárt elváltozásokról, mindenről, amiről orvosi szakértelme okán nyilatkozni tud. Az orvost munkájában a bűnügyi technikus segíti, a halottvizsgálat során elkészíti a szükséges fényképfelvételeket, rögzíti és csomagolja a halotról, a halottból származó mintákat, bizonyítékokat. A helyszínen végzett halottvizsgálaton mindenképpen, de a boncolóhelyiségben végzett halottvizsgálat után is az orvos a helyszínt és a helyszínen lévő dolgokat az orvosi véleménye megalkotásához szükséges mértékben a bizottságvezető tudtával és engedélyével megtekintheti, megvizsgálhatja úgy, hogy a vizsgálat során bűnjel ne semmisüljön meg.

Az egészségügyi törvény halottakkal kapcsolatos rendelkezései végrehajtásáról, valamint a rendkívüli halál esetén követendő eljárásról szóló 34/1999. (IX. 24.) BM–EüM–IM együttes rendelet egyértelműen meghatározza az orvosnak rendkívüli haláleset vizsgálatakor a szemlebizottsági hierarchiában betöltött helyét, amikor a (4) és (5) bekezdéseiben kimondja, hogy „A halottvizsgálatot végző orvos – amennyiben a hatóság felkéri – részt vesz a szemlén, a szemlejegyzőkönyv orvosi részét kitölti, aláírja és orvosi bélyegzője lenyomatával látja el. Ha a helyszínen a hatóság azt állapítja meg, hogy a haláleset nem rendkívüli, és a szemle megtartását egyéb körülmény nem indokolja, a megállapításairól készített feljegyzést a halottvizsgálat végzésére illetékes orvosnak átadja, aki gondoskodik a halottvizsgálat további teendőinek ellátásáról.” Ez azt jelenti, hogy az orvos a hatóság (rendőrség) képviselőjében jelen lévő nyomozó, bizottságvezető utasításainak megfelelően jár el, az ő döntése alapján vagy részt vesz a rendkívüli haláleset helyszíni szemlélén, vagy a halálesetet természetes halálként kezelve egyedül jár el.

A bűncselekmények helyszíni szemlélén is egyértelmű a helye, hiszen a bizottság kiemelt tagja, aki a bizottság vezetője után következő legfontosabb személy a halottszemléken. Ezért a bizottságvezetőnek meg kell követelnie a szemlén részt vevő orvostól a precíz, alapos munkát, de a szükségesnél tovább nem tarthatja a helyszínen, feladata befejeztével elhagyhatja, sőt ha más

helyszíni feladatok vannak még hátra és az orvosra már nincs szükség, utasításra hagyja el a helyszínt. Az orvos a helyszíni halottszemle után az ott tapasztaltakról, véleményéről a szemlében érintetteken kívül senkinek nem nyilatkozhat, még az elhunyt hozzátartozójának is csak külön engedéllyel adhat bármilyen tájékoztatást. Az orvos szakértő helyszíni tevékenységét a bizottságvezető és a bűnügyi technikus dokumentálja, az orvos a helyszíni és halottszemlén készült iratokat aláírja.

A szemlejegyzőkönyv

A helyszíni szemlék szakmai technikai fejlesztésének lehetőségei alapvetően a helyszíni szemléken részt vevők intézkedéseiben keresendők és határozhatók meg, de a fejlesztés eredményessége – vagy eredménytelensége – a helyszíni szemléről készült jegyzőkönyv és mellékletei (fényképmelléklet, videofelvétel, helyszínrajz vagy helyszínvázlat, bűnjelek) minőségén, tartalmán, elkészítésének alaposságán mérhető le.

A helyszíniszemle-jegyzőkönyv tartalmi és minőségi követelményei általánosságban meghatározhatók. E szerint a jegyzőkönyvnek tartalmaznia kell a büntetőeljárás-jogban előírtakon túl a helyszín statikus állapotát, valamint a szemlebizottság dinamikus szakaszban végzett minden tevékenységét oly módon, hogy a leírásban folyamatosan tetten érhető legyen a jogszerűség, szakszerűség és kellő részletesség annak érdekében, hogy a jegyzőkönyv alapján az eljárás folyamán bármikor rekonstruálható legyen a helyszín és igazolható legyen az ott lezajlott bűncselekmény.

Mivel az elmúlt hatvan évben több vita is folyt a szakmán belül a szemlejegyzőkönyvek részletességéről, valamint tartalmi követelményeiről annak érdekében, hogy a szemlék színvonalát emeljék, több esetben is felmerült a sematikus helyszíniszemle-jegyzőkönyvek elkészítése is. 1950 táján még úgy gondolták, hogy „A helyszíni szemle lefolyásáról készült jegyzőkönyv elkészítésénél a nyomozónak arra kell törekednie, hogy az a lehetőségekhez képest rövid, könnyen érthető és a mellékletek szerint ellenőrizhető is legyen. Ezért kerülni kell a felesleges leírásokat, különösen akkor, ha a tárgyak alakja, helye és jelentősége a mellékletekből kitűnik.”¹¹ A hatvanas években kicsit csiszoltak rajta, már alaposságot is hangsúlyoznak, és a részletesség itt már tágabb körben értelmezett: „A szemlejegyzőkönyv készítése alapos és pontos

¹¹ Gyarmati István (szerk.): i. m. 179. o.

munkát igényel, mert a jegyzőkönyvből kimaradt tények elvesztik a bizonyítás során jelentőségüket. Ugyanakkor nem szabad a jegyzőkönyvet túlterhelni és ezzel áttekinthetetlenné tenni felesleges, a bűncselekménnyel össze nem függő (irreleváns) tárgyak, nyomok felsorolásával.”¹² Az 1970-es évek elején a helyszíni szemlék minőségromlásának javítása érdekében rendezett tanácskozáson Detrői Ernő rendőr alezredes azt mondta, hogy „Évek óta vajdó probléma a sematizált helyszíni szemle jegyzőkönyvek rendszeresítése. Többen idegenkednek a gondolatától és attól tartanak, hogy a tipizált jegyzőkönyvek gondolati restségre ítélik az eljáró nyomozókat, megkötik kriminalista fantáziájukat. Én a magam részéről sokkal inkább tartom reális veszélynek a meglévő hiányosságok fennmaradását, annál is inkább, mert a mai jegyzőkönyvek általánosító tapasztalatai között nem szerepel a szárnyaló fantázia, amelynek következtében a legértékesebb, friss, általában már nem rekonstruálható nyomok, adatok vesznek kárba vagy maradnak felhasználatlanul. Nem pótolhatja a helyszíni szemle jegyzőkönyvet holmi kérdőív, amire »igen, nem« vagy hasonló sztereotip válaszok adhatók. Elképzelhető azonban egy olyan – büntett fajtánként specializált – jegyzőkönyv sablon, amely felvetett kérdések formájában tartalmazza mindazokat az igényeket, amelyek megválaszolása a modus operandi – sőt az egész nyomozás kimenetele és a bizonyítási eljárás – szempontjából alapvetően fontos.”¹³

Összegezve megállapítható, hogy az ötvenes években arra figyelmeztettek, hogy rövid, egyszerű legyen a szemle, ennek következtében már a hatvanas években a nagyobb alaposág szükségét hirdették, 1970-re pedig sikerült elérni, hogy a gyenge minőség javítására országos tanácskozáson keresték a megoldást. Ezen a tanácskozáson merült fel talán először az úgynevezett tipizált szemlejegyzőkönyv igénye, amikor is az idézett szerző büntettfajtánkénti specializációt javasolt. Úgy gondolom, hogy ismét elérkezett az idő a helyszíni szemle-jegyzőkönyvek hasonló módon történő minőségjavítására, bár én nem büntett-, hanem helyszínfajtánkénti specializációt javaslok. Ezek a helyszínfajtákra készült segédletek azonban figyelemfelkeltő, a helyszíntípusra jellemző, jegyzőkönyvben rögzítendő vagy csak elvégzendő feladatokra utaló megjegyzések logikus gyűjteményei, katalógusai.

A tapasztalattal és szakértelemmel felvértezett nyomozó a helyszíni szemléken teendő intézkedéseket fejben katalogizálja, és mindig azt veszi elő, amelyik éppen az aktuális helyzethez passzol, és szükséges ahhoz, hogy minden

¹² Garamvölgyi Vilmos (szerk.): i. m. 375. o.

¹³ A Kriminálisztikai és Módszertani Tanácskozás anyaga... i. m. 122. o.

fontos feladatot elvégezzon, minden releváns tényrt rögzítsen. Sajnos azonban manapság kevés olyan nagy tapasztalatú és szaktudású nyomozó van, aki hi-ba nélkül megtesz minden szükséges intézkedést. A vonatkozó jogszabályok, rendeletek, utasítások szerint a helyszíni szemlét a büntetőeljárás-jogban meg-kívántaknak és a kriminalisztikában ajánlottaknak megfelelően kell elvégezni. Ezek a normák olykor fel is sorolnak néhány kötelezően elvégzendő feladatot, de nyilván nem teljes körűen és nem is egy helyre gyűjtve. A különféle bűn-cselekmények, halálesetek vizsgálatára vonatkozó jogszabályok, a büntetőel-járás-jog és a kriminalisztika ajánlásai szerint kigyűjtöttem néhány helyszíni-fajta esetében általánosan és az egyes típusos halálesetek során teendő alapvető intézkedéseket, rögzítendő tényeket, amelyek katalógusszerűen alka-lomadtán kiválaszthatók és felhasználhatók. Úgy gondolom ugyanis, hogy nincs más lehetőség a fejlődésre, mint valamilyen módon tudatni a helyszíni szemlén részt vevőkkel, hogy mi az, amit meg kell tenniük, és eközben a ka-talógusoknak megfelelő tevékenység megkövetelésével egyúttal rá lehet ve-zetni őket az alaposabb munkára és a gondosabb jegyzőkönyv készítésére.

Ehhez hasonlóan a hetvenes évek elején tartott tanácskozáson Katona Gé-za azt mondta, hogy „A helyszíni szemle jegyzőkönyvek teljességét az egyes bűntett, s helyszínekategóriákban megfelelő tagozódású szemle jegyzőkönyv sémák kidolgozásával mozdítsuk elő. A vázlat ne zárja ki az egyéni megállá-pítások lehetőségét, sőt ezek előmozdítására tartalmazza azokat a kérdés-csoportokat, amelyek tisztázására a szemle lefolytatójának gondot kell fordí-tani.”¹⁴ Akkor nem került sor ezek megalkotására.

Mivel a szemlén rögzített nyomok, anyagmaradványok, elváltozások, kö-rülmények a bűncselekmény és az elkövető bizonyítására leginkább össze-függésükben használhatók fel, el kell vární, meg kell követelni a bizottság vezetőjétől (nyomozótól) minden helyszíni szemle után egy a szemlén gyű-jtött bizonyítékok helye, elhelyezkedése és a helyszínen tapasztalt összeil-lesztése módszerével elkészített szubjektív, az elkövetés módjára és az elkö-vető személyére vonatkozó következtetéseket, verziókat tartalmazó jelentést. „A helyszíni szemlével szemben felállított alapvető igényt, az objektivitás el-vét sértené, ha a jegyzőkönyvben a bizottság által közvetlenül érzékelt dolgo-kon és jelenségeken kívül szubjektív elemek is szerepelnének. A jegyzőkönyv-be a helyszínnel a szemle pillanatában talált állapota kerül rögzítésre annak ellenére, hogy azt esetleg megváltoztatták.”¹⁵ Ezzel egyetértve azt kell mon-danom, hogy valóban nem a szemlejegyzőkönyvben, de mellékleteként min-

¹⁴ Uo. 114. o.

¹⁵ Garamvölgyi Vilmos (szerk.): i. m. 375. o.

denképpen indokolt a szubjektív jelentés a következők szerint: „A jegyzőkönyv a mellékleteként szereplő dokumentációval együtt – még, ha legrészletesebben rögzítették is a megállapításokat, észlelteket – nem képes a látottakat, tapasztaltakat a maguk teljességében visszaadni, elsősorban azért, mert az iratokból nem tűnhet ki például az összbenyomás, de azért is, mert a legrészletesebb jegyzőkönyv sem lehet teljes. [...] nem nélkülözheti sem a nyomozást folytató, sem az ügyész, de a bíró sem a szemlét lefolytató bizottság megalapozott, ténybeli következtetéseit a felkutatott nyomok, elváltozások eredetére, a bűntettel való összefüggésére, az elkövető tevékenységére vonatkozóan.”¹⁶

Ez a következtetés levonására irányuló feladatmeghatározás céljából készülő szubjektív jelentés nemcsak a nyomozó, vizsgáló, ügyész és a bíró támogatására szolgáló eszköz, hanem egyben logikus gondolkodásra ösztönözi a bizottságvezetőt, ami visszahat a helyszíni szemlén tett intézkedésekre, illetve az elkészült jegyzőkönyv tartalmára, minőségére is.

A bűnjelek csomagolása, hitelesítése, a nyomozás közbeni mozgatása igen fontos része a büntetőeljárásnak. A helyszíni szemlék minőségének javításához azonban, elsőre úgy tűnik, nem sok köze van. Mivel azonban a bűnügyi technikus a helyszíni tevékenysége során a bűnjeleket felkutatásuk és rögzítésük után az állapotuk, állaguk megőrzése, illetve szennyeződéstől való megóvásuk, valamint a bűnjel esetleges szennyező, mérgező, fertőző hatásának megfékezésében hitelesen, gyorsan és a célra alkalmas módon kell hogy becsomagolja, olyan eszközökre van szüksége, amelyek segítik és nem hátráltatják a munkáját. Egyes bűnjelfajtákra (daktiloszkópiai nyom, elemi szál, DNS-törlet stb.) speciális, könnyen kezelhető és egyszerűen zárható, valamint hitelesíthető tároló-, csomagolóeszközöket kell megalkotni és egységesen rendszerbe állítani, ez pedig a technikai eszközök fejlesztéséhez hasonlóan fontos innovációs lépéseket kíván. A tervezést nem nagy dolgokkal kell kezdeni, egyszerű eszközök is alkalmazhatók a hiteles és gyors helyszíni bűnjelkezelés érdekében, amik szintén a helyszíni szemle precizitását növelik. Ilyen lehet az egyszerűen, például öntapadós szalaggal vagy egyéb módon zárható bűnjeltasak, zsák, fiola, doboz, amelyeken jól látható helyen feltüntethető a tartalma, az ügy és a bűnjel száma is. De nemcsak technikai, hanem egyszerű taktikai változtatások is segíthetik a bűnügyi technikus helyszíni munkáját, amelynek következménye egy magabiztosabb, bűnjelkutatás és -rögzítés, valamint ezek dokumentálásával kezdődik meg a bűnjelkezelés. Egy erre alkalmas, a helyszíni

¹⁶ A Kriminálisztikai és Módszertani Tanácskozás anyaga... i. m. 103–104. o.

munka közben használható nyomtatvány nemcsak a helyszíni, hanem az utána következő bűnügyi technikai munkát is megkönnyíti, hiszen dokumentált, hitelesen és a bűnjelfajtaához alkalmas módon csomagolt bűnjelekkel lehet a helyszínről elvonulni. A bűnjelek további kezelését is megkönnyíti ez a dokumentum, ugyanis ennek alapján azonnal lehet intézkedni a bűnjeljegyzék elkészítésére, a bűnjelek további nyomkutatásra vagy szakértőhöz továbbítására, illetve bűnjelkamrába történő elhelyezésére. Ez az irat egyben a helyszíni szemle mellékleteként az ügyiratban a bűnjelek hitelességét erősíti, segítségével maradéktalanul betartható minden a 23/2003. (VI. 24.) BM–IM együttes rendelet¹⁷ 32–35. §-ában foglalt követelmény. A formanyomtatvány kitöltésével a bizottságvezető a helyszíni szemle dinamikus szakaszának helyszínen történő dokumentálását is elvégzi és nyomon követi a bűnjelekre vonatkozó helyszíni tevékenységet (kutatás, rögzítés, csomagolás), így csökken az esélye annak, hogy valami fontos és lényeges bűnjel a helyszínen maradjon.

Összegzés

1950 óta több írásban is megjelentek már olyan gondolatok, amelyek a helyszíni szemle minőségének javítását célozzák és a mai napig helytállóak. Ezeket nem lehet figyelmen kívül hagyni, hiszen alapvető és érvényes igazságokat tartalmaznak olyan kriminalisták tollából, akik közül többen még mindig azon fáradoznak, hogy a kor követelményeinek megfelelő, a lehető leghatékonyabb módszereket, technikai, taktikai ajánlásokat dolgozzák ki a nyomozás eredményességének növelése érdekében. Talán nem is tudtam igazán újszerű észrevételeket tenni a hibák, hiányosságok feltárása során, hiszen az idézetekből is jól látható, hogy az alapprobléma folyamatos: *a helyszíni szemlék minősége nem igazán felel meg az elvárható szintnek*. Írásomban mégis megkíséreltem rámutatni a minőség alacsony szintjének jelenlegi okaira azért, hogy az okokat vizsgálva megtaláljuk a megoldást. Ezek között az okok között szerepel sajnos a szakmai (sokszor élet-) tapasztalat hiánya, a rendőrök szükségese-nél alacsonyabb létszáma, a technikai eszközök mennyisége és minősége, és még sok más is közreható tényező, mint például gazdasági és politikai változások.

Johann Wolfgang von Goethe igazságára utalva csak azt mondhatom, hogy a probléma megoldását ott kell keresni, ahol meg lehet találni. Sem új

¹⁷ A belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól.

PÁLYÁZAT

munkaerőre, sem a tapasztalat azonnali növelésére, sem nagyobb mennyiségű technikára fordítható összegre nem számíthatunk, ezért másik úton kell elindulni. Ami egyértelműen célra vezet, az az oktatás, számonkérés, feladatmeghatározás és visszajelzés, ez azonban időigényes. Meg kell kezdeni a helyszíniszemle-bizottság tagjai feladatának megfelelő oktatásokat és ezen belül a személyi kompetenciák meghatározását, de egyéb megoldásra is szükség van. Ez pedig jelen körülmények között nem lehet más, mint a katalógusszerűen elkészített, különféle események helyszíni tevékenységére vonatkozó iránymutatások kézbe adása és a helyszíni szemlén való használatának megkövetelése, ellenőrzése. Úgy látom, rövid távon nincs más megoldás a helyszíni szemlék minőségének javítására, mint a nyomtatványok alkalmazása, amelyek legalább az alapvető tartalomra és tevékenységre iránymutatást adnak, és mindaddig segítőtársai a bizottságvezetőnek és bűnügyi technikusknak, amíg megszerzi a kellő szaktudást és gyakorlatot.

A helyszíni szemle végrehajtása és dokumentálása során mégis talán az a legfontosabb, hogy közös cél legyen a megújulás, a tudás megszerzése, a felelősség, a precizitás, a lelkiismeretesség és az együttműködés.

UJVÁRI ÁKOS

Gondolatok a kitérési (menekülési) kötelezettségről

Ha valaki a bírói gyakorlatra is kiterjedő jogtörténeti ismeretek nélkül próbálja értelmezni a 2009. augusztus 9. óta hatályos Btk. 29. § (3) bekezdését, nem valószínű, hogy a jogszabály helyes értelméhez jut el.

A jogos védelemre vonatkozó – viszonylag – új szabályozás megértése során az egyszerű nyelvtani, logikai értelmezés nemcsak hogy nem elegendő, hanem teljességgel félrevezető is lehet.

Ezek¹ szerint:

A jogos védelem

A Btk. 29. § (1) Nem büntethető, akinek a cselekménye a saját, illetőleg a mások személye, javai vagy közérdek ellen intézett, illetőleg ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.

(2) Nem büntethető az sem, aki az elhárítás szükséges mértékét ijedségből vagy menthető felindulásból túllépi.

(3) A megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől.

A novelláris változtatást megelőző bírói gyakorlat ismeretének hiányában joglogikai szempontból okszerűen merülhetne fel a következő kérdés.

Ha az (1) bekezdésben meghatározott fő szabály alól nem teremt kivételt a törvény, akkor miért szükséges a (3) bekezdésben olyan rendelkezést alkotni (kivétel alóli kivétel = fő szabály), amely a fő szabályt ismételten csak megerősíti?

Erre a „joglogikai abszurdra” a több évtizedes *contra legem* gyakorlat kényszerítette a jogalkotót. Így az új törvényi rendelkezés a kitérési kötelezettség deklaratív eltörlésével megszünteti azt az alkotmányellenes helyzetet, amely szerint korábban a Legfelsőbb Bíróság a törvény szövegével ellentétesen, a 15. irányelven keresztül a kitérési kötelezettség előírásával szűkítette a jogos védelem hatókörét.

Az előbbiekre is figyelemmel csupán látszólag felesleges kimondani – az amúgy is létező fő szabályt erősítendő – a menekülési kötelezettség hiányát. Ha ezt nem tette volna meg a jogalkotó, a legfelsőbb bírósági jogértelmezést

¹ A 2009. évi LXXX. törvény 4. § és 5. §-ával beiktatott új (2) és (3) bekezdés.

a bíróságoknak az új rendelkezések hatálybalépése után is követniük kellett volna.

Megjegyzendő azonban, hogy a kontinentális jogi kultúrkörhöz sorolható egyes európai Btk.-k szabályozásától sem idegen a menekülési kötelezettség hiányának deklarálása².

A kitérés kötelezettség a korábbi joggyakorlatban

Talán nem haszontalan röviden áttekinteni a kitérés kötelezettség 2009. augusztus 9. előtt felmerülő elvi és gyakorlati kérdéseit.

*„A futás, a menekülés lehetősége a támadás elől nem zárja ki a jogos védelmet. Az állam nem kötelezheti gyávaságra a polgárokat, a jog nem köteles futni a jogtalanság előtt.”*³ A Finkey által is képviselt fő szabályként érvényesülő e felfogás, amely szerint a jogtalan támadással vagy azzal való közvetlen fenyegetéssel szemben általában menekülési (kitérés) kötelezettség nem áll fenn, az 1950-es évekig „tartotta magát” az ítélkezési gyakorlatban.

² Lásd a lett és az észt btk.-t: www.ttc.lv/new/lv/tulkojumi/E0032.doc, www.legaltext.ee/text/en/X30068K3.htm Angol nyelvű szöveg, a szerző saját fordítása.

A lett btk.:

29. § (1) Jogos védelemnek minősül az a cselekmény, amely az államot, közérdeket, saját vagy más jogait ért, avagy saját vagy más személyt ért támadást vagy azzal való fenyegetést hárít el, és a támadónak sérelmet okoz.

Az így cselekvőt csak akkor terheli büntetőjogi felelősség, ha a jogos védelem határát túllépi.

(2) A jogos védelem határának túllépése akkor állapítható meg, ha a védelmi cselekmény a támadás veszélyére, természetére tekintettel nyilvánvalóan aránytalan, azaz nem volt szükséges ahhoz, hogy megelőzze vagy visszaverje a támadást a támadónak okozott sérelemre is tekintettel.

(3) A támadás elhárítása során a támadónak gondatlanságból okozott sérelem miatt az elhárító magatartást kifejtőt büntetőjogi felelősség nem terheli.

(4) A jogos védekezés joga mindenkit megillet, tekintet nélkül arra, hogy lehetősége van a támadás elkerülésére, vagy segítség kérésére.

Az észt btk.:

28. § (1) A cselekmény nem jogellenes, ha saját vagy más törvényes jogait támadó cselekményt hárít el, ha a jogos védelem határait át nem lépve sérti meg ezáltal a támadó törvényes jogait.

(2) A jogos védelem túllépésének tekintendő, ha az elhárító magatartást kifejtő személy (előre) megfontolt egyenes szándékkal oly módon hajtja végre a védelmi cselekményt, amely nyilvánvalóan nincs összhangban a támadásból fakadó veszéllyel. Túllépésnek tekintendő az is, ha a védelmi helyzetben lévő (előre) megfontolt egyenes szándékkal nyilvánvalóan súlyosabb sérelmet okoz a támadónak.

(3) A támadás elkerülésének, vagy a másoktól való segítségkérésnek a lehetősége nem zárja ki a jogos védekezés jogát.

³ Finkey Ferenc: A Magyar Büntetőjog Tankönyve. Grill Károly Könykiadóvállalata, Budapest, 1914, 210. o.

Az 1950-es évek elején uralkodóvá vált az a felfogás, amely szerint nem volt megállapítható a jogos védelem annak a javára, aki a támadás elől elmenekülhetett volna, az elől kitérhetett volna. Ha ezt nem tette, hanem a támadást bevárva a fenyegető kárt diszpozíciószerű cselekménnyel hátrította el: a cselekmény nem volt szükséges, így javára a jogos védelem nem volt megállapítható.

Ez a felfogás az 1950-es évek végén megváltozott, és ismét általánosan elfogadottá vált az a nézet, amely szerint a menekülési köteleesség csak kivételesen állapítható meg. A jogtalanul megtámadott személyt tehát általában nem terhelte menekülési kötelezettség; a ki nem térés, az el nem menekülés esetében is méltán hivatkozhatott jogos védelemre. Cselekményét ilyen esetekben is általában szükségesnek értékelte a gyakorlat.⁴ A szükségesség fogalmi körébe nem vonható a másként el nem háráthatóság, ezért általánosságban nincs kitérés köteleesség.⁵ Ez utóbbi, *Tokaji Gézától* származó vélekedés a Finkeyétől eltérő elvi alapokról ugyanarra a végkövetkeztetésre jut: fő szabályként elveti a kitérés kötelezettségét.

A Tokaji által megfogalmazott iménti tétel lényegében azt jelenti, hogy a szükségesség kritériuma csak azt a kötelezettséget hordozza a megtámadott számára, hogy tényállásszerű cselekménye a támadás elhárításához szükséges legyen. A megtámadottnak, fő szabályként még akkor sem kell büntetőjogilag közömbös elhárítási módot alkalmaznia, ha erre egyébként objektíve lehetősége lenne. Ez annak a következménye, hogy a Btk. 29. szakasza a vég-szükség szabályozásától eltérően *nem tartalmazza a másként el nem háráthatóság követelményét*.

A ma hatályos Btk. (1978. évi IV. törvény) kodifikálása során a kitérés kötelezettségét olyan speciális kérdésnek tekintették, amelyet „*aligha volna célszerű törvényben szabályozni*”⁶.

Mindazonáltal tényként rögzítendő, hogy a Btk. a kitérés kötelezettségét semmilyen formában nem jelenítette meg, így ennek kikényszerítése a bírói gyakorlat részéről ellentétes a Btk. szabályaival.⁷ Így teljesen érthetetlen, hogy az új Btk. előkészülete során miért merülhetett fel, hogy a kitérés kötelezettség megítélése a bírói gyakorlatra hagyható.⁸

⁴ Földvári József: Magyar Büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 1997, 140. o.

⁵ Tokaji Géza: A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban. KJK, Budapest, 1984, 254. o.

⁶ László Jenő (szerk.): Az 1978. évi IV. törvény (Btk.) előkészítése II. kötet. Igazságügyi Minisztérium, Budapest, 1980, 152. o.

⁷ Ezen az állásponton van Belovics Ervin is. Belovics Ervin: Gondolatok a jogos védelem körében kifejezhető védelmi cselekményről. Rendészeti Szemle, 2007/7–8., 113–114. o.

⁸ Nagy Ferenc: A büntethetőségi akadályok szabályozása az új büntető törvénykönyvben, különös tekintettel a jogellenességet kizáró okokra. Büntetőjogi Kodifikáció, 2001/1., 32. o.

Azzal, hogy a joggyakorlat törvényi felhatalmazás nélkül egy büntethetőséget kizáró ok érvényesülését szűkítette, egyúttal szükségszerűen büntetőjogi felelősséget konstituált olyan esetre, amelyre nem volt tételes jogi rendelkezés. A bírói jog a jogalkotó alkotmányos hatáskörének elvonásával jogbizonytalanságot teremtve messzemenően sértette a nullum crimen sine lege elvét. A fenti törvényrontó joggyakorlat a nullum crimen sine lege elvében lévő tilalmak közül a büntethetőséget alapító bírói jog, szokásjog (scripta) tilalmába ütközött.⁹

A jogos védelemmel kapcsolatos kérdéseket felvető esetek során gyakran felhívott 15. számú irányelv az iméntiek szellemében, idevonatkozóan, a következőképpen rendelkezett, illetve rendelkezik a mai napig is: a jogtalan támadás esetén a megtámadott általában nem köteles meneküléssel kitérni a támadás elől; kivételesen azonban büntetőjogilag közömbös elhárítási mód választásának kötelezettsége terheli a hozzátartozót felmenője, testvére, házastársa részéről ellene intézett, illetőleg fenyegető támadás esetén. Megkívánható ez a súlyosabb fokban kóros elmeállapotban, láthatóan tudatzavarban lévő személyek jogtalan támadása esetén is, függetlenül attól, hogy a tudatzavart állapotot mi válthatta ki.

Tokaji szerint a 15. számú irányelvben foglaltak kiegészítendők a gyermek támadásával szembeni kitérés kötelezettségével.¹⁰ (Megjegyzendő: ezt a tézist az ítélkezési gyakorlat soha nem fogadta be.)

Az imént említett szerző álláspontja szerint fontos, figyelembe veendő szempont még, hogy a menekülésre kötelezettől csak teljesen veszélymentes kitérés kívánható meg.¹¹ (Ennek a követelménynek a később elemzendő ítélkezési gyakorlat, úgy néz ki, hogy eleget tesz.)

Mivel hazánkban az élet elleni bűncselekmények legnagyobb hányadát családon belül követik el, ezért rendkívül lényeges volt Tokaji Gézának a 15. számú irányelv rendelkezéseiből levont következtetése, amely szerint a kitérés kötelezettség csak magát a megtámadottat terheli, ebből fakadóan, ha valaki más a kitérés kötelezettségével terhelt megtámadott segítségére siet, jogos védelmi helyzetben támadáselhárító tevékenységet végezhet. Ez következik a 15. számú irányelv ama rendelkezéséből, amely szerint a hozzátartozót felmenője, testvére, házastársa *részéről ellene intézett*, illetőleg fe-

⁹ Vö. Nagy Ferenc: A nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege alapelvről. Magyar Jog, 1995/5., 257–270.

¹⁰ Nagy Ferenc – Tokaji Géza: A Magyar Büntetőjog Általános Része. Korona Kiadó, Budapest, 1998, 151. o.

¹¹ Tokaji Géza: i. m. 255. o.

nyezető támadás esetén áll fenn a kitérés kötelessége. Tehát csak az ellene intézett vagy fenyegető támadás elől kell kitérniük a nevezett személyeknek, a más ellen intézett vagy fenyegető támadással szemben, támadáselhárítás céljából beavatkozó személy – akár a felsorolt egyébként ellene irányuló támadás esetén kitérésre kötelezett hozzátartozó is – jogosan fejthet ki diszpozíciószerű védekező tevékenységet.

Erre az esetre állítja fel Tokaji a következő példát: a fiút, aki az anyja vagy testvére védelmében az apja jogtalan támadásával szemben fejt ki védekezést, kitérés kötelezettsége – az imént írtak alapján – nem terhelheti.¹²

Most pedig következzen a korábbi bírói gyakorlat teljesség igénye nélkül történő ismertetése.

A vádlottat az általa is tudottan súlyos fokban kóros elmeállapotú személy részéről ellene megvalósított testi épség elleni támadás elől kitérés kötelezettsége terheli, ennek folytán a jogos védelem körébe tartozó arányosság kérdésének vizsgálata szükségtelen (BH., 1999/5.). Ezt azzal egészíteném ki, hogy a jogos védelemmel kapcsolatos esetek értékelésekor bizonyos logikai sorrendet kell követnünk. Ennek jegyében elsőként a szükségesség kérdése felől kell döntenünk, az arányosság vizsgálata csak az előbbi kérdésre adott pozitív válasz után merülhet fel. Ha az adott cselekmény már a szükségesség próbakövén elbukik, feleslegessé válik az arányosság kérdéseinek taglalása.

Ha a bíróság a kitérés kötelezettséget megállapítja, akkor ezzel az állásfoglalásával a kitérés kötelezettséggel terhelt személy cselekményét kivonja a jogos védelem hatóköréből, feleslegessé téve ezáltal az ilyen kötelezettséggel terhelt megtámadott tényállásszerű védekezésével kapcsolatos arányossági kérdések vizsgálatát.

A láthatóan tudatzavarban lévő személy jogtalan támadása elől csak akkor van kitérés kötelezettsége, ha *annak reális lehetősége fennáll* (BH., 1982/224.). Ezt a tételt toldja meg Tokaji azzal, hogy csak teljesen veszélymentes kitérés várható el az erre kötelezettől.¹³

Jelen esetben, az említett körülmények alapján egyébként kitérés kötelességgel terhelt megtámadott hátrálással sem tudott a sértett lefogásából szabadulni, ami egy a sértett által kilátásba helyezett nagy ütés előkészítésének ígérkezett. A vádlott beszorított helyzetbe került (mögötte az italbolt fala volt), így ezzel gyakorlatilag lezárult a passzív menekülés térbeli lehetősége. A vádlott ennek következtében közvetlen fenyegetettségbe került, békés ki-

¹² Uo.

¹³ Uo.

térési kísérletei kudarcba fulladtak, más lehetősége nem maradt, kirántotta a kezét a sértett szorításából, de még ekkor sem ő ütött először, hanem a sértett, akinek folyamatos támadásra irányuló szándékához kétség nem férhetett. Ekkor a vádlott nem a megtorlás szándékával az erőfölényben lévő támadó ellen eszköz használata nélkül és egyetlen nem túl nagy erejű ütéssel védekezett, és ezzel az elhárítás szükséges mértékét nem lépte túl, így a vádlottat a Legfelsőbb Bíróság a 29. szakasz (1) bekezdése alapján, büntethetőséget kizáró okból felmentette.

Az ítélezési gyakorlat következetes a tekintetben, hogy fő szabály szerint a megtámadottat kitérés kötelezettség nem terheli. A terheltnek az a cselekménye, hogy az eszközzel ellene támadó sértett további támadásának az elhárítása érdekében megragadta annak karját, és kicsavarta, nem a sértett további támadásának megtorlását célozta, hanem a még továbbra is közvetlenül fenyegető támadás elhárítását szolgálta. Ennek hiányában legfeljebb meneküléssel tudta volna kivonni magát a sértett további bántalmazása alól, márpedig a jogellenes támadás alóli kitérés kötelezettsége őt nem terhelte (BH, 1989/467.).

A megtámadott személyt kitérés kötelezettség terheli a láthatóan tudatzavarban lévő, súlyosan ittas személy jogtalan támadása esetén (BH, 1995/262.).

Az előbbi eset történeti tényállásából megtudhatjuk, hogy a sértett a terhelt után ment, felszólítva őt, hogy álljon meg, a sértett ütésre emelte a kezét, mire a vádlott ököllel arcul ütötte a sértettet, aki ennek következtében a betonjárda esett, majd sérüléseibe belehalt.

A Legfelsőbb Bíróság szerint ez esetben, a 15. számú irányelv értelmében, nincs mód a 29. szakasz alkalmazására. A sértett erősen ittas állapotban volt, és ezt a terhelt is jól felismerhette. Ebből kifolyólag a vádlottat büntetőjogi-
lag közömbös elhárítási mód választásának kötelessége terhelte, a vádlott ennek ellenére diszpozíciószerű – halált okozó testi sértést megvalósító – magatartást tanúsított.

Az ímént tárgyalt határozatnak, a korábbi bírói gyakorlatnak ellentmondani látszik a kitérés kötelezettséggel kapcsolatos ítélezési gyakorlatban új irányt teremtő, a BH 1997/428. szám alatt megjelent legfelsőbb bírósági határozat, amely szerint: a felismerhetően ittas, de tudatzavarban nem lévő sértett jogtalan támadása esetén a megtámadottat nem terheli a menekülési kötelesség; az ilyen személy jogtalan támadásának az elhárítása esetén a megtámadott jogos védelmi helyzetben cselekszik.

A Legfelsőbb Bíróság a következőkkel indokolja az előbbi állásfoglalását: a 15. számú irányelvben foglalt kitérés kötelezettséggel kapcsolatos rendel-

kezések nem vonatkozhatnak az *önhibából leittasodott* támadóra. Az irányelv vonatkozó részét csak a törvény szövegével, mégpedig a Btk. 24. és 25. szakaszával összhangban lehet és kell értelmezni. A Btk. 25. szakasza szerint: a 24. szakasz rendelkezései nem alkalmazhatók arra, aki a cselekményt önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban követi el, az ilyen állapotban lévő elkövető cselekményét a tárgyi ismérvek alapján kell megítélni, és ez a meghatározó a megtámadott személy szempontjából is.

A láthatóan ittas egyén szavakban megnyilvánuló provokációját célszerű elkerülni. De ez nem járhat a jogtalan erőszak elleni védekezésről való lemondással.

Az előbbiekből következően a Legfelsőbb Bíróság vélhetően abból kiindulva, hogy méltánytalan, a Btk. 25. és 29. szakaszának szellemével összeegyeztethetetlen volna az amúgy is agresszív személyek ittas állapotban még inkább offenzív magatartásának bátorítása azáltal, hogy az ezzel szembeni védekezést a gyakorlat nem fogadja el jogosnak, a legfőbb bírói fórum szükségesnek tartja leszögezni: a *felismerhetően ittas személlyel szemben*, amennyiben az ittassága önhibájára vezethető vissza – a korábbi gyakorlattal ellentétben – *fennáll a jogos védekezés lehetősége*.

Az íménti okfejtés azonban furcsa módon nem járt azzal a következménnyel, hogy az ügyben szereplő vádlottat a korábbi arányosság terén kifejlődött gyakorlatra figyelemmel a Legfelsőbb Bíróság felmentette volna. Pedig az ítélet szerint a vádlott nagy erejű, pusztá kézzel kivitelezett ütéssel úgy háritotta el a testi épsége elleni jogtalan támadást, hogy azáltal a sértettnek halált okozó testi sérüléseket okozott, vagyis *testi sértésre irányuló támadást testi sértés okozásával háritott el*, a Legfelsőbb Bíróság ennek ellenére bünyösnek találta, és vele szemben a 29. szakasz (3) bekezdését alkalmazta.

A határozat szerint a vádlott az ütésével nagyobb sérelmet okozott, mint amekkorára az elhárítás érdekében szükség volt. A Legfelsőbb Bíróság által *itt kifejtettek* a korábbi *ítélkezési gyakorlattal szöges ellentétben állnak*. Hiszen a gyakorlat – mint már említettem – mindig is egységesnek mutatkozott abban, hogy *testi sértésre irányuló támadás testi sértéssel történő elhárítása arányosnak tekintendő* (BH, 1987/337.), illetve nem kell az egymással szembeállítható cselekményeknek jogi minősítésükben megegyezniük (BH, 1990/1.), továbbá mint azt már az arányosság elemzésekor kifejtettem, a jogalkalmazás egységesnek mutatkozik abban, hogy az elhárító magatartás *gondatlan következményei* (jelen esetben a halál okozása) az arányosság körén kívül maradnak.

Így hát nem lehet szó az arányosság megsértéséről, ha az elkövető a testi épsége ellen irányuló támadást a sértett halálához vezető testi sértés okozásá-

val hárítja el (BH, 1993/75.). Végezetül a már korábban az előbbieken megfogalmazottak megisméltéseként: az ítélkezési gyakorlat az arányossághoz kapcsolódó eme elveket azért fektette le, mert a testi sértés – a támadó szándékától függetlenül – a legtöbb esetben magában rejt a halál, életveszély, maradandó fogyatékoság veszélyét is (BH, 1996/292.).

Miután a kitérés kötelezettség előírásával a Legfelsőbb Bíróság már egyszer jogalkotói szerepet vállalt, nem kerülhette el ezt az alkotmányellenes szerepvállalást a menekülési kötelezettséggel kapcsolatos későbbi – a joggyakorlatnak újabb irányt szabó – eseti döntéseiben sem. A BH 1997/428. számú határozatban lefektetett elvek nyomvonalán halad a gyakorlat, amikor a BH, 2003/140. szám alatt közzétett döntvényben a Legfelsőbb Bíróság az ittas állapotban védekező személy kitérés kötelezettségét vizsgálja.

E szerint a jogos védelem megítélése szempontjából az önhibájából eredő ittas állapotban támadó sértettel szemben az ugyancsak ittas vádlottat nem terheli menekülési, kitérés kötelezettség, ezért az ilyen állapotban védekező cselekményét a tárgyi ismérvek alapján kell megítélni; más a helyzet, ha a láthatóan tudatzavarban levő személy jogtalan támadásával szemben a helyzetet reálisan felismerő személynek kell védekeznie: ebben az esetben – amennyiben a kitérés lehetősége fennáll – az elhárítás büntetőjogilag közbűös módja elvárható.

A jogtalan támadás vagy a jogtalan támadással közvetlen fenyegetés esetén ugyanis az ittassága okán tudatzavart állapotú vádlottól nem várható el, hogy lemondjon az ellene ittasan fellépővel szemben a jogtalan erőszak elleni védekezésről, illetve hogy a lehető legközbűösebb védekezést, a kitérés válassa, ha a kitérés lehetősége, sikere kétséges.

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint az önhibájából eredő ittas állapotban támadó sértettel szemben az ugyancsak ittas állapotban lévő vádlottat nem terheli menekülési, kitérés kötelezettség. Abban az esetben ugyanis, ha mindkét személy ittas, a megtámadott szempontjából sem kötelező a kitérés, mivel az ilyen állapotban védekező cselekményét csak a tárgyi ismérvek alapján kell megítélni.

Más a helyzet akkor, ha a láthatóan tudatzavaros személy jogtalan támadásával szemben a helyzetét felismerő személynek kell védekeznie. Ebben az esetben – ha a kitérés lehetősége fennáll – az elhárításnak ez a módja elvárható (Legf. Bír. Bf. III. 240/2001. sz.).

A Legfelsőbb Bíróság előbbi érvelése is azt tükrözi: nem vesz tudomást arról, hogy törvényi felhatalmazás hiányában a bíróság nincs abban a helyzetben, hogy a kitérés kötelezettséget bármilyen módon *contra legem* meg-

határozza, vagy azon a korábbi alkotmányellenes álláspontját árnyalandoó fi-
nomhangolást végezzen.

Természetesen ez nem jelenti azt, hogy ne lehetne tartalmi szempontból
elfogadni az előbbi erkölcsi és jogi érveket, de a törvényi szabályozás hiánya
miatt a legfelsőbb bírósági érvelésnek jelenleg nincs formai alapja.

A közepes fokú alkoholos állapotban lévő támadóval szemben a kitérés
kötelesség nem áll fenn. A Btk. fogalomrendszerében a kóros elmeállapot
összefoglaló fogalom, amelybe a tudatzavar is beletartozik [24. szakasz (1)
bekezdés]. Ebből fakadóan a 15. számú irányelv helyes értelme az, hogy a
„súlyosabb fok” a kóros elmeállapot minden változata, így a tudatzavar ese-
tében is előfeltétele a kitérés elvárhatóságának – hangzik az imént elemzett
legfelsőbb bírósági határozat által lefektetett alapokon nyugvó újabb ítélet
(BH, 1998/158.). Az idézett határozat hangsúlyozottan kiemeli, hogy a köz-
pes fokban ittas személy veszélyessége fokozottabb, viselkedése agresszív-
vabb, gátlástalanabb lehet. Ebből következően, ha az ilyen állapotú személy
jogtalan támadásával szemben kitérés kötelezettséget követelnénk meg, az
bátorító hatással lehetne a jogtalan támadásokra, a törvény céljával merő el-
lentétben.

Még mindig a kitérés kötelezettség által felvetett problémáknál maradva,
a most tárgyalandó eset a következő kérdésre irányítja a figyelmet: miután a
sértett – akivel szemben a személye elleni támadás esetén a vádlottat kitérés
kötelezettség terhelte volna – az anyagi javak ellen intézett jogtalan táma-
dást, a vádlottat kitérés kötelezettség nem terhelte (BH, 1996/508.).

A 15. számú irányelven alapuló előbbi ítélet szerint a kitérés kötelesség a
hozzátartozót felmenője, testvére, házastársa részéről csak az ellene (tehát
személye ellen) intézett, illetve közvetlenül fenyegető támadás esetén terheli,
ez a menekülési kötelezettség *nem áll fenn az anyagi javak* elleni támadás
esetén.

Ezek alapján a Legfelsőbb Bíróság a következőképpen fogalmaz az érin-
tett ügyben: a halált okozó testi sértés esetén jogos védelem túllépése állapít-
ható meg, ha a vádlott a javai elleni támadással jogtalanul fellépő ittas hoz-
zártartozóját – a testvérét – a korábbi garázda tevékenységének
megakadályozása céljából ökölrel, több ízben, erőteljesen arcul üti, és a sér-
tett a földre zuhanva, halálát előidéző koponyasérülést szenved.

Tehát a jogos védelmi helyzet attól függetlenül fennállott, hogy az anyagi
javakat jogtalanul támadó személy, a vádlott (vagyis az elhárító tevékenység-
et kifejtő, de az elhárítás szükséges mértékét túllépő, a sértettet bántalmazó
személy) testvére volt.

A vádlott jogos védelmi helyzetben az anyagi javak további megrongálásában igyekezett a sértettet megakadályozni és a javak elleni jogtalan támadást elhárítani. Ez az elhárító tevékenység szükséges volt – hangzik a 29. szakasz alkalmazásának jogosultságát alátámasztó legfelsőbb bírósági érvelés.

Az elkövető jogos védelmi helyzetben cselekedett, de az elhárítás szükséges mértékét túllépte, mert menthető felindulás korlátozta őt ennek a felismerésében.

Az új szabályozás és az időbeli hatály kérdései

A Btk. 29. § új (2) és (3) bekezdése felveti az időbeli hatály kérdését is (Btk. 2. §).

A gondolati elbírálás során a *büntetőjogi felelősség vizsgálata értelemszerűen mindig megelőzi a büntetés kiszabásának kérdéseit*. Ezt jól példázzák a következők.

A Btk. 29. § (2) és (3) bekezdésének módosítása több szempontból is tágitotta a jogos védelem mint büntethetőséget kizáró ok terjedelmét 2009. augusztus 9-i hatállyal.

Egyfelől nem szükséges már a felismerési képesség teljes hiánya az arányosságbeli túllépés esetén a büntetőjogi felelősség kizárásához, másfelől a legfelsőbb bírósági 15. irányelvben írt kitérés (menekülési) kötelezettséggel szemben a (3) bekezdés kimondja, hogy a megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől.

Ha egy 2009. augusztus 9. előtt elkövetett cselekmény elbírálásakor a bíróság arra az álláspontra jut, hogy a jogos védelem feltételeit meg kell vizsgálni, akkor ezt az elbíráláskor hatályos kedvezőbb – adott esetben felmentést eredményező – szabályozás alapján kell elvégezni, függetlenül attól, hogy az elbíráláskori szankciórendszer szigorúbb-e, vagy sem.

Erre nézve már eseti döntés is rendelkezésre áll: *ÍH, 2010/146.*: az elkövetés időpontja 2007. november 28., a bíróság azonban a 2009. augusztus 9. óta hatályos felelősséget kizáró eredményre vezető új törvényt alkalmazta.

Összegzés

A jövőre tekintve összességében úgy gondolom, hogy a menekülési (kitérés-i) kötelezettség nem önmagában, tartalma alapján mint jogintézmény okoz

gondot. Alkotmányos büntetőjogi szempontból csupán az volt aggályos, hogy a felelősséget kizáró ok terjedelmét a menekülési kötelezettség előírásával nem a jogalkotó, hanem a jogalkalmazó a bíróságok számára kötelezően követendő 15. számú irányelvben szűkítette.

A morális, emberiességi szempontokat figyelembe véve elképzelhetőnek tartom, hogy a *jogalkotó* kivételesen indokolt esetekre előírja a büntetőjogi-lag közömbös elhárítási mód választásának kötelezettségét. Ez teljes mértékben összhangban állna a jogos védelem egyik legfontosabb kritériumával, a támadáselhárítás szükségességével. Levezethető volna abból, hogy az elhárító magatartás csak akkor jogszerű, ha annak kifejtése szükséges. Így nyilvánvaló, hogy vannak olyan – a jogalkotó által is – tipizálható esetek, amikor a támadó jellemzői, avagy a támadó és a védekező speciális viszonya alapján nagyobb érdek fűződik a kitérés előírásához, mint a védelmi jog gyakorolhatóságához.

KÖNYVISMERTETÉS

Graeme R. Newman (ed.):

Crime and Punishment around the World.

ABC-CLIO, Santa Barbara–California–Denver–Colorado–Oxford,
2010

„Egy dolog biztos: a rend szükséges ahhoz, hogy egy közösség fennmaradjon. E szükségességbe ágyazottan pedig elkerülhetetlen, hogy az emberek jogszabályt szegjenek [...], amelyekért szankció jár. Ezért a jog és a szokás egyetemes, valamennyi ismert közösségben létezik”¹ – írja az általános bevezetőben Graeme R. Newman.

Az egyedülálló sorozat a világ büntető igazságszolgáltatási rendszereit, az egyes régiók jellegzetes bűnügyi adatait és a büntetések jellegét gyűjti össze a teljességre törekedve, több mint másfél ezer oldalon.

Az enciklopédiaként használható gyűjteményt Graeme R. Newman, az Albany Egyetemen működő School of Criminal Justice oktatója, a Center for Problem-Oriented Policing társigazgatója szerkesztette. A szerkesztőségi tanácsadó testületnek olyan neves személyek voltak tagjai, mint *Adam Bouloukos*, az Outreach and Partnerships igazgatója, *Ronald V. Clarke*, a Rutgers Egyetem oktatója, *Adam Graycar*, az Ausztrál Nemzeti Egyetem oktatója, *Martin Killias*, a Zürichi Egyetem oktatója és *Jeremy Travis*, a John Jay Büntető Igazságszolgáltatási Egyetem elnöke.

A kiadvány négy kötete lefedi valamennyi földrész majdnem valamennyi országát – az egyes kötetek régiók szerinti bontásban vizsgálják az adott térség büntetőjogi, büntetőeljárás-jogi és büntetés-végrehajtási jogi jellemzőit. Így az első kötet Afrikát és a Közel-Keletet mutatja be, a második az amerikai kontinenssel foglalkozik, a harmadik részből az ázsiai és az óceániai jogrendszert ismerhetjük meg közelebbről, míg az európai megoldásokról a negyedik könyvből tudhatunk meg részleteket. A Magyarországról szóló cikket *dr. Lévy Miklós* alkotmánybíró, az Európai Kriminológiai Társaság legutóbbi elnöke, az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara Kriminológiai Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára jegyzi.

Az országok egyes kötetekbe csoportosítása eltér az ENSZ hivatalos régiófelosztásától, ezt a főszerkesztő azzal indokolja, hogy bár a földrészek ál-

¹ Saját fordítás – G. V.

landóak, az országhatárok változtak-változhatnak, ezért a besorolásnál az egyes államok berendezkedését, hagyományait, sajátos jellemzőit jelölték ki elsődleges szempontnak. E szempont az olvasó számára nagyon hasznos, hiszen a földrajzi határokon átívelő, de kultúrájában, történelmében hasonló államokat egy egységbe rendezve találja – e megoldás megkönnyíti az összevetést és az adott térség közös tulajdonságainak áttekintését. E rendező elvet azonban többször áttöri a földrajzi elhelyezkedés szerinti besorolás. Így például a közel-keleti régiót önálló térségként illesztették be az első kötetbe – ami a terület közös jellemzői miatt indokolható –, de épp ennyire adta volna magát a posztsovjét térség koherens tárgyalása is, amit azonban még a szokásosnál is jobban szétszálaztak (a hagyományosan európainak tekintett Grúzia például Ázsiába került). Az örök vita tárgyául szolgáló felosztástól eltekintve jól szerkesztett, átlátható kötetekről beszélhetünk, amelyek nagyrészt az elfogadott törésvonalak szerint mutatják be az egyes területeket.

A teljességre törekvés jelenik meg abban, hogy a kötetek nemcsak az ENSZ által elismert önálló államokat, de megszállt vagy függő területeket, domíniumokat vagy az egyes országok részeként létező független nemzeteket (*independent nation*) is bemutatnak – így külön szócikk szól például a navajo indiánokról. A szerkesztők e dicséretes törekvése nyomán a nehezebben kutatható speciális régiókról is gyors áttekintést kaphatunk – ráadásul további kiindulásul szolgálhatnak a szócikkek végén található bibliográfiák is. Még a térképekről is lemaradt azonban Nyugat-Szahara az afrikai kötetben, ami indokolható lenne azzal, hogy az ország marokkói megszállás alatt áll, így az adatgyűjtés esetlegesen nem vagy nehezen volt lehetséges.² Ennek azonban ellentmondani látszik, hogy az olyan, a kiadott információkat grammra mérő diktatúrák, mint Laosz vagy Észak-Korea szerepelnek a kiadványban, akárcsak Irak, ahol a szócikk szerzőjét adatgyűjtés közben elrabolták, megkínózták és meggyilkolták 2007 októberében.

A *Crime and Punishment around the World* letisztult szerkezetű. Az egyes kötetek és szócikkek egységes felépítésben, közérthetően tárgyalják a témát, ezáltal könnyű eligazodást nyújtva. A kötetekben való tájékozódást segítik a bevezetőben található világtérképek, valamint az utolsó oldalakon elhelyezett szójegyzék. Valamennyi kötet bevezetőjében az elismerések után olvasható a főszerkesztő által a kiadványhoz írt általános bevezető, majd pedig az emberölések elterjedtségét, a fogvatartottak számát, a halálbüntetés és a testi fenyí-

² Ennek okairól lásd például Mészáros Zsolt: A Maghreb palesztinjai: a nyugat-szaharai konfliktus a világpolitikai érdekek árnyékában. *Külvügyi Szemle*, 2009/4., 151–182. o.

tés alkalmazásának előfordulását bemutató világtérképek. Ezután kapott helyet az adott kötet szerkesztőjének bevezetője, amely az adott részben szereplő térségek és országok közös jellemzőit gyűjti össze, egyúttal iránytűként szolgálva az esetleges összehasonlító elemzésekhez és az adott országok vizsgálatához. A bevezető után az adott kötet államainak térképei szemléltetik a világtérképen is látható adatokat. A kiadvány egyik legértékesebb része a terület, majd ország szerinti bontásban bemutatott országsajátosságok, amelyek szintén azonos szerkezetben és amennyire lehetséges, azonos szempontok szerint épülnek fel. A köteteket általános bibliográfia, a kötet szerzőiről szóló ismertetés és szójegyzék zárja.

A kivételes lexikon egyes szócikkei – amennyiben az adatgyűjtés teljes körű volt – bemutatják az adott ország, földrajzi terület jogrendszerének típusát, a százezer főre jutó emberölések és az ezer főre jutó betörések áldozatainak számát, a korrupció becsült szintjét, az adott állam tevékenységét az emberkereskedelem megakadályozása érdekében, a százezer főre jutó fogvatartottak számát, végül azt, hogy az adott térségben van-e halálbüntetés, illetve testi fenyegetés. Az egyes alcímek alatt az országok további jellemzőit – így a latin-amerikai térségben például a drogproblémát, vagy az arab világ, illetve Afrika országainak többsége esetében jellemző, a homoszexuálisokat büntető szabályokat is – olvashatjuk, a térség történeti háttere, általános demográfiai, földrajzi adatai mellett.

A kötet mindezek miatt kifejezetten alapmű. Egyes tanulmányok, szakdolgozatok írása vagy egy meghatározott ország, térség kutatása kezdetén az egyes szócikkek terjedelme gyors áttekintést nyújt a vizsgálni kívánt témáról, egyúttal a cikkek végén elhelyezett szakirodalom-jegyzék a további munkában is segíthet.

Tény azonban, hogy a szerkesztők ama törekvése, hogy körülbelül nyolc oldalban határozták meg a szerzők számára a terjedelmet, esetenként hátrányává is válik a kiadványnak, mert nem mindig van arányban az adott ország jelentőségével/kutatottságával. Ennek lett áldozata például a 110 milliós Mexikó, amely kevesebb helyet kapott, mint a rögtön utána következő, ötezer lakosú Montserrat.

A teljességre törekvés viszont alkalmat ad a közbeszédben homogén térségek/kultúrák képének árnyalására, így sokszor oszlat el sztereotípiát vagy pontosít adatokat. Thaiföldről például kiderül, hogy bár a prostitúció és az ahhoz kapcsolódó bűncselekmények jelentősen meghatározzák az ország életét, és jogszabályt is alkottak a prostitúció megelőzéséért és visszaszorításáért, a kormány és a nyomozó hatóságok nem sokat tesznek az ezt elősegítő

emberkereskedelem megakadályozásáért, mert nem ismerik fel a probléma jelentőségét. Különös figyelem és differenciált szabályozás jellemzi azonban a droggal való visszaélés különböző eseteit: attól függően, hogy az elkövető mely típusú és milyen mennyiségű kábítószer birtoklásával, fogyasztásával vagy kereskedelmével összefüggésben kerül a hatóságok elé, a szankciók a 2002 óta létező eltereléstől egészen a halálbüntetésig terjedhetnek.

Bár Libanonban nem jár halálbüntetés a kábítószer-árusításért, életfogytig tartó kényszerszolgálat igen, kiegészítve 25–100 millió libanoni font pénzbüntetéssel. Ezzel szemben igen haladó szellemű a drogfogyasztókra vonatkozó szabályozás: esetükben (egy alkalommal) lehetőség van diverzióra.

Nem kell azonban ilyen messzire mennünk ahhoz, hogy aktuális problémákhoz háttér-információt gyűjtsünk. A napjainkban súlyos válsággal küszködő Görögország esetében például külön szócikk foglalkozik a korrupcióval, amely akár a válság elmélyülésének egyik okaként is megjelölhető: egy 2008-as statisztika a korrupció által okozott károkat 681 és 815 millió euróra becsüli. Ilyen részletességgel nem pillanthatunk bele a hasonló helyzetben lévő Portugália korrupciós ügyeibe, de a cikk szerzője az ország legnagyobb problémái között említi azt, a pénzmosás vagy a kábítószerrel összefüggő bűncselekmények mellett.

A felsoroltak miatt bármelyik kötetről lehetne bővebben szólni, a könyvismertetés keretei azonban ezt sajnos nem teszik lehetővé; éppen ezért a latin-amerikai térségre vonatkozó szócikkek vizsgálatán keresztül igyekszünk egyfajta illusztrációt, keresztmetszetet adni a teljes sorozatról, annak minden előnyével és hátrányával.

A latin-amerikai térség országai³ között eltérések vannak nemcsak területi jellemzőkben – széles skálán mozognak az egyes államok méretei: az óriási és nagy államoktól, mint Brazília, Argentína vagy Mexikó, a közép-amerikai miniállamokig –, hanem társadalmi változókban is. E társadalmi változók természetesen az államok területi adottságaiból is fakadnak. Ezért fontos hangsúlyozni, hogy nehéz összehasonlítani e heterogén térséget, még akkor is, ha az egyes értékek nem abszolút számok, hanem százalékos, illetve ezer főre számított adatok: ezek is elfed(het)ik ugyanis a háttérben húzódó jellegzetességeket.

Az említettek ellenére is megállapíthatunk azonban az amerikai kontinens déli államai között jellegzetes hasonlóságokat.

³ Ahol az egyes adatoknál nincs külön forrás feltüntetve, ott a Crime and Punishment Around the Worldből származnak az információk.

A földrész valamennyi országa gyarmati örökséggel jellemezhető – tény azonban, hogy a gyarmatosítás idejétől és kiterjedésétől, valamint annak és a bevezetett új rendszernek az őslakosok általi elfogadásától nagy részben függ a későbbi berendezkedés milyensége. Mégis, ezek az országok valamennyien a gyarmatosító államoktól vették át a jogrendszert, például a kontinentális jogot a spanyoloktól, portugáloktól, Franciaországtól és Hollandiától – néhány esetben a helyi jellegzetességekhez igazítva.

A gyarmatosítás azonban nem csupán a jogszabályokon és az állami berendezkedésen hagyott nyomot, de a népesség összetételén is.

Az addig inkább egyneműnek tekinthető őslakosság a gyarmatosítások következtében igen heterogén népesség részévé lett, és hamarosan kisebbségbe került. A térség e tulajdonsága további térség-specifikus problémákat idézett elő.

Latin-Amerika országainak – a jogszabályokban és a bűnözés tendenciájában is jelentkező – közös sajátossága a természet uralma. Adottságait tekintve ez a földrajzi terület nagyon vegyes képet mutat: őserdők és hegyek, sivatag és óceán teszi változatossá a tájat – és egyben megnehezíti a felderítést a határon átnyúló bűnözés (például a kábítószer-kereskedelem) tekintetében. És éppen a természet adta lehetőségek azok, amelyek a térség két fő problémájának megoldását is nehezíti: a terület kitünően alkalmas különféle kábítószer-termesztésére, valamint az emberkereskedelem elrejtésére. Az egyes szócikkekben is hangsúlyosan jelenik meg, hogy miért nehéz a küzdelem az emberkereskedelem ellen például Hondurasban, Panamában vagy Salvadorban.

A globalizáció ezt a térséget sem hagyta érintetlenül. A folyamat nagy kérdése – ahogy azt a kötet szerkesztője is felteszi –: vajon átveszik-e ezek az országok az Amerikai Egyesült Államok gyakorlatát? Erre azonban egyelőre nyilvánvalóan nem találunk választ a kiadványban.

A kötet országairól szóló cikkek kiemelik, hogy a nemzeti büntető igazságszolgáltatási rendszerek nemcsak a bűnügyi problémák következtében változnak, de más társadalmi változásokhoz is alkalmazkodnak. A legjelentősebb változások e régió tekintetében mind politikaiak: sok közép- és dél-amerikai ország tapasztalt meg hosszabb politikai krízist függetlensége kiharcolása óta. A gyarmati rendszer ma is látható történelmi örökségéből fakadóan a létező politikai rendszerek a maguk képére formálják mind a jogot, mind a társadalmi körülményeket, mind pedig a büntető igazságszolgáltatás rendszerét – így azon erősen érződik az egyes politikai folyamatok és irányzatok hatása.

A történelem folyamán a társadalmi változások sokszínűsége és sokfélesége olyan erőket hozott létre, amelyek sokszor egymástól eltérő, sőt egymással ütköző irányokba terelték a büntető igazságszolgáltatást. Az, hogy ezek az államok hogyan oldják meg a különböző, egymással versengő és eltérő megoldásokat igénylő társadalmi problémákat és változásokat, továbbra is sarkalatos probléma.

Latin-Amerikában az 1960-as és az 1980-as évek között gyakoriak voltak a katonai puccsok. Az államcsínnyel hatalomra kerülő vezetők uralmukat azal igazolták, hogy azzal politikai stabilitást hoztak a nemzetnek, és megmentették azt a kommunizmus fenyegetésétől. A tipikus latin-amerikai diktatúra a néhány tisztből álló bizottság vezetése alatt állt. Megszüntették a bíróságok és a büntető igazságszolgáltatás független működését, és gyakran előfordult, hogy azt az emberi jogok rendszeres megsértésére kényszerítették. A rendszerek közös eleme volt az illegális letartóztatások, a politikai fenyegetésként értékelt ellenfelek likvidálása, vagy ellenük megalapozatlan eljárások folytatása, a vezetők ideológiai alapon történő megválasztása vagy a kínzások.

Az 1990-es, 2000-es évek óta a régió országaiban a demokratikus berendezkedések újbóli létrejöttével és konszolidációjával igazságügyi reformokat vezettek be. E reformok legtöbbször alkotmányos rendezéssel kezdődtek, amely több befolyást és lehetőséget adott a legfelsőbb bíróságoknak, hogy kiterjesszék a bírói függetlenséget, és kontradiktórius elemeket építsenek be az eljárásokba. A cél a fair eljárások meghonosítása volt. Mindez az autoriter berendezkedés visszatéréstől való félelem jegyében – amelynek egyes specifikus jegyeit a kiadványból is megismerhetjük a jellegzetes eseteken keresztül.

A rendszer demokratizálásának előfeltételeként több országban is demilitarizálták a rendfenntartó erőket. De a büntetőapparat továbbra is a leggyengébb láncszeme maradt a büntető igazságszolgáltatás újjászületésének. Az igazságszolgáltatási reform ugyanis elsősorban az éppen hatalmon lévő párt biztonsági politikájának kiszolgálója, ennek keretében egy erős bírói kar csökkenti azokat a lehetséges kockázatokat, amelyekkel a vezető pártnak szembe kell néznie a hatalma elvesztésekor.

A lefektetett elméleti alapok tekintetében, lássuk, mennyire jelenítette meg a sokszerzős, heterogén alkotógárda ezt a szempontrendszert az egyes szócikkeknél!

A sokszerzős művek hátránya, hogy a szócikkeket jegyzők személyes preferenciái, kutatási területei, illetve az előre megadott szempontrendszer kezelése közötti eltérések egyenetlenséget, súlyponteltolódásokat okozhatnak, ezt

ráadásul a kötet lezárásának időpontja, a terjedelmi korlátok, esetleg az adatok hiányossága is befolyásolhatja.

Ennek megfelelően a 48 szerzős, 50 szócikket tartalmazó amerikai kötet esetében is megfigyelhetünk hangsúlyeltolódásokat, amelynek érezhető forrása az adatok időbeli szétszórtsága is: van, ahol még 2009-es adatokkal is találkozunk (a kiadvány lezárásának dátuma: 2009. december 31.), de sajnos ez a ritka kivétel. Éppen ebből adódhatnak néhol alapvető hiányosságok – bizonyos országok esetében gyökeresen megváltoztak jogszabályok, és akár a teljes állami berendezkedés is. Ezek azonban olyan negatívumok, amelyek egy sokszerzős, többszerkesztős nyomtatott munka esetében sajnos elkerülhetetlenek.

Emeljünk ki most két, büntetőjogilag releváns latin-amerikai sajátosságot, amely éppolyan aktuális, mint amekkora figyelmet kap a médiában: a diktatúrák idején kulcsszerepet vállaló vezetők felelősségre vonása és a kábítószerkérdés.

A „jázmínos forradalom” elnevezésű észak-afrikai összetűzések felvetik-felvetették a kérdést: mi várható ezen országok volt diktátorainak, volt elnökeinek elszámoltatása terén? E kérdésre időről időre választ kapunk, de nézzük meg, mit léptek hasonló esetben a latin-amerikai államok!

A nemzetközi jog történetében nem ismeretlen a volt vezetők elszámoltatása. A leghíresebb eset a náci Németország irányítóinak felelősségre vonása a nürnbergi perben, de a nemzetközi közösség jó néhány nemzetközi törvényszéket állított fel a felelősök elszámoltatására.

Mivel a latin-amerikai országok többségét – mint azt a bevezetőből is megtudhattuk – súlyos diktatórikus örökség terhe nyomja, a demokratikus identitás kialakításának döntő fontosságú lépése a diktatúrák vezetőinek bíróság elé állítása, amely a múlttal való szembenézés egyik legfontosabb aktusaként értelmezhető. Mivel ezek az elmúlt évtizedben dicséretesen sokasodó büntetőpercek nem csupán az adott ország történelmének meghatározó pontjai, de a sorozat vizsgálódási körének középpontjában is állnak, kellő alappal gondolhatjuk, hogy helyet kapnak a kötetben.

Azonban csatlakoznunk kell. Sem a több évig húzódó, a volt diktátor halálával 2006-ban véget érő Pinochet-perről, sem a 2007-ben kezdődő Fujimori-perről (Peru), sem a 2006-ban letartóztatott, azóta harminc év szabadságvesztés-büntetésre ítélt Juan María Bordaberry (Uruguay) felelősségre vonásáról nem tudhatunk meg semmit, holott mindannyian államuk legfelső vezetőjeként követtek el emberiség elleni bűntetteket, és némelyikük bíróság elé citálása olykor nehezen keresztülvihető jogszabály-módosításokat

igényelt.⁴ Ezzel szemben az argentin rész írói a tíz- és harmincezer közé tehető áldozattal járó „piszkos háború” büntetőjogi következményeinek taglálása mellett az egyik fő felelős (az azóta 25 év szabadságvesztésre ítélt⁵) Jorge Videla 2008-as házi őrizetbe vételéről is beszámolnak.

A másik említett problémagóc a kábítószerkérdés, amely a közbeszédben a térség legnagyobb és legjellegzetesebbnek tekintett gondjaként jelenik meg, a kép azonban korántsem ennyire egyértelmű: a drogkereskedelem és -fogyasztás ugyanis távolról sem terjed ki minden országra, és nem csupán az ezzel kapcsolatos bűncselekmények hagynak nyomot a térség bűnügyi történetén. A sztereotípiák szerint homogenizálódott „drogkontinens” képének lerombolásáért sokat tesz a kötet.

A szócikkeket áttekintve kiderül ugyanis, hogy bár a kábítószer-probléma kezelése központi kérdés minden országban, a probléma nagysága és mélysége jelentősen eltér. Míg a drogtermelésben élenjáró Bolívia (amelynek elnöke, Evo Morales egyúttal a kokatermesztők egyesületének elnöke is) és az Egyesült Államokba tartó drogkereskedelem nagy százalékát lebonyolító Mexikó a jelenség egyik (látványos, így kellően mediatiszt) végpontját jelzik, a másik oldalon ott találhatjuk Chilét vagy éppen Argentínát. Utóbbi esetében a szócikk szerzői aggódva emelik ki, hogy a kábítószerrel kapcsolatos visszaélések drámaian emelkedtek az elmúlt években: míg 2002-ben a százezer főre jutó bűncselekmények száma 42,4 volt, addig 2005-ben már 61,7. Összevetésként, hazánkban 2005-ben a százezer főre jutó kábítószerrel visszaélések száma 76,22 volt (ez nálunk is kiugró év volt, azóta a szám csökkent).⁶

Annak ellenére, hogy a kábítószerkérdést a szerzők széles körben vizsgálják, és külön alcímekben részletezik, itt is jelentkeznek hiányosságok. Mexikó esetében például teljes egészében hiányzik a *Guerra contra el narco*⁷ (kábitószer elleni háború) említése – annak ellenére, hogy nehezen találhatnánk meghatározóbb momentumot a közép-amerikai ország elmúlt öt évéből a Felipe Calderón által indított harcnál, amely egyértelmű nyomot hagyott a bűnügyi statisztikákban és a büntetőjogban. Az új büntető törvénykönyv például bírói végzés nélkül engedélyezi a telefonlehallgatásokat⁸; és csak e kampány következtében 2010-ben több mint 15 ezren, indítása óta pedig csaknem

4 Mindegyikükről lásd: Zelei Dávid: Ex-elnökök rendőrkézen. Kitekintő, 2010. február 6. http://kitekinto.hu/latin-amerika/2010/02/06/ex-elnokok_rendrkezen&lap=2

5 Zelei Dávid: Rács mögött Jorge Videla. Lazarillo.hu, 2010. december 24. http://prae.hu/prae/lazarilloet.php?aid=124&menu_id=111&type=1

6 Forrás: <http://crimestat.b-m.hu/>

7 http://es.wikipedia.org/wiki/Guerra_contra_el_narcotr%C3%A1fico_en_M%C3%A9xico

8 http://es.wikipedia.org/wiki/Felipe_Calder%C3%B3n_Hinojosa%Seguridad_p.C3.BAblica

35 ezren estek áldozatul. A hiány annak fényében is különösen érdekes, hogy a szócikkben még 2008-as adatok is szerepelnek, a drog elleni hadjárat pedig 2006-ban indult.

Általában azonban azt mondhatjuk, hogy mindemellett további, a képet árnyaló adatokat tudhatunk meg a térség problémáiról, így például a kábítószér és az emberrablások hazájának tekintett Kolumbiáról szóló részben is. A hivatalos statisztikákból kiderül ugyanis, hogy bár a magyarországi adatokkal összevetve még mindig elképesztően magasak az emberölési statisztikák, az áldozatok száma 2002 és 2007 között mégis folyamatosan és szignifikánsan, több mint negyven százalékkal csökkent. Az ország hasonló tendenciákat mutat az emberrablások, a zsarolások és a terrorizmus tekintetében. Tény azonban, hogy mindezzel párhuzamosan egyes nagyon elleni bűncselekmények száma (például rablás) a másfélszeresére nőtt.

A felsorolt hibák ellenére a *Crime and Punishment around the World* nagyon fontos, hiánypótló vállalkozás. A témát ilyen alaposággal és részletességgel, de egészen eltérő szempontrendszerrel legutóbb a SAGE által éppen tíz éve kiadott *Encyclopedia of Crime and Punishment* járta körül; a mostani négykötetes lexikonsorozatnak a világ minden, magára valamit is adó, bűnügyi tudományokra szakosodott könyvtárában ott a helye.

Készítette: Gedeon Valéria

HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

LAJER SÁNDOR

Falu végén kurta kocsmá*

A közismert Petőfi-vers utolsó két sora így szól: „Végét vetik a zenének / S hazamennek a legények.”

Mindez pusztán azért jutott eszembe, mert a következő történet legényei bizony mindig zárás után keresték fel a kocsmákat, sörözőket, hogy az onnan eltulajdonított értékekkel, pénzzel fedezzék a saját igényeiket.

Minden rendőrképző iskolában (legyen az szakközép- vagy főiskola) a krimináltaktika keretében tartott előadásokon, már az első órákon beleégetik a hallgatók tudatába, hogy mi a kriminalisztika hét alapkérdése, illetve miért fontos, hogy minden egyes bűnügy kapcsán megkapjuk e kérdések mindegyikére a választ. No persze tudjuk, hogy a hét kérdés valójában nyolc. A nyolcadik, a „Történt-e már hasonló?” kérdés felvetésével és az arra adandó válasszal felismerhetővé válik, hogy az adott bűncselekmény egyedi elkövetésű, vagy a nyomozó sorozat-bűncselekménnyel áll szemben. Ha megtörténik ennek megállapítása, akkor az adott bűncselekményeket, az adott helyszíni szemlén rögzített nyomokat, esetleges más anyagmaradványokat, a behatolások helyeit, módszereit, az eltulajdonított tárgyakat (stb.) összességükben kell értékelni.

Így tettünk mi is, amikor 2010 március–áprilisában azon gondolkodtunk, kik lehetnek azok, akik rendszeresen betörnek a tatabányai és környékbeli sörözőkbe.

Az egyes események történeti tényállása, a helyszíni szemléken rögzített nyomok

1. *M. Ferencné* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2010. március 4-én 21.00 és március 5-én 7.10 közötti időben a Szárligeten lévő Hattyú Sörözőbe ablakbefeszítés módszerével behatolt, és onnan cigarettákat, édességeket tulajdonított el, valamint feltörte az ott lévő biliárdasztal, zenegép, ajándék-

* A cikk második helyezést ért el a Belügyi Tudományos Tanács és a Belügyi Szemle által 2011 júliusában kiírt közös pályázaton.

automata és játékgép pénzkazettáit, és innen, valamint a pénztárgépből készpénzt tulajdonított el. A keletkező lopási kár 153 700, a rongálási kár 78 504 forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

- 3 db feszítési nyom szilikonnal megmintázva (a behatolás helyéről, a biliárdasztal burkolatáról, valamint az ajándékautomata oldaláról);
- 3 db szövetnyomtöröredék (az ablakkeret belső oldaláról, valamint az ablak kilincseről);
- 1 db lábbelinyom (a betört ablak mögötti asztal lapjáról);
- üveg minta eredetben.

2. *P. Tibor* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2010. március 7-én 2.45 és 5.35 között a környei Talpas italboltba ablakbefeszítés módszerével behatolt, és onnan dohányárut, szeszes italt, édességet, készpénzt tulajdonított el, valamint az ott lévő játékgépet felfeszítette, és abból készpénzt tulajdonított el. A keletkező lopási kár 352 069, a rongálási kár 31 ezer forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

- 10 db feszítési nyom szilikonnal megmintázva (a behatolás helyéről, valamint a játékgépről);
- 1 db szagmaradvány (az ablak mögötti szék ülőfelületéről);
- 6 db szövetnyomtöröredék (az ablak üvegének külső felületéről, az ablakkeret külső részéről, az ablak kilincseről, valamint az elmozdított üvegek felületéről);
- 4 db lábbelinyom-töröredék (a szék ülőfelületéről – elektrosztatikus pornyom táskával –, továbbá az ablak, illetve szék környezetében a járólapról);
- 2 db boríték eredetben (későbbi nyomkutatóra, amelyekben a váltópénz volt).

3. *F. Margaréta* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2010. március 14-én 22.00 és március 15-én 7.55 között a tatabányai Otthon ABC-be hengerzártörés módszerével behatolt, és onnan dohányárut, édességet és készpénzt tulajdonított el. A keletkező lopási kár 232 500, a rongálási kár 4490 forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

- 1 db törött hengerzárbetét eredetben;
- 7 db kéznyomtöröredék (a zár külső-belső környezetéből, a dohánypolicról, az egyik elmozdított cigarettásdobozról);
- 4 db kivágott kartonpapír eredetben (az elmozdított édességes dobozokból).

4. Sz. *Norbert* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2010. március 15-én hajnali egy óra körül ajtóbefeszítés módszerével behatolt a tatabányai Cassandra Sörözőbe, és a pult alatti polcra eltulajdonított egy lemezkazettát, benne nyolcvannyolcezer forint készpénzzel. A keletkezett lopási kár 94 ezer, a rongálási kár ötezer forint.

A helyszíni szemlén a bizottság érdemi nyomot nem rögzített: a sörözőt csupán reggelente mossák fel, így a padló erősen szennyezett volt az előző napi vendégkörtől, továbbá az ajtó kerete annyira szét volt roncsolva, hogy nem lehetett megmintázni érdemi feszítési nyomot, valamint az elkövető a belső helyiségből a lemezkazettán kívül semmit nem tulajdonított el, és más-hoz nem is nyúlt hozzá.

5. D. *Győző* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2010. március 17-én este fél kilenc és 2010. március 18-án hajnali háromnegyed öt között a tatabányai Alpesi Sörözőbe ajtóbefeszítés módszerével behatolt, és onnan eltulajdonította a pénztárgépben lévő váltópénzt, valamint feltörte a játékgepet, és a perselyből készpénzt tulajdonított el. A keletkező lopási kár a söröző üzemeltetője sérelmére: kétezer, a rongálási kár 22 500 forint, míg a keletkező lopási kár a játékgepet üzemeltető sérelmére húszezer, a rongálási kár 408 ezer forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

- festékkaparakék eredetben (az ajtó tokozatáról);
- vakolatminta eredetben (a tokozat melletti falból);
- üveg minta eredetben (a játékgep mellől, a talajról);
- 1 db feszítési nyom szilikonon megmintázva (a játékgepről);
- 3 db lábbelinyom-töredék (a söröző járólapjáról).

6. S. *Nándor* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2010. március 21-én este nyolc és március 22-én hajnali háromnegyed kettő között a környei Garázs Kocsmába lakatletörés és ajtóbefeszítés módszerével behatolt, és onnan cigarettát, valamint az ott lévő játékgepet feltörve készpénzt tulajdonított el. A keletkező lopási kár, a söröző üzemeltetője sérelmére tizenötezer, a rongálási kár 215 900 forint, míg a keletkező lopási kár a játékgepet üzemeltető sérelmére 162 ezer, a rongálási kár huszonhatezer forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

- 1 db feszítési nyom szilikonon megmintázva (a behatolás helyéről);
- 2 db lábbelinyom-töredék (a belső bejárat ajtó közepéről, valamint annak jobb széléről).

7. *H. Máttyás* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2010. március 23-án 3.25-kor a tatabányai Gösser Sörözőbe hengerzártörés módszerével behatolt, és onnan készpénzt tulajdonított el, majd feltörte az ott található játékgepet, de abból nem tűnt el semmi. A keletkező lopási kár a söröző üzemeltetője sérelmére hétezer, a rongálási kár ötezer-nyolcszáz forint, míg a keletkezett rongálási kár a játékgepet üzemeltető sérelmére 18 500 forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

- 2 db hengerzárbetét eredetben (a söröző melletti füves területről);
- 5 db lábbelinyom-töredék (a söröző járólapjáról).

8. *N.-né K. Marianna* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2010. március 24-én este tíz és március 25-én reggel hat óra között a tatabányai Ciklon Sörözőbe lakatlefeszítés és ajtókifeszítés módszerével behatolt, majd az ott található játékgepeket feltörve, abból készpénzt tulajdonított el. A keletkezett rongálási kár a söröző üzemeltetője sérelmére 99 400, míg a keletkező lopási kár a játékgepet üzemeltető sérelmére 146 ezer, a rongálási kár ötvenezer forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

- 2 db feszítési nyom szilikonon megmintázva (a behatolás helyéről, valamint a játékgepről);
- 1 db riasztókábel-darab (amely vágásnyomot tartalmazott);
- 1 db lakat eredetben (amely feszítési nyomot hordozott);
- 7 db lábbelinyom-töredék (a söröző járólapjáról, valamint a kifeszített játékgepjaitó belső felületéről, amely a padozatra volt dobva);
- 1 db szövetnyomtöredék (a játékgepről);
- 1 db kéznyomtöredék (az egyik radiátor tetejéről);
- 2 db cigarettacsikk (a behatolás mellett a földről, az útpadka mellől, Marlboro és Viceroy).

9. *Sz. Norbert* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2010. március 24-én 22.30 és március 25-én 6.30 között a tatabányai Cassandra Sörözőbe ajtóbefeszítés módszerével bement, majd az ott található játékgepeket feltörve készpénzt tulajdonított el. A keletkező lopási kár a söröző üzemeltetője sérelmére 61 500, a rongálási kár huszonkétezer forint, míg a keletkező lopási kár a játékgepet üzemeltető sérelmére ötvenezer, a rongálási kár szintén ötvenezer forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

- 4 db feszítési nyom szilikonon megmintázva (a behatolás helyéről, valamint a játékgepről);
- 1 db lábbelinyom-töredék (a söröző járólapjáról).

10. *M. Piroska* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2010. március 29-én hajnali negyed kettő körül a tatabányai Tonett Kávézóba ajtóbefeszítés módszerével bement, és a pultból hétezer forint váltópénzt tulajdonított el. Továbbá az elkövető megkísérelte feltörni az ott található játék- és zenegépet, de ezekből semmi sem tűnt el. A keletkező rongálási kár 115 ezer forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

- 1 db csavarhúzó eredetben (amelyet az elkövető hagyott hátra a kávézó öltözőjében, ahol a játékautomata perselyét kísérelte meg feltörni);
- 1 db szagnyom (a csavarhúzó markolatáról).

11. *K. Ferenc* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2010. március 28-án 22.15 és március 29-én 4.40 között a környei Gerendás Sörözőbe ablakbetörés módszerével behatolt, és onnan cigarettát, valamint az irodából készpénzt tulajdonított el, valamint az ott lévő játékgepet feltörve szintén készpénzt tulajdonított el. A keletkező lopási kár 295 ezer, a rongálási kár 184 258 forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

- 10 db feszítési nyom szilikonon megmintázva (a behatolás helyéről, valamint a játékgépekről);
- 1 db feszítési nyomot tartalmazó faléc eredetben (a kitörött és a földön lévő ablakkeret egy darabja);
- 3 db lábbelinyom-töredék (az ablak mögötti sörpad felületéről);
- 3 db lábbelinyom-töredék eredetben (az elkövető által a földre dobott felírotáblákon);
- 2 db szövetnyomtöredék (a riasztó dobozáról, valamint a szétszedett DVD-egység felületéről; erre a későbbiekben még visszatérek);
- 2 db elemi szál üvegcsőben (a törött ablaküvegről, valamint a raktárajtó tokozatáról);
- üveg minta eredetben;
- fareszelék eredetben (a roncsolódott ablakkeretből).

12. *S.-né V. Julianna* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2010. március 31-én 20.30 és április 1-jén 6 óra között hengerzártörés módszerével behatolt a tatabányai Gerecse ABC-be, és onnan édességeket, dohányárut és készpénzt tulajdonított el, mintegy 325 ezer forint értékben. A keletkező rongálási kár 8700 forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

- 4 db törött hengerzárbetét;
- festék minta (az ajtóról);

– 4 db ujjnyomtörredék (az ajtó előtti vasrácsáról, illetve a cigarettapolcokról).

13. *T.-né V. Aranka* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2010. április 3-án 1.45 körül hengerzártörés módszerével behatolt a tatabányai Svejik Sörözőbe, majd az ott található játékgépet feltörve kétezer forint készpénzt tulajdonított el. A keletkező rongálási kár a söröző üzemeltetője részére kétezer-kilencszáz, míg a játékgép üzemeltetője részére háromezer forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

- 1 db hengerzárbetét;
- 1db lábbelinyom-törredék (a játékgépajtó földön fekvő darabjának belső felületéről);
- 2 db feszítési nyom szilikonon megmintázva (a játékgépekről).

14. *Cs. Endréne* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2010. április 5-én 21.45 és április 6-án 6.45 között a tatabányai Harasta Sörözőbe ablakbefeszítés módszerével behatolt, és onnan cigarettát és egy bútorszéffel együtt készpénzt tulajdonított el, valamint felfeszítette az ott található játékgépet, amelyből szintén készpénzt tulajdonított el. A keletkező lopási kár a söröző üzemeltetője sérelmére 274 440, a rongálási kár 25 ezer forint, míg a keletkező lopási kár a játékgép üzemeltető sérelmére 122 ezer, a rongálási kár tizenötezer forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

- 2 db feszítési nyom szilikonon megmintázva (a behatolás helyéről);
- 2 db lábbelinyom-törredék (a külső ablakpárkány felületéről);
- 1 db szövetnyomtörredék (az ablaküveg külső felületéről);
- 1 db szagnyom (a pénztárgép mögött lévő szék ülőfelületéről);
- fareszelék (az ablak tokozatából);
- festékkaparak (az ablak tokozatából).

Az elsődleges adatok összegzése, következtetések levonása

A bevezetőben említettem, hogy az egyes bűncselekmények vizsgálatakor kiemelten fontos szerepe van a sorozat jelleg felismerésének. Ezt mindig vizsgálni kell az adatok, információk folyamatos elemzésével, értékelésével.

Ahogy az a tényállásokból látható, jelen esetben nem okozott különösebb nehézséget ennek felismerése. A sorozat jelleg már pusztán az egyes el-

követések időpontjaiból is megállapítható volt: március 5., 7., 15. (két helyszín), 18., 22., 23., 25. (két helyszín), 29. (két helyszín), valamint április: 1., 3., 6. és 12.

Igaz, önmagában az elkövetések időpontjai még nem elegendők arra, hogy bizonyossággként állíthassuk: a külön-külön elkövetett bűncselekmények összefüggnek egymással, egymással láncolatban állnak, és mindegyik elkövetése egy elkövetőhöz vagy egy elkövetői körhöz kapcsolódik. De ha megvizsgáljuk a bűncselekmények helyeit és időpontjait, az elkövetések módszerét, az eltulajdonított tárgyak listáját, következtetésünk már konkrét lehet.

Az elkövetések helyei

Négy kivételtől eltekintve valamennyi bűncselekményt Tatabányán követték el. E négy kivétel pedig a következő: Hattyú Söröző – Szárliget, Talpas italbolt – Környe, Garázs Kocsma – Környe, Gerendás Söröző – Környe.

A Tatabányán elkövetett bűncselekmények jelentős része (hét) a város közepén történt, és befoglalható egy egy kilométer átmérőjű körbe.

Két kivételtől eltekintve (Otthon ABC és Gerecse ABC) mindegyik betörés sörözőt érintett.

Felmerülhet az olvasóban, hogy e két helyszínt miért tekintettük a sorozat-bűncselekmény részének, erre az időpont, a módszerek és az eltulajdonított tárgyak elemzésénél majd külön kitérek.

Az elkövetések időpontjai

Kivétel nélkül kijelenthető volt, hogy valamennyi bűncselekményt az éjszakai órákban követték el, mégpedig azért, mert vagy a reggeli nyitáskor észlelték azt, vagy az éjszaka megszólaló riasztó jelezte az elkövetés időpontját.

Ha az egyes bűncselekmények elkövetését napokra bontottuk le, akkor a következőket tapasztaltuk: a hétfőn négy bűncselekmény történt, a kedden három, szerdánként egy sem, a csütörtöki napokon három, a péntek–szombat–vasárnap pedig egy. Ebből, ha más nem is, de annyi következtetés azért levonható, hogy az elkövető hétfőn, kedden, illetve csütörtökön volt a „legaktívabb”.

Három esetben két helyre is történt betörés:

- március 15-re virradóra (Cassandra Söröző, Otthon ABC);
- március 25-re virradóra (Cassandra Söröző, Ciklon Söröző);
- március 29-re virradóra (Tonett Kávézó, Gerendás Söröző).

Ez volt az első ok, amiért az ABC-betöréseket a sorozat részének tekintettük. Az Otthon ABC-be történő betörés éjszakáján betörték a Cassandra Söröző-be is. Ezt a tényt nem tekinthettük pusztán véletlennek.

Egy esetben az adott sörözőbe kétszer is betörték: Cassandra Söröző (március 15. és 25.).

Az elkövetések módszerei

Alapvetően az ajtó-, illetve ablakbefeszítések voltak a jellemzők. Ez az egyik legprimitívebb módszer, de feltételez egy bizonyos testi adottságot, testi erőt, valamint utal az eszközhasználatra. A használt eszköz által hátrahagyott nyomokból pedig következtetni lehet az eszköz alakjára, formájára. Továbbá egy későbbi házkutatáskor megtalált tárgyon keresni lehet például az eszköz és a megfeszített elem nyomkereszteződéséből létrejövő felkenődéseket vagy leválásokat.

Négy esetben az adott helyiségekbe hengerzártörés módszerével jutott be az elkövető (Otthon ABC, Gösser Söröző, Gerecse ABC, Svejik Söröző).

Ez volt tehát a másik ok, amiért a két ABC-betörést a sorozat részeként kezeltük. Hiszen volt két olyan sörözőbetörésünk, amely teljes egészében illeszkedett az általunk vélt sorozatba, viszont e helyekre a többitől eltérő módszerrel ment be az elkövető. Ha e módszert alkalmazta az ajtó-, illetve ablakbefeszítéseken kívül, akkor miért ne alkalmazhatta volna ABC-betöréseknél is.

A helyszíniszemle-jegyzőkönyveket elolvastva, valamint a technikus által készített fotókat megtekintve egyértelmű volt, hogy az elkövető a lehető legnagyobb durvasággal hajtotta végre a behatolásokat ott, ahol a nyílászárókat befeszítette: az elkövető „nekiesett” ajtónak, ablaknak és feszítette ahol érte.

A sörözők többségében volt riasztó. Ezek nagyobb részét az elkövető egyszerűen kitépte a helyéről, vagy csak a vezetéket vágta el, de előfordult olyan eset is, amikor purhabbal befújta a kültéri egységet. Ahol nem a habos módszerrel választotta, ott ugyanaz az egyszerűség volt megfigyelhető, mint a nyílászáróknál.

Az eltulajdonított tárgyak listája

A tényállásokból látható, hogy az elkövető alapvetően a cigarettákat és dohánytermékeket tulajdonította el, de gyakran vitt magával italokat, édességeket is. Ahol pedig a kasszában vagy más helyeken váltópénzt hagytak, azt is eltulajdonította.

Ez volt a harmadik ok, amiért a két ABC-be történő betörést is a sorozat-bűncselekmény részeként kezeltük.

Azokon a helyeken, ahol volt nyerőgép, kivétel nélkül felfeszítette őket abból a célból, hogy a bennük lévő készpénzt eltulajdonítsa. De felfeszített biliárdasztalt, zenegépet, ajándékautomatát is.

Ezek voltak tehát az első elemző-, értékelőmunka eredményeiből levonható következtetések. Ezekből az adatokból kiindulva lehetett felállítani a különböző verziókat, illetve az ezekhez tartozó kérdéseket, amelyek megválaszolása minden nyomozás feladata, hiszen a válaszok segítségével állapítható meg az ismeretlen elkövető személyazonossága.

Mielőtt azonban erre rátérnék, érdekességgéppen rávilágítanék néhány adatra, amelyből kitűnik egyrészt az, hogy egy-egy sorozat-bűncselekmény mekkora kárt képes okozni, másrészt kitűnik az, hogy az ilyen típusú bűncselekmények elsődleges nyomozati cselekményei milyen időtartamot tesznek ki a rendőrség napi tevékenységében:

- a bűncselekményekkel okozott összes lopási kár: 2 230 209 forint;
- a bűncselekményekkel okozott összes rongálási kár: 1 374 352 forint.
- a feljelentések felvételére fordított összes idő (tisztán a jegyzőkönyvek felvételére fordított idő): 12 óra 23 perc;
- a helyszíni szemlék lefolytatására fordított összes idő (tisztán a jegyzőkönyvek felvételére fordított idő): 48 óra 25 perc.

Verziók felállítása, az azokhoz tartozó kérdések feltevésével

Az első kérdést *(több, egymástól független elkövető követ el nagyjából egy időben hasonló bűncselekményeket, vagy pedig egy elkövető, illetve egy elkövetői kör követ el ugyanolyan bűncselekményeket, azaz sorozat-bűncselekménnyel állunk-e szemben)* már megválasztam. Bár a tapasztalatom azt mondatja velem, szinte kizárt, hogy több, egymás tevékenységéről nem tudó, sőt lehet, hogy egymást nem is ismerő elkövető egyszerre „kezdene” hasonló típusú sorozat-bűncselekmények elkövetésébe.

Az iménti elemzésből látható, hogy a *mi, hol, mikor és hogyan történt?* kérdésekre szintén megkaptuk a válaszokat. A *mivel követték el a bűncselekményt?* kérdésre is nagyjából ismertük a választ, hiszen egyrészt a szilikonnal rögzített feszítési nyomból erre következtetni lehetett, másrészt az elkövető két helyszínen is hagyott hátra olyan eszközöket, amelyekkel a bűncselekmé-

nyeket elkövette. (Nyilván az e kérdésre adott pontos választ szakértő mondhatta ki.)

A miért, mi célból követték el a bűncselekményt? kérdésre csak és kizárólag az elkövető adhatja meg a választ. Mindazonáltal bizonyos bűncselekmények nyomozásánál, a kezdeti szakaszban, az egyes verziók felállításakor kiemelten fontos szerepe van az indíték vagy indítékok meghatározásának, mivel ez megadhatja az egyes, konkrét bűncselekmények nyomozási irányát.

Az ilyen típusú bűncselekmények esetében viszonylag egyszerű megválaszolni azt a kérdést, hogy az elkövetőt milyen ok indította az elkövetésre, mi volt a célja a bűncselekmény elkövetésével: jogtalan vagyoni haszonszerzés.

Végül csak egy kérdés maradt tisztázatlan: *ki, kivel követte el a bűncselekményt?*

Ez az a kérdés, amelyre a nyomozás kezdeti szakaszában még nem tudtuk a választ, de ez az a kérdés is, amelyről általánosságban elmondható, hogy a legnehezebb megválaszolni. Gyakorlatilag minden nyomozás ennek a kérdésnek a megválaszolására irányul, és a rendelkezésre álló erők, eszközök is a leginkább ennek a kérdésnek a megválaszolására állnak rendelkezésre. Ha viszont erre a kérdésre sikerül a választ megadni, akkor a nyomozó hatóságok a lehető legtöbbet tették meg azért, hogy a kezdetben ismeretlen elkövető személyazonossága ismertté válásával bizonyíthatóvá tegyék az adott bűncselekményt.

De már a nyomozás legkorábbi szakaszában, amikor az elkövető még ismeretlen, fel kell tenni a kérdést: vajon helyi vagy utazó bűnöző követhette el a bűncselekményt? E kérdést nyilván nem lehet kategorikusan megválaszolni, de vannak olyan adatok, amelyek az egyik vagy másik oldalra billentik a mérleg nyelvét, és így orientálhatják a nyomozó munkáját. Ilyen adatok lehetnek: az adott bűncselekmény típusa, az elkövetett bűncselekmények illetékességi területen belüli „szóródási képe”, a sértettekől levonható következtetések stb. Jelen nyomozás során ugyanezeket a kérdéseket tettük fel magunknak.

A bűncselekmény típusa

A sörözőkbe történő betöréseket inkább helyi, mint utazó bűnözők követik el. Ennek az egyik legfőbb oka, hogy sörözők, kocsmák vagy más jellegű, de alapvetően italt árusító helyek gyakorlatilag mindenhol, minden településen üzemelnek. E bűncselekmények elkövetőinek nem kell messzire menniük ahhoz, hogy ilyen helyekre tudjanak betörni.

Vannak azonban olyan típusú bűncselekmények, amelyeket inkább elkövetethet utazó bűnözők. Például az utóbbi években sikerült elfognunk úgyne-

vezett trükkös tolvajokat, akik Tolna, Baranya, Fejér vagy Pest megyéből indultak útnak. Továbbá elfogtunk lakásbetörőt Debrecenből, faárusoknak „álcázott” besurranó tolvajokat Borsod-Abaúj-Zemplén vagy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből.

A bűncselekmények illetékességi területen belüli szóródása

Ahogy már írtam, az elkövetett bűncselekmények meglehetősen szűk területre koncentráálódtak. A bűncselekmény típusán túl e miatt is inkább arra gondoltunk, hogy az elkövetőink helyi lakosok lehetnek. Sőt, ahogyan megnéztük a térképen az adott helyszíneket, még azt is meg mertük kockáztatni, hogy az újjvárosi városrészben kell keresnünk az elkövetőket.

Szakértők bevonása az eljárásba

Egyértelmű és világos (és nem csak az eljárási törvény rendelkezése miatt): ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni. E miatt minden egyes bűncselekmény után (természetesen ott, ahol a nyomkutatás és -rögzítés eredményes volt) sor került ujjnyom- és nyomszakértő kirendelésére.

Ujjnyomszakértő

Azokban az esetekben, ahol a technikus ujj- vagy kéznyomtörédeket tudott rögzíteni, a rögzített nyomokat megküldtük szakértői vizsgálatra. Az elkészített szakértői vélemények meglehetősen sokszínűek voltak. Volt olyan vélemény, amelyekben azonosításra alkalmatlanok voltak a nyomatok. Volt olyan is, amikor azonosításra alkalmasak voltak ugyan, de azok a vétlen személyektől származtak. És volt olyan szakértői vélemény is, ahol a rögzített ujjnyomtörédek azonosításra alkalmasak voltak, és a szakértő ki is zárta a vétlen személyeket, de az AFIS-rendszer nem jelzett találatot.

Nyomszakértő

A nyomszakértőt több ok miatt is kirendeltük. Egyrészt az eszköznyomtörédek, másrészt a szövetyomtörédek, harmadrészt a záarak, negyedrészt pedig a lábbelinyom-törédek miatt.

Eszköznyom-töredékek: a szakértő a rendelkezésre álló szilikonöntvényekből a legtöbb esetben pontosan megjelölte a hossz-, illetve oldalélek méretét (mm-ben), a nyomok széleinek lefutását, azok szabályosságát, felületük térbeli alakját. Kijelentette azt is, hogy ezek a nyomok egyedi azonosításra nem, csak csoportazonosításra alkalmasak. Szóba jöhetett eszközül valamilyen kéziszerszámot jelölt meg, például csavarhúzó. Két esetben azonban kimondta azt is, hogy „*az eszköznyom-töredékek nyomszakértői vizsgálatra nem alkalmasak*”.

Szövetnyomtöredékek: a rendelkezésre álló szövetnyomtöredékek sem voltak alkalmasak az egyedi azonosításra. A szakértő kimondta, hogy tömeggyártásban előállított közönséges szövetkesztyűktől származnak.

Zárak: a szakértő precízen leírta a törött hengerzárbetéteken látható nyomokat, elváltozásokat. Itt is megjegyezte azonban, hogy az egyedi jellegzetességek hiánya miatt, a sérüléseket okozó eszköz esetleges lefoglalása után, szintén csak a csoportazonosításra lesz lehetősége. Itt eszközül vízpumpafoгот, illetve állítható villáskulcsot jelölt meg.

Lábbelinyom-töredékek: e nyomok esetében nekünk is feltűnt, hogy az egyes helyszíneken a különböző lábbelinyomok azonosságát mutathatnak. Ezért, amikor a szakértőnek átadtuk a soron következő, aktuális kirendelő határozatot, már nemcsak azokat a kérdéseket tettük fel, hogy például milyen fajtájú vagy mekkora lábbelivel hozták létre a nyomokat, hanem megkérdeztük azt is, hogy az éppen vizsgált lábbelinyom-töredék fellelhető-e a korábban átadott nyomtöredékek között.

E körben a szakértő mindig pontosan leírta a mintázatokat (például hullám-, négyzetrácsos, halszállkás, párhuzamos lefutású borda, Nike jeles mintázat), a nyomot létrehozó lábbeli fajtáját (például bakancs, sportcipő, Puma, Nike, Super Cool, Sandic), valamint – ahol ezt lehetséges volt megállapítani – a nyomot létrehozó lábbeli méretét is megadta (42-es és 44-es méretek között megjelölve). Egy esetben azonban megjegyezte: „*a nyomtöredék nyomszakértői szempontból érdemleges információt nem tartalmaz*”.

Ahogy mi is sejtettük, a szakértő is kimondta, hogy két esetben, két különböző helyszínen rögzített, összesen három eltérő mintázatú lábbelinyom-töredék nagyfokú hasonlóságot mutat. Ebből a megállapításból azonban annyi következtetés mindenképpen levonható, hogy a betöréseket – e betöréseket – legalább hárman követték el.

Adatgyűjtések

Általánosságban megállapítható, hogy az adatgyűjtések nem vezettek eredményre. Pedig a rendőri jelentések tanúsága szerint ötvenhárom személy kihallgatására került sor.

Nem akarom az emberek általános közönyösségére fogni ennek sikertelenségét. Nyilván az éjszakai órákban történt elkövetések is közrejátszottak, amikor a környék lakói már alszanak. Bár azt azért furcsállom, hogy a 14 bűncselekmény helyszínén senki nem hallotta az ajtó-, illetve ablakfélfák recsegését, ropogását, a betört üvegek csörömpölését, a levert lakatok fémes zaját...

Egyéb adatgyűjtő, elemző tevékenységek, a nyomozás további menete

A sorozatban a hatodik bűncselekmény kapcsán (környei Garázs Kocsma, március 22.) elvégzett adatgyűjtés azonban már hozott némi eredményt. Egy a bűncselekmény helyszínének közelében lévő telephelyen szolgálatot teljesítő biztonsági őr 1 óra 10 perckor meghallotta a kocsmá riasztójának hangját, és kiment az általa őrzött terület kerítéséig. Körbenézve azt látta, hogy a kocsmá irányából két férfi elszaladt a közelben parkoló autóhoz, abba beugrottak, majd a jármű nagy sebességgel elhajtott Tatabánya irányába. Az éjszakai sötétség miatt a személyekről csak annyit tudott elmondani, hogy fiatalos mozgásúak és vékony testalkatúak voltak, ruházatuk pedig sötét. Az autóról pedig, hogy „szürke színű és limuzinszerű”.

Ez végre fontos információhoz juttatott bennünket: egyrészt igazolta a nyomszakértői vélemény alapján kikövetkeztetett legalább háromfős elkövetői csoportot (hiszen az autóban ült a sofőr), másrészt némi támpontot kaptunk az elkövetők által használt járműről.

A sorozatban a nyolcadik bűncselekmény kapcsán (Ciklon Söröző, március 25.) végzett adatgyűjtés pedig több is volt, mint reménykeltő. Sikerült felkutatni két szemtanút!

A tanú elmondta, hogy 1.15 körül kint dohányzott a sörözőtől nem messze lévő négyemeletes háztömb egyik erkélyén. Eközben arra lett figyelmes, hogy a tömb előtt megállt egy szürke színű Renault Megane. A kocsiból kiszállt előbb egy, majd még két férfi. Az egyiknek a kezében volt egy „hosszú spray-s flakon”. Biztos volt abban, hogy a kocsiiban maradt még egy személy, mert bár a vezetőülésre nem volt rálátása, de amikor az ott ülő személy bele-

szívott a cigarettájába, egy kis fény mindig bevilágította az utasteret. Ez után furcsa hangokat hallott, majd látta, hogy az illetők „elkezdtek összevissza futkosni a parkolóban”. Igaz ugyan, hogy a tanúnak nem volt rálátása a sörözőre, de az általa látottak elég gyanúsak voltak számára ahhoz, hogy a testvérének is szóljon a történekről, majd leküldje őt a földszintre azzal, hogy próbálja felírni az autó rendszámát.

Kihallgattuk a testvért is, aki a történeteket ugyanígy adta elő, és átadta azt a papírdarabot, amelyre felírta a gépkocsi rendszámát. A sötétség miatt azonban tőlük sem kaptunk kielégítő leírást az elkövetőkről. Annyit tudtak csak mondani, hogy az utcán lévőkhöz két vékony és egy erős testalkatú volt, és mindannyian húsz és harminc év közöttiek lehetnek (a sofőrt e tanú sem látta).

Már a kihallgatások alatt lekértük a gépjármű-nyilvántartó rendszerből a megadott rendszámú gépkocsi adatait, majd a bejegyzett tulajdonos adatai alapján a személynyilvántartó rendszerből e tulajdonos személyi igazolvány-fényképét, amelyet bemutatunk a tanúknak. Sajnos azonban e fénykép alapján sem tudták azonosítani az általuk látott egyéneket.

Három lehetőséget kellett mérlegelnünk: 1. a fényképen lévő személy volt az egyik elkövető, és a tanúk csupán nem ismerték fel őt; vagy 2. a tanúk jól emlékeztek: e személy nem volt a helyszínen és akkor e személynek nincs kapcsolata sem a bűncselekménnyel, sem a tényleges elkövetőkkel; vagy 3. a tanúk jól emlékeztek: ez a személy nem volt a helyszínen, de lehet kapcsolata az elkövetőkkel (ha a konkrét bűncselekménnyel nem is).

Mivel ekkor még nem tudtuk eldönteni, hogy a három feltevés közül melyik lehet a helyes, így a gépkocsi tulajdonosának kihallgatásától – taktikai okok miatt – egyelőre eltekintettünk.

Az öt és a két tanú által elmondottakból azonban a következő következtetéseket vontuk le:

- az elkövetők személyleírása alapján feltételezhető volt, hogy ugyanazok követték el a Garázs Kocsmába és a Ciklon Sörözőbe történő betöréseket;
- ha ez az állítás igaz, akkor ők követték el a (második) Cassandra Sörözőbe történő betörést is, mivel a Ciklon és a Cassandra sörözőkbe történő betörések egy éjszaka voltak (március 25.);
- ha ez az állítás is igaz, akkor ők törtek be tíz nappal korábban, első alkalommal is a Cassandra Sörözőbe (mivel az kevésbé valószínű, hogy egy tőlük „független” elkövető pont ugyanoda tör be, pont úgy és ugyanabban az időszakban, mint ők);
- ha viszont ezt az állítást is helyesnek fogadjuk el, akkor megállapítható, hogy ezek az elkövetők törtek be az Otthon ABC-be is, mivel e bűncsele-

mény azonos éjszakán történt a Cassandra Sörözőbe történt első betöréssel (március 15.);

- továbbá megállapítható volt, hogy e bűnelkövetői csoport nem három-, hanem legalább négyfős (még ha az nem biztos is, hogy minden alkalommal valamennyi bűncselekményt mindig négyen követték el);
- nagy bizonyossággal vélelmezhető volt, hogy az ór által látott „szürke színű és limuzinszerű” autó azonos a szürke színű Renault Megannal.

A kömyei Gerendás Sörözőbe (a sorozatban a 11. bűncselekmény, március 29.) történő betörés történeti tényállásának ismertetésekor említettem egy DVD-t. E lejátszó a söröző hátsó, irodahelyiségében volt. Az elkövetők is tisztában voltak azzal, hogy a söröző belső helyiségeit, valamint az irodát több kamera is figyelte éjjel-nappal. Tehát nyilvánvaló volt, hogy ezt a rögzítőt azért szedték szét, hogy megsemmisítsék a tevékenységüket megőrző felvételt. De igencsak melléfogtak, mert a felvételt nem a DVD rögzítette, hanem egy számítógép, amely az irodában az egyik szekrény aljában volt. Lementettük a felvételt, és a rendőrségen aprólékosan kielemeztük. Látható volt, hogy két elkövető a söröző ablakán jutott be a vendégtérbe. (Így már biztos volt, hogy a sörpadról rögzített lábbelinyom-töredék az elkövetőktől származott.) Majd az egyik elkövető oda ment az egyik, majd a másik kamerához, és mindkettőt a plafon felé fordította. Ez annyit megmutatott, hogy az egyikük nagydarab, míg a másik átlagos testalkatú férfi volt. Mindketten kapucnis felsőt viseltek, és a nagyobbik fején egy a szemeknél kivágott maszk volt, míg a másik fejére teljesen rá volt húzva a pulóver kapucniája. A harmadik, az irodában lévő kamera felvétele ennél már sokkal teljesebb volt, mert azt az elkövetők nem vették észre. Így az irodában történetekről teljes egészében rendelkezésünkre állt a felvétel: látszott, hogy többször is megpróbálták szétszedni a DVD-t, míg végül sikerült nekik. Ez után távoztak a sörözőből. Mivel a két helyiség közötti belmagasságbeli különbség miatt az irodában lévő kamera közelebb volt az elkövetőkhöz, így a ruházatukról is jobb képet kaptunk. Így látni lehetett, hogy mindketten sportcipőt viseltek, és farmernadrágot. A testesebb férfi pulóverén keresztben, mellmagasságban valamiféle felirat volt olvasható. Addig-addig próbáltuk a képet nagyítani, sötétíteni, majd visszavilágosítani, míg el tudtuk olvasni: Lonsdale. A másik férfi pulóverén nem volt felirat, de az a teljes anyagfelületén keresztben csíkos volt.

Tehát bővült a következtetéseink sora:

- a biztonsági ór és a másik két tanú által adott személyleírások helyesek voltak;
- ahogyan az elkövetések módszereinek elemzésénél már írtam: az ajtóbefeszítés meghatározott testi erőt feltételez, ez a felvételen látott nagydarab

- férfit bőven jellemezte, valamint az erőszakos kivitelezés is ráillett a testalkatára;
- továbbá az előzőekben írt okfejtést alapul véve megállapítható, ha ugyan azok törtek be az ott felsorolt sörözőkbe, és a személyleírások egyeznek a videofelvételen látott férfiakéval, akkor azok törtek be a Gerendás Sörözőbe is;
 - ha pedig ez az állítás is igaz, akkor ők követték el a Tonett Kávéházat érintő bűncselekményt is, mivel e két esemény szintén egy éjszaka történt (március 29.);
 - sőt, ha már e bűnelkövetői kör számlájára írtuk az Otthon ABC-be történő betörést is, akkor a helyet, időt, módszert stb. alapul véve kijelenthető, hogy ők követték el a Gerece ABC-be történő betörést is.

Ahogy már írtam: ekkor még eltekintettünk a Renault Megane nyilvántartás szerinti tulajdonosának kihallgatásától, de persze a tudomásunkra hozott rendszám alapján áttekintettük az igazoltatottak listáját. Eme elemzőmunka nyomán három dolog volt megállapítható. Az egyik az volt, hogy a gépkocsit az éjszakai órákban többször is igazoltatták a járőr kollégák. A második szerint az autóval egyszer sem közlekedett a nyilvántartó szerinti tulajdonosa. A harmadik pedig az volt, hogy ezzel az autóval többen is közlekedtek, egészen pontosan öten, de az egyes igazoltatásokkor mindig más-más létszámban és összetételben voltak jelen. De így már legalább azonosítani tudtuk a feltételezett elkövetőket: *M. Tibor, M. Zoltán, S. Gergely, N. Károly és V. Attila*.

Ahogy az említettek lakcímeit egymás után megállapítottuk (mert természetesen nem mindegyikük lakott ott, ahol a bejelentett lakcíme volt), mi magunk is megdöbbenünk azon, hogy mind az öten azon a területen laktak, ahol a bűncselekmények szóródási képe a legnagyobb sűrűséget mutatta.

Miután már kiderült az elkövetők személyazonossága, valamint az általuk használt gépkocsi színe, típusa és rendszáma, a bűnügyi és az egyenruhás állomány figyelmét is felhívtuk ezekre az adatokra. Minden szolgálat előtti eligazítás tárgya volt ezek ismertetése.

Itt kell említést tennem arról, hogy ebben az időszakban nemcsak a bűncselekmény-sorozat nehezítette a mindennapjainkat, hanem e mellett egy garázsfeltörés-sorozat is volt a városban. Az elkövetők elfogására bűnügyi portyaszolgálatot szerveztünk. Miután az állomány kellő eligazítást kapott, a portyaszolgálat teljesítése közben egy helyi benzinkúton, az egyik éjszaka sor került a keresett férfiak igazoltatására. De sem betöréshez szükséges eszköz, sem betörésből származó tárgy nem volt náluk, így nem lehetett előállí-

tani őket, illetve, helyesen fogalmazva: még nem *akartuk* előállítani őket. Egyrészt azért, mert a tanúk által elmondott, valamint a videofelvételen látott testalkatok körül akadt némi problémánk: az erős testalkat ráillett mind M. Tiborra, mind M. Zoltánra (nyilván azért, mert testvérek). Továbbá a vékony (vagy átlagos) testalkat pedig ráillett a másik három személy mindegyikére, és az arcot sem a tanúk nem ismerték fel, sem a videofelvétel nem mutatta.

Másrészt pedig azért, mert ahogyan korábban írtam: az egyes igazoltatásokon rögzített adatokból látható volt, hogy az öt férfit különböző összetételű csoportokban igazoltatták. Továbbá a biztonsági őr két embert látott (valamint vélelmezte, hogy az autóban ül a sofőr), a másik két tanú három embert látott (ők viszont tudták, hogy a kocsiban még ül valaki), és mi a felvételen csupán két férfit láthattunk. Csak a teljes bizonyosság tudatában lehet valakit bűncselekmény elkövetésének gyanúja miatt előállítani, és nem csak azért, mert a törvényi rendelkezés erre ad felhatalmazást, hanem azért is, mert a bizonyosság hiányában végzett előállítás (azon túl, hogy törvénytelen is) nagy eséllyel akaszthatja meg a nyomozást, sőt, meghiúsíthatja a későbbi bizonyítathatóságot is.

Az elkövetők elfogása

Ahogy említettem, a lehetséges elkövetők és az általuk használt gépjármű minden egyes szolgálatba lépő állomány eligazításának tárgya volt. Április 12-én, 23 óra 24 perckor a Tatabánya Óváros városrészében szolgálatot teljesítő járőrpáros felfigyelt a kérdéses gépkocsira, miközben a velük ellentétes irányból mellettük nagy sebességgel elhaladt. Mire azonban a kollégák megfordultak, már szem elől tévesztették az autót, így a keresésükre indultak, miközben természetesen rádión keresztül tájékoztattak minden szolgálatban lévő. A keresés közben befordultak az egyik utcába, ahol 23 óra 40 perckor megpillantották az álló járművet, s tőlük nem messze éppen feléjük tartott négy férfi. Ekkor azonban ők is észrevették a járóautót, és hárman beszaladtak az út melletti bozótosba. Az ott maradtót azonnal elfogták, majd némi keresgélés után a bozótosból előkerült a másik három is. Ekkorra már semmilyen tárgy nem volt náluk, amely összefüggésbe hozható lett volna bűncselekmény elkövetésével. A bozótosban történő kutatás nyomán a következő tárgyak kerültek elő: két pár kesztyű, egy elemlámpa, három csavarhúzó, két, a szemeknél kivágott, maszkká alakított, fekete, kötött sapka.

Mivel azonban a hátizsák üres volt, így biztosak voltunk abban, hogy valószínű már betörték, hiszen az észlelésük és az elfogásuk között eltelt tizenhat perc. Az elfogás helyszínétől nagyjából ötven méterre van a Töprengő Söröző. Az ajtaja egyértelműen mutatta, hogy befeszítették.

15. Tettenérés alapján eljárás indult M. Tibor, M. Zoltán, V. Attila és N. Károly ellen, akik megalapozottan gyanúsíthatók azzal, hogy 2010. április 12-én, 23 óra 38 perckor a tatabányai Töprengő Sörözőbe ajtóbefeszítés módszerével behatoltak, de semmit sem vittek el. A keletkező rongálási kár 26 400, míg a veszélyeztetett érték húszezer és kétszázezer forint közé tehető.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

- 7 db feszítési nyom szilikonon megmintázva (a behatolás helyéről, játékgépekről);
- 2 db szagnyom (a játékgépek előtti, valamint a kassza előtti járólapokról);
- 1 db kéznyomtöredék (a játékgép oldaláról);
- 7 db lábbelinyom-töredék (a bejárati ajtó lépcsőjéről, az ajtó mögött a járólapról, valamint a söröző közepén a járólapról).

A házkutatások, lefoglalások

Miután nevezetteket előállítottuk, mindegyikükönél házkutatást végeztünk. A következő tárgyak lefoglalására került sor: mobiltelefonok, csavarhúzó, franciakuclcsok, kesztyűk, fogók, valamint harminckilenc pár különféle cipő.

Az M. Zoltánnál megtartott házkutatáskor lefoglaltuk azt a Lonsdale feliratú pulóvert is, amelyet a Gerendás Sörözőbe történő betöréskor viselt. Ráadásul nagyobb mennyiségben találtunk ilyen és más, Everlast márkájú ruházatot is. Feltűnő volt, hogy kivétel nélkül mindegyik ruhadarab új volt.

Ekkor jutott eszünkbe a következő:

16. K. Norbert feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2010. február 18-án 18 óra 30 perc és február 19-én 11 óra 16 perc közötti időben az egyik tatabányai Body Shopba a lakat levágásával, majd az ajtó berúgásával behatolt, és onnan különféle táplálékkiegészítőket és Lonsdale, valamint Everlast márkájú ruházati termékeket tulajdonított el, összesen mintegy 586 ezer forint értékben. A keletkező rongálási kár negyvennégyezer forint.

Be kell ismerni: ezzel a bűncselekménnyel nem számoltunk akkor, amikor a sörözők elleni bűncselekmény-sorozat első elemét kerestük.

Gyanúsítotti kihallgatások, őrizetbe vételek

A házkutatások után mind a négy férfit gyanúsítottként hallgattuk ki. M. Tibor kivételével mindenki beismerő vallomást tett, és nem csak az akkor éjjele eseményről, hanem a sorozat itt felsorolt összes bűncselekménye tekintetében is, természetesen mindenki azokról a bűncselekményekről tett vallomást, amelyekben részt vett. E vallomások alapján a délelőtti órákban sor került S. Gergely előállítására is, ő szintén beismerő vallomást tett. M. Tibor az egész eljárás alatt ragaszkodott ahhoz a védekezési módhoz, hogy nem tesz vallomást. A magatartására jellemző, hogy a tettenérés éjszakájáról is csupán annyit mondott: ő csak egy ismerőst kereste, éppen arra járt, és fogalma sem volt, hogy őt miért állították elő és gyanúsították meg.

A házkutatások érdekessége volt, hogy a söröző- és ABC-betörésekből semmilyen tárgyat nem találtunk, viszont a legrégibbi, az akkor már két hónapja történt Body Shop-betörésből jelentős mennyiségű ruházat lefoglalására került sor. E tekintetben sikerült az orgazda személyét is megállapítani. A nála megtartott házkutatáskor során szintén nagyobb mennyiségű Lonsdale és Everlast ruházat lefoglalására került sor. Őt szintén gyanúsítottként hallgattuk ki.

A kihallgatásokon választ kaptunk a gépkocsira vonatkozó kérdésekre is. A jármű tulajdonosa kölcsönadta az autót M. Zoltánnak, de a használati céljáról nem volt tudomása.

Mind az öt férfit őrizetbe vettük, majd a Tatabányai Városi Bíróság április 14-én előzetes letartóztatásba is helyezte őket. Az említett bűncselekmények nyomozásait egyesítették.

Szakértő újbóli kirendelése

A gyanúsítottak elfogása után ismét kirendeltük a nyomszakértőt. Átadtuk neki az összes lábbelit, kesztyűt, valamint kézi szerszámot. A fő kérdésünk az volt hozzá, hogy a rendelkezésre álló nyomtörödékeket létrehozhatták-e a lefoglalt tárgyak.

A szakértő öt ügyben mutatott ki azonosságot az eszköznyomok és a lefoglalt csavarhúzó között, valamint hét esetben mondott ki azonosságot a lábbelinyomok és a lefoglalt cipők között. A szövetnyomtörödékek és a kesztyűk között ilyen határozott azonosság nem volt.

Itt tartom szükségesnek megemlíteni, hogy az eltulajdonított tárgyak értékének, valamint a rongálással okozott kár megállapítása céljából tárgyszak-

értő bevonására is sor került az ügyben. A tárgyszakértő által meghatározott összegeket szerepeltettem az egyes bűncselekmények történeti tényállásainak leírásakor. Ahol pedig a kereskedelmi árusítás körében történt az eltulajdonítás, ott a sértettek által megadott kiskereskedelmi forgalmi értékeket vetjük alapul.

Falu végén újra kocsma...

Említést kell tennem arról is, hogy nevezettek 2010. december 10-én szabadtak előzetes letartóztatásukból. Sem nekem, sem a kollégáimnak nem volt kétségünk afelől, hogy ez után előbb vagy utóbb ismét bűncselekményt fogunk elkövetni.

Meglehetősen nehéz volt azonban előre megjósolni, milyen bűncselekményt/bűncselekményeket fognak elkövetni. Söröző- vagy boltbetörésre vártunk, ilyen jellegű betörések azonban december 10. óta nem történtek városunkban.

Ellenben egy meglehetősen különös sorozat indult útjára 2011 januárjában.

Az egyes események történeti tényállásának és a helyszíni szemléken rögzített nyomoknak az ismertetése

1. *B. Balázs* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki megalapozottan gyanúsítható azzal, hogy 2011. január 18-án 16 óra 30 perc és január 19-én 5 óra 20 perc között a tatabányai Kodály téren található újságospavilon falát megbontotta, és onnan cigarettát és különféle dohánytermékeket tulajdonított el. A keletkező lopási kár 460 916, a rongálási kár 67 500 forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

– 3 db feszítési nyom szilikonon megmintázva (a behatolás helyéről).

2. *B. Mária* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2011. január 19-én 18 óra 30 perc és január 20-án 9 óra 40 perc között a tatabányai Ifjú munkás úton lévő Top Hair Fodrászatba hengerzártörés módszerével bement, majd ott a szekrényeket felfeszítette, de semmit nem vitt el. A keletkező rongálási kár 13 300 forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

– 1 db elemi szál (a bejárat ajtóról).

3. *K. Csaba* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2011. február 11-én 20.00 óra és február 14-én 6.15 között Tatabányán, a Mártírok úton lévő fodrászatba ajtóbefeszítés módszerével behatolt, ott kutatott, de nem vitt el semmit. A keletkező rongálási kár 950 ezer forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

- 3 db feszítési nyom szilikonon megmintázva (a behatolás helyéről);
- 2 db szövetnyomtörredék (az ajtó külső felületéről);
- 2 db lábbelinyom-törredék (a bejárati ajtó mögött, a földön lévő poszterről, valamint a járólapról).

4. *K. Ibolya* feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2011. február 13-án 17.00 óra és február 14-én 7.00 óra között a tatabányai Ifjú munkás úton lévő Ibolya Fodrászatba ajtóbefeszítés módszerével bement, és onnan a három, ott dolgozó fodrász készpénzét vitte el, négyezer, harmincezer és négyezer forintot. A keletkező rongálási kár harmincezer forint.

A helyszíni szemlén rögzített nyomok:

- 2 db feszítési nyom szilikonon megmintázva (a behatolás helyéről);
- 1 db szövetnyomtörredék (a kutatás helyéről).

Anélkül, hogy e sorozat-bűncselekmény korábban rendszerezett elemzése szerint haladnánk tovább, csupán annyit írok le e helyütt: erősen gyanítottuk, hogy a korábbi ügyből ismert elkövetők összefüggésbe hozhatók e bűncselekmények elkövetésével is. Bár meghatározott bizonyítékunk vagy döntő információnk ekkor még nem volt. Mindössze a következőkből indultunk ki:

- e bűncselekményeket ugyanabban a területi körben (sőt még szűkebb körben) követték el, mint a korábbiakat;
- az elkövetés módszere ugyanaz a primitív, durva, erőszakos módszer, mint amelyet a sörözőbetöréseknél tapasztaltunk (különös figyelemmel a pavilon riasztójának teljes megsemmisítésére);
- bár e bűncselekmény-sorozat első eleme jellegét tekintve egyik elkövetői helyszínhez sem sorolható (újságospavilon), de a bűncselekményben érintett értékek (dohánytermékek) a korábbi ügyben szinte mindenhol szerepeltek;
- csak közvetett módon ugyan, de mégis egyfajta következtetést levonhattunk abból a tényből is, hogy amíg nevezettek előzetes letartóztatásban voltak, ilyen típusú betörések nem történtek a városban;

Noha e bűncselekmények egyike sem sörözőbetörés, mégis, ha megpróbálunk az elkövetők fejével gondolkodni, akkor csak van jelentősége annak, hogy

most nem sörözőket törtek fel. Ha ugyanis valaki sörözőbetörésekért van előzetes letartóztatásban, és aztán amikor újra szabadlábra kerül, ismét ilyen bűncselekmények jelennek meg a városban, akkor nyilvánvaló, hogy minden rendőr a korábbi elkövetőkre fog gyanakodni. Az elkövető szemszögéből nézve ennek nem lehet más végkimenetele, mint hogy a rendőrség előbb-utóbb el fogja számoltatni. Ezért nyilvánvalónak tűnt számunkra, hogy efféle bűncselekményt nem fognak elkövetni. E logika miatt is gondoltuk azt, hogy az általunk ismert elkövetők állhatnak az említett négy bűncselekmény hátterében.

Adatgyűjtések

Noha ezekben az esetekben sem vezettek eredményre az elsődleges adatgyűjtések, azért az előzőekben ismertetettek szerint megismételtük az adatgyűjtéseket, de immár a korábbi ügyből ismert és ott rabosított gyanúsítottak fényképeivel együtt.

Ennek eredményeképpen az egyik fodrászatbetörés kapcsán sikerült felkutatnunk egy szemtanút, aki 23.00 óra körüli időben látott a (sötét) lépcsőházban egy nagydarab férfit, de csupán annyit tudott elmondani, hogy szürke felsőben volt. Továbbá itt sikerült felkutatnunk egy másik szemtanút is, aki 0.15 körül már két férfit látott a lépcsőház előtt, „*egy nagyobb darabot és egy átlagosat*”. A bemutatott fényképekről felismerni vélte M. Tibort.

Az egyéb adatszerző tevékenység keretében olyan információhoz jutotunk, miszerint az újságospavilon feltörését S. Gergely követte el, de egy eddig számunkra ismeretlen férfival, *A. Mihállyal*.

A nyomozás további menete

Mivel ezeket az információkat elegendőnek éreztük ahhoz, hogy M. Tibort, S. Gergelyt és A. Mihályt előállítsuk, így gondosan megterveztük előállításuk napját, idejét, a házkutatások menetét, illetve hogy e cselekményeket mely kollégák és milyen gépjárművekkel hajtják végre.

Előállítás, házkutatás és a gyanúsítottak kihallgatása

A tervnek és az eligazításnak megfelelően február 15-én egy időben három helyen kopogtattunk.

M. Tibornál és S. Gergelynél az ágyon, földön, asztalon temérdek édes-ség, dohány, cigaretta és tisztálkodási szer hevert szanaszét. Miután alaposabban megsejleltük, köztük bontatlanul, lebélyegezve, aláírva több rolni aprópénzt is találtunk. A rolnikon lévő aláírásból már tudtuk, hogy azt a betörést is ők követték el, amelyet a kollégák éppen akkor helyszíneltek Vértessomlón, amikor mi a házkutatásokat végeztük. A gyanúsítottak nem sokkal előttünk értek haza az éppen aktuális betörésükből.

5. V. Lászlóné feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2011. február 14-én 7.00 óra és február 15-én 5.00 óra között ajtóbefeszítés módszerével behatolt a vértessomlói Kiss Vegyesboltba, és onnan dohánytermékeket, cigarettákat, elemeket, tusfürdőket, fogkrémeket, kávéporokat és más édességeket, valamint (rolnizva) készpénzt tulajdonított el, összesen 79 430 forint értékben. A keletkező rongálási kár 29 800 forint.

Miután a kollégák visszaérkeztek a házkutatásokból, akkor lehetett csak látni, hogy az M. Tibornál és S. Gergelynél lefoglalt, az éjszakai betörésből származó tárgyakat nagyjából elfelezték egymás között. E tárgyakat bemutat-tuk a sértettnek, aki azt mondta, hogy azok mind az üzletből származnak, így a lopási kár megtérült.

Természetesen mindhárom férfit gyanúsítottként hallgattuk ki. E kihallgatásokon (annak ellenére, hogy M. Tibor, csakúgy, mint korábban, most sem tett vallomást) sikerült megállapítani, hogy nevezettek követték el az idézett bűncselekményeket, valamint a következőt.

6. K. Ede feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, aki 2011. január 21-én 1.30 perc körül a tatabánya-újvárosi egyik tömbház földszinti lakásába ablakrács szétfeszítésével és a bukóablak kiakasztásával behatolt, és onnan eltulajdonított egy autóstáskát, benne iratokkal, kulcsokkal, valamint különféle ruhane-műket és egy karórát, összesen 32 300 forint értékben. A keletkező rongálási kár kétezer forint.

Őrizetbe vétel

A. Mihály büntetlen előéletű volt, beismerő vallomást tett, és csak a kisebb súlyú bűncselekmények elkövetésében vett részt, így a kihallgatása után engedték.

M. Tibort és S. Gergelyt őrizetbe vettük, a bíróság előzetes letartóztatásba is helyezte őket, és azóta – más ügyek miatt kiszabott – letöltendő szabadságvesztés-büntetésüket töltik.

EURÓPAI UNIÓ

A hónap eseményei
az Európai Unió belügyi együttműködése terén
(december)

A BELÜGYI TANÁCS LENGYEL ELNÖKSÉG ALATTI UTOLSÓ ÜLÉSÉRE 2011. DECEMBER 13-ÁN KERÜLT SOR BRÜSSZELBEN, ez alkalomból lehetőség adódik a lengyel elnökség teljesítményének előzetes (a szerző általi szubjektív) értékelésére is. Mindannyian érzékeltük, hogy júliusban Lengyelország hatalmas energiákkal, jelentős méretű stábbal, rendkívül magabiztosan és ambíciózusán vágott neki soros elnökségi feladatainak ellátáshoz. Figyelembe véve, hogy a magyar elnökséghez hasonlóan, a lengyeleknek is rendkívül súlyos nehézségekkel kellett megküzdeniük, alapvetően úgy ítéltető meg, hogy jól kormányozták a nem éppen jó állapotban lévő közös, hajót és sikeres fél évet zártak. Mindazonáltal, éppen a jelentős mértékű, a relatíve a külső körülmények által generált többletmunka terhe miatt, kevesebb energiájuk jutott a saját elnökségi kezdeményezéseikre. Ez leginkább a kiindulási alapként benyújtott írásbeli kezdeményezéseken volt tetten érhető, mindazonáltal ezek tartalmát, annak érdekében, hogy uniós szinten is valódi hozzáadott értéket jelentsenek a tárgyalások folyamán, sikerült korrigálni. Az elnökségük alatt azonban végig érzékelhető volt a magyarokkal való szolidaritásuk, sajnos sokkal erősebben, mint a mi elnökségünk alatt, észrevételeinket szinte minden alkalommal becsben tartották.

A lengyel elnökség által megjelölt prioritások között számunkra is kiemelt jelentőségű volt a keleti partnerség országai és az EU közötti kapcsolat szorosabbra fűzése. A csúcs megrendezésén túl szinte minden papírban hivatkoztak a keleti partnerség országaival való szorosabb együttműködésre, és ezt sikerült az érdektelenebb tagállamok számára is elfogadhatóvá tenni. A lengyel elnökség végén csatlakozási szerződés aláírására került sor Horvátországgal, ez a lépés a jelenlegi bővítésszkeptikus időkben mindenképpen siker. Sikerült elfogadni az európai védelmi határozatról (nagy vonalakban a távoltartás kölcsönös elismerését jelenti) szóló irányelvet is, amely eredetileg spanyol–lengyel kezdeményezés volt, és bár a tervezet az áldozatvédelem komplex megközelítésének bizottsági óhajával szembe menő, több sebből vérző volt, az előző trió és a lengyel elnökség munkájának gyümölcseként, december 13-án az Európai Parlamentben pozitív eredménnyel lezajlott vég-

szavazásnak köszönhetően, révbe jutott a kezdeményezés. Belügyi szempontból kevésbé érdekes, de jelentős eredmény, hogy néhány igencsak bosszantó és nehezen kezelhető intézményi konfliktust is sikerül – ha csak ideiglenesen is, de – kezelnie a lengyel elnökségnek. Ilyen volt az Európai Parlament minősített információkhoz való hozzáférése és a korrelációs táblák problematikája.

Egy apró hibaként azonosítható dolog a lengyel elnökség idején is szembeötlő volt. A rutinalanság az új tagállamok esetében egyebek között a napirendek összeállításakor meglévő optimista hozzáállásban jelenik meg. Ez a mi elnökségünk idején is többnyire így volt. A lengyel elnökségnél azonban valamennyi tanácsülés napirendje rendkívül túlsúlyolt volt, a napirenden lévő témák súlya és a politikai viták várható hossza pedig minden egyes alkalommal jó előre láthatóvá tette, hogy a napirend tarthatatlan. A tanácsüléseket megelőző elkészítő nagyköveti szintű fórum (COREPER) napirendjének hossza pedig valószínűleg rekordot is döntött. Nem volt ez másként az utolsó alkalom előtt és magán a tanácsülésen sem.

Ismét napirenden volt a schengeni övezet irányításának jövője elsősorban a rendszer reformjára vonatkozó bizottsági elképzelések tükrében, de újabb vitafordulóra került sor a román–bolgár schengeni csatlakozás ügyében is, utóbbi esetében sajnos újra kézzelfogható eredmény nélkül, de biztató jövőképpel. Megszületett a végső döntés, hogy sor kerül Liechtenstein schengeni csatlakozására, az erről szóló tanácsi határozat elfogadására is a decemberi ülésen került sor. A tanácsülésen beszámoló hangzott el a SIS–II projekt állásáról. Ezekben a hónapokban zajlik a SIS–II megfeleléségi tesztelése műszaki szakértői szinten. Magyarország az elsők között sikeresen fejezte be ezt a tesztfázist, és készen állunk a részvételre a megfeleléségi tesztben, 2012 folyamán pedig további tesztekre kerül sor.

MAGYARORSZÁG ÉS AUSZTRIA KÖZÖS LEVÉLBEN HÍVTA FEL SZEPTEMBERBEN A BEL- ÉS IGAZSÁGÜGYI TANÁCS FIGYELMÉT A NYUGAT-BALKÁN TÉRSÉGÉBEN MEGNÖVEKVŐ ILLEGÁLIS MIGRÁCIÓS NYOMÁSRA. A rendelkezésre álló adatok és a közös uniós fellépésről folytatott korábbi viták során elhangzott tagállami álláspontok alapján a lengyel elnökség jelentést készített a jelenlegi illegális migrációs helyzetről, és javaslatot tett a további szükséges intézkedésekre. A dán elnökség célja, hogy a javasolt és megvitatás előtt álló intézkedésekhez végrehajtási ütemtervet készítsen, amelyben érdekeltsége folytán természetesen Magyarország mindenképpen nagyon aktívan részt vesz.

A vita nélküli pontok között számos tanácsi következtetés elfogadására került sor, amelyek mint elnökségi kezdeményezések kiemelendők a lengyel eredmények között. Születtek tanácsi következtetések az euróhamisítás, a gyermekpornográfia internetes terjedése elleni küzdelem és a kulturális javak védelme tárgyában is. A keleti partnerség országaival való bel- és igazságügyi együttműködés főbb irányvonalait is következtetések formájában rögzítette a tanács. Különösen nagy súlyt fektetett a lengyel elnökség – a közelgő lengyel–ukrán közös rendezésű futball-Eb okán is – a sportesemények biztonságát növelő európai együttműködés fejlesztésére, a fél év során kimunkált következtetéseket vita nélkül fogadta el a tanács. Természetesen az ülés végén lehetőséget kapott felszólalásra a következő soros elnökség is: Dánia bemutatta programját. A dán miniszterek már az informális tanácsülésük témáit is megjelölték, a belügyi témák között a migrációs kérdések és a terrorizmus elleni küzdelem lesz hangsúlyos.

A LENGYEL ELNÖKSÉG ELÉRKEZETTNEK LÁTIA AZ IDŐT ARRA, HOGY A TANÁCS SZAVAZZON AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG ÁLTAL AZ AMERIKAI FÉLLEL ÚJRATÁRGYALT MEGÁLLAPODÁSTERVEZETRŐL. A tanács minősített többséggel támogatni tudta az amerikai féllel már parafált szövegváltozatot, így a lengyel elnökség felhatalmazást kapott a megállapodás Európai Unió nevében történő aláírására. Az aláírt szöveget az Európai Parlamentnek is jóvá kell hagynia, hiszen a liszaboni szerződés szerint anélkül nem jöhet létre a megállapodás. A parlamenti szavazás már valószínűleg áthúzódik a dán elnökség idejére.

DECEMBERBEN KÉT FONTOS ESEMÉNYRE IS SOR KERÜLT A CEPOL KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL. Ezek az események elsősorban azért kiemelkedők, mert magyar kötődésük is volt: gyakorlatilag az elnökségi eredményeink megtestesüléseiként értékelhetők. Az egyik ilyen egy a rendőrségi orvos szakértők és pszichológusok részére megrendezett képzés volt, Bramshillben, a Cpol központjában. Az EMPEN-hálózat létrehozása a magyar elnökség egyik eredménye volt: olyan orvos, igazságügyi orvos szakértő és pszichológus szakértőket tömörít, akik a rendészeti munkában hasznosítják tudásukat. A hálózat létrehozásával lehetőség nyílt arra, hogy a szakértők kicseréljék hasznos tapasztalataikat és legjobb gyakorlataikat. A hálózat résztvevői a munkaműhely keretében megjelölték azokat a területeket is, amelyeken 2012 folyamán kívánnak tréningeket tartani.

A másik rendezvény egy rendőrkutyás szeminárium volt Franciaországban, Magyarország ebben is közreműködött. A cél olyan, a rendészetben al-

EURÓPAI UNIÓ

kalmazott kutyákkal foglalkozó szakértői hálózat létrehozása, amelyhez a jogi alapot a magyar elnökség alatt elfogadott tanácsi határozat adja. Az operatív célok és szükségletek feltérképezésében és a hálózat működésének kidolgozásában a Frontex is aktívan részt vesz. A résztvevők ellátogattak a francia kutyakiképző központba, és tájékozódhattak a kutyák alkalmazását lehetővé tevő francia jogszabályokról és bepillanthattak a francia kutyakiképzők munkájába is.

AZ EUROPOL ÉS AZ INTERPOL KÖZÖTTI EGYÜTTMŰKÖDÉS SZOROSABBRA FÜZÉSÉNEK ÚJABB FONTOS ELEME VALÓSULT MEG DECEMBER 20-ÁN. Létrejött a két szervezett közötti biztonságos hálózati kapcsolat, ennek révén lehetővé válik a rendészeti érdekek sérelme nélküli, gyors és biztonságos közvetlen információcsera a két szervezet között. Ez fontos eleme az októberben létrejövő együttműködési megállapodás végrehajtásának, ennek nyomán újabb hatékony eszköz áll rendelkezésre elsősorban a terrorizmus, a kalózkodás, a számítógépes bűnözés és a gyermekpornográfia terjedése elleni küzdelemben.

AZ EUROPOL ÉS AZ EMCDDA KÖZÖS JELENTÉST KÉSZÍTETT AZ AMFETAMIN ÉS SZÁRMAZÉKAI, ILLETVE PREKURZORAI ÁLTAL JELENTETT EURÓPAI FENYEGETTSÉG ÉRTÉKELÉSÉRŐL. A jelentés tartalmaz egy rövid globális helyzetértékelést, amelyben elhelyezi az európai összefüggéseket. Bemutatja a keresleti és a kínálati oldalon tapasztalható tendenciákat, beleértve az előállítás és a kereskedelem aspektusait is. Tartalmaz referenciákat a közös nemzetközi és európai felépésekre is. A jelentés konklúziója leszögezi, hogy a valós európai helyzet megítéléséhez több információra lenne szükség. Kiemelten fontos lenne, hogy a szupranacionális jelentőrendszerekből kiszűrjék a divergenciákat, a jelenlegi struktúrában ugyanis nincs megbízható kvantitatív információ a tagállamokban lefoglalt és elkobzott kábítószerekről. Nyilván a trendelemzéssel foglalkozó szakemberek számára is jelentős próbatétel az egyre újabb jelenségek nyomon követése, az átfedések kiszűrése, ez mégis nélkülözhetetlen a megfelelő statisztikák és helyzetképek kialakításához.

Összeállította: Szabó Adrienn

Ára: 500 Ft

